

Platsidentiteter

- En analys av 4 mindre skandinaviske orter på landsbygden

Susanne Overgaard
Per Fischer Nielsen

INNEHÅLL:

UPPGIFTEN	6
BEGREPPEN	8
Plats	8
Mindre ort och samhälle	8
Reaktioner på förändring	9
Plats.....	10
Platsens avgränsning	11
Identitet	12
Den kollektiva identiteten	13
Konkreta och föreställda gemenskaper	13
Platsidentitet	15
Olika dimensioner av platsanalysen.....	15
Det fysiska rummet	15
Uppfattningar av platsen.....	15
Användningen av en plats	15
Förväntningar på platsen	16
Historiemedvetenhet	16
Från ögonblicksbild till process och framtid	16
Det förflutna som minne.....	17
Förståelse av nutiden	17
Förväntningar på framtiden	18
Historiemedvetenhet som uttryck för identitet	18
Narrativ metod	19
Berättelsen som konstruktion av innebörder och betydelser	19
Livsberättelser eller platsberättelser	20
Narrativ kompetens och insikt.....	21
Källor och metod	22
Intervjuer.....	22
Skriftligt material	22
Deltagande i möten för invånarna	23
Observation/fältarbete på platserna.....	23
Urval av personer för intervju	23
Första fasen i urvalsprocessen	23
Andra fasen i urvalsprocessen	24
Tredje fasen i urvalsprocessen.....	24
Den representativa aspekten	24
Information till den intervjuade	25
Intervjumetod	25
Frågetyp och intervjuprocessens utveckling	25
Behandling av intervjuer.....	27

Intervjuarens närvaro	28
KNÄRED	29
En främling kommer till orten	30
Var är Knäredsborna?	30
Är centrum lite eftersatt?	31
Har Knäred ett centrum och vilket?	32
Knäreds identitet på platsens webbplats	34
Knäred sett genom en lokal utvecklingsplan	36
Historien i Knäred och Knäred i historien	38
Freden i Knäred som gemensamt minne	38
Medvetenheten om Knäreds historia	39
Invånarnas platsorientering och världsbild	41
Centrum och periferi i bygden Knäred	41
Knäred som centralort	42
Förhållande till Laholm som kommunens centralort	43
Förhållande till kusten och Mellbystrand	44
Nära relationer med Markaryd och Halmstad	45
Dansarna kommer	46
Vem är den typiska Knäredsbon?	48
Mötesplatser i Knäred	49
Vem bor egentligen i Knäred?	50
Den goda och lyckliga barndomen i Knäred	52
LIHME	55
Sett utifrån	56
På besök – första intrycket	56
Fasaden mot gatan	56
Westend – det yttersta Salling	57
Kommunplanen – ännu en blick utifrån	57
Hemsida med mera	60
Lihme – utvecklingsplaner	61
SWOT-analys, kulturgeografi och statistik	61
Beskrivning, önskemål och mål	63
Lihmes invånare	67
Lärare och lokalhistoriker	67
De högutbildade – skrivbord och utsikt	68
De infödda	69
Avgränsning och omvärlden	70
Var går gränsen?	70
Närmaste omnejd – grannarna i Salling	70
Kommunen och Östdanmark	72
Historiens betydelse	74

Den lokala historien – skolsamlingen	74
Minnen av historien	75
Historien i marknadsföringen	76
Gemenskaper och mötesplatser	77
Mötesrum och användningen av dem	78
Formella gemenskaper	78
Informella gemenskaper	79
ULLARED	81
En främling kommer till Ullared.....	82
Det finns människor och bilar överallt här.....	83
Var är centrum och var bor man?	84
Minnena om Ullareds historia	85
Expansionen i slutet av 60-talet och ökad inflyttning	86
Vem är den typiska Ullaredsbon?	87
”Vi har fyra miljoner turister om året här. Själva är vi 800”	90
Känner inte dem man möter	90
Orten har en särskild puls.....	91
Gekås betyder allt för orten	91
Förhållandet till omvärlden	93
Man har sin favoritstad	93
Förhållandet till tätorterna	93
Förhållandet till kustområdena	94
Naturen	95
Idrottsföreningen	96
Bygdegårdsföreningen.....	96
Pensionärsföreningen	96
Idrottshallen och nya möjligheter	97
Vem är det som bor där?	98
Visioner för Ullared.....	99
Byggande av nya lägenheter	99
Rädslan för framtidens gemenskaper	99
ROSLEV.....	101
Sett utifrån	102
Vägen genom Roslev – första intryck.....	102
Ort under nedläggning?	102
På vandring genom stationsområdet	103
Nyare kvarter	103
Institutionerna.....	104
Hallar, hälsa och hantverk	105
Roslev i Skive kommun – kommunplanen	105
Kartor – turistbroschyrer och annan marknadsföring	108

Roslevfolk – och Sallingbor	108
Vilka bor här?	108
Främmande med förtroende	109
God mat och god ton.....	110
Roslevs historia – Historien om Roslev	111
Lokalhistorien – i gatubilden, på arkiv och i skrift.....	111
Invånarnas egen historia	112
Historien och förhållandet till omvärlden	113
Avgränsning och omvärlden	114
Roslevs gränser	114
Grannar och konkurrenter	114
Mitt emellan – två köpstäder och kommunen	115
Den stora världen.....	116
Gemenskaper och mötesplatser	117
Sport och idrott	117
Skola – med högstadium.....	119
Föreningar, mötesplatser och offentliga arrangemang	119
Mer informellt	120
Framtid – utveckling och visioner.....	121
SAMMANFATTNING OCH PERSPEKTIV.....	122
Platserna verkar vara identiska	122
Knäredanalysen	123
Lihmeanalysen	126
Ullaredanalysen	129
Roslevanalysen.....	131
ETT SPADTAG DJUPARE - REKOMMENDATIONER	135
Verktyslådan: ”Den lille antropologen”	136
Avgränsningar och förståelse av platsen	136
Den narrativa metoden.....	137
Vem ska väljas ut till att intervjuas?.....	138
Gå på upptäcktsfärd i texten	138
Vad händer sedan?	138
INSPIRATIONSLISTA	140

Uppgiften

Denna analys utgör en del av den forskning som utförs inom LISA KASK-projektet. LISA KASK är ett projektsamarbete mellan Danmark, Norge och Sverige som fokuserar på utvecklingen på landsbygden i de tre länderna. Projektet finansieras delvis av EU:s regionalfond. VIA University College har deltagit i projektet som dess danska forskningspartner. Idén till att analysera identiteter i mindre orter på landsbygden kommer från Danmark. Vid ett möte mellan de danska deltagarna och den svenska projektkoordinatorn uttryckte denne sin entusiasm för analysen och önskade att den även skulle göras i Sverige. Ett utkast till en analys presenterades för de svenska kommunerna. Det resulterade i att två svenska kommuner, Laholm och Falkenberg, anslöt sig till den danska kommunen Skive. Laholm valde Knäred, Falkenberg valde Ullared och Skive valde Lihme och Roslev.

Idén till analysen föddes ursprungligen ur behovet av ett mer differentierat sätt att arbeta med begreppet landsbygd, som har utgjort fokus för LISA KASK-projektet. Sett i ett utvecklingsperspektiv har det funnits en tendens att betrakta mindre orter på landsbygden som enheter med en stark gemensam identitet, där det har rått samstämmighet om vad invånarna önskar sig i fråga om utvecklingsinsatser. Denna syn på landsbygden bygger på förutfattade tolkningar som är historiskt och kulturellt betingade.

Förarbetena till analysen gjordes vid VIA University College och diskuterades och utvecklades sedan i samarbete med de deltagande kommunerna. VIA har haft fria händer vad gäller analysens teori och metod. Under arbetets gång har analysen presenterats löpande på LISA KASK-partnermöten samt på dialogmöten för forskarna och de övriga projektdeltagarna. Senast har analysen presenterats på LISA-projektets avslutningskonferens den 8 maj 2012 i Varberg.

Hos kommunerna tycks det råda en viss osäkerhet om hur de utvalda orterna avgränsas mot omgivningen. För Lihme, Roslev och Knäred finns det lokala utvecklingsplaner. Av dessa planer framgår det dock inte närmare hur orterna ska avgränsas. Platserna framstår i planerna främst som fysiska rum som är föremål för kollektiv planering. Mentala och sociala rum och enskilda platser nämns inte.

För att inte fastna i ingrodda uppfattningar om mindre orter som fysiska enheter och om de kollektiva identiteter som finns där, har vi valt att i stället använda begreppet ”plats”. Vi finner detta begrepp mer neutralt och inkluderande, samtidigt som det öppnar för mer nyanserade tolkningar av de identiteter som finns på platsen. Just det faktum att det på en plats finns

många berättelser och många gemenskaper bidrar till att göra mindre orter på landsbygden till nyanserade och komplexa enheter.

Analysen inleds med en genomgång av de teoretiska begreppen och de metodologiska övervägandena som ligger till grund för de fyra konkreta analyserna av platsidentiteter. Denna genomgång har fått ta relativt stor plats. Det beror på kommunernas önskan om att analysen ska innehålla verktyg som kan användas i andra sammanhang. Var och en av analyserna kan ses som avslutade avsnitt. Därigenom kan analyserna förmedlas på olika sätt. Det rekommenderas dock att de teoretiska och metodologiska avsnitten som ligger till grund för analyserna distribueras tillsammans med analyserna i de fall de användas enskilt. Dessutom bör perspektiveringar ingå i en eventuell uppdelning av analysen.

Platsanalyserna bygger primärt på intervjuer, eftersom vi har valt den narrativa metoden. De personliga berättelserna utgör centrum för de identiteter vi har analyserat oss fram till. Vi tar inte ställning till om berättelserna är ”sanna” eller ”falska”, utan tar dem som uttryck för hur platserna upplevs.

Avslutningsvis jämförs analyserna och diskuteras utifrån olika perspektiv. Rapporten avslutas med rekommendationer om hur kommunerna kan arbeta vidare med en analys av denna typ.

Vi har medvetet valt att använda mycket få bilder i rapporten. Orsaken är att en bild visar antingen fysiska platser eller personer. Bilder skulle inte kunna tillföra något till det som analysen handlar om. En identitet är svår att fånga på bild. Vi anser att skulle uppstå motsättningar mellan bild och text. I stället för bilder har vi valt att lägga in olika kartor.

Mer om projektet finns på hemsidan www.lisakask.dk.

Begreppen

Plats

Mindre ort och samhälle

Projektet i stort gäller utveckling av mindre orter på landsbygden och denna delanalys gäller identiteter i sådana orter, vilket även var projektets ursprungliga fokus. Det kan vara problematiskt att benämna mindre orter, eftersom ord som ort och samhälle är behäftade med delvis oformulerade uppfattningar om vad som egentligen avses. (I detta avsnitt diskuteras det danska ordet "landsby". Ö.a.) Vid det första besöket i Roslev var reaktionen: "Betraktar invånarna denna ort som en ort på landet?" Ortens fysik och funktion i dag och dess senaste historia placerar den i en annan kategori och ger den andra beteckningar: t.ex. stationssamhälle eller servicecentrum.

En by är fysiskt sett en samling gårdar och hus i sluten gruppering. Detta har sedan järnåldern varit den dominerande bebyggelseformen i nordvästra Europa. Lantbruket var den absoluta huvudnäringen, och därmed var byn och den tillhörande åkermarken en enhet. Liksom byn ofta var anpassad till landskapet avgränsades byns åkermark av landskapets naturliga förutsättningar, vilket i sin tur bestämde antalet gårdar. Det var först från slutet av 1800-talet som många byar utvecklades till små servicecentra med handel och hantverk. Befolkningen och bebyggelsen växte kraftigt. Nya institutioner som församlingshus, kooperativa affärer och andelsmejerier tillkom. Genom förbättrade kommunikationer och ekonomiska förhållanden på landet uppstod ett stort antal stationssamhällen och tätorter vid större vägar, särskilt under perioden 1880-1920. Några av dem växte fram ur befintliga centralorter på landsbygden, men andra var helt nya samhällen. Från 1960 har utvecklingen vad gäller kommunikationer och centralisering medfört att många institutioner och verksamheter åter har försvunnit från de mindre orterna. Samtidigt har samma utveckling på kommunikationsområdet gjort att många mindre orter har blivit attraktiva att bo i för människor som pendlar till arbetet och gör inköp i affärer i städerna.

Begreppen by, samhälle och (tät)ort framkallar stereotypa föreställningar, både hos dem som bor där och dem som kommer utifrån. Dessa platser uppfattas som knutna till lantbruket och den tillhörande kulturen. Det leder till en idyllisering och retraditionalisering av förhållandena på orten. Byn får något av museum över sig. I den andra änden av skalan uppfattas mindre orter på landsbygden som samlingar av fallfärdiga hus som borde rivas. Tätorten och kulturen där anses död, en kvarleva från det förflutna,

där utvecklingen har gått i stå. Invånarna betraktas antingen som äldre som inte har gett sig av i tid, eller som socialt utstötta som har hittat billiga bostäder.

Särskilda föreställningar knyts till tätorter, inte bara i fråga om deras fysiska och ekonomiska struktur utan även i fråga om den kollektiva mentaliteten och kulturen. Sett i ett kort historiskt perspektiv har mindre orter, som också ofta omnämns med det idylliserande begreppet lokalsamhället, framstått som en kultur med fokus på kollektivet, där man lagt stor vikt vid att bygga upp och vårda relationer och samhörighetskänslor. Detta har ofta skett på bekostnad av den individuella friheten i relation till gemenskapens outtalade krav. Städerna har å andra sidan ofta framstått som platser där kulturen varit inriktad på individualism och personlig utveckling. Detta har skett trots att de olika stadsdelarna har varit präglade av kollektiva identiteter.

Föreställningen om de mindre orterna som platser där den kollektivt orienterade kulturen bevaras har levt kvar långt in i det senmoderna samhället. De har framställts som platser som kännetecknas av trygghet, stabilitet, gemenskap och möjlighet att förverkliga sociala relationer. Att flytta till en mindre ort har uppfattats som ett klart och entydigt val av en kollektiv identitet. Dagens orter på landsbygden har ofta framställts som andningshål i en värld som genomgår snabba förändringar. I dessa orter har identitetsarbetet inte varit lika komplicerat och överhängande, eftersom berättelsen här i stor utsträckning finns klar och ofta tas över utan reflektion. Motpolen till landsbygdens tätorter har varit den individinriktade stadskulturen. I Danmark sker för närvarande en avfolkning av vissa randområden, samtidigt som det pågår en inflyttning till de större städerna i den östra delen av landet. Samma problematik gör sig gällande i Sverige mellan kusten och inlandet. Denna inflyttning beror dock säkert inte bara på att människor väljer en mer individcentrerad kultur, utan kan även ha sin förklaring i nedskärningar av den offentliga sektorn och nedläggning av arbetsplatser.

Reaktioner på förändring

Det är en öppen fråga i vilken omfattning landsbygdens orter påverkas av utvecklingen och de förändringar den medför. Orten kan reagera på olika sätt. Ett sätt att reagera på är att orten sluter sig mot omvärlden och väljer att hålla utvecklingstendenserna ute. Det innebär oftast att värderingar och normer på orten blir mer traditionella och att orten rent fysiskt isolerar sig genom att markera en stark kontrast mot omvärlden. Genom en sådan reaktion ökar kravet på den enskilde att delta i gemenskapen och acceptera

den gemensamma berättelsen. Om så inte sker kan det givetvis leda till att man vänder den enskilde ryggen.

Den motsatta reaktionen är då att öppna upp för globaliseringen och följa med i utvecklingen. Det kan innebära att man ökar samarbetet med omkringliggande platser och utvidgar de sociala relationerna bortom platsens fysiska begränsningar. Det kan innebära att man accepterar att invånarna inte deltar i gemenskapen fullt ut, utan väljer sina engagemang. Det kan innebära att man flyttar en del av sina aktiviteter till närmsta större stad.

Det kan innebära att man generellt accepterar en större öppenhet mot omvärlden, och att man inte nödvändigtvis anses motarbeta gemenskapen om man avviker från vad man tror att gemenskapen förväntar. I en situation som denna formas identiteten i ett mycket större fysiskt och mentalt rum än det traditionella "landsbygdsrummet". Gemenskapen måste i denna situation välja en inkluderande inställning till de olika identiteterna, för att bevara en viss sammanhållande kraft och skapa grogrund för nya aktiviteter som gemenskaperna kan identifiera sig med. Om man inte förhåller sig till globaliseringsprocesserna kan det naturligtvis leda till att platsens gemenskap blir urvattnad och att platsen kommer att domineras av en individualistisk kultur där platsen i huvudsak fungerar som bostadsort, samtidigt som alla funktioner förläggs någon annanstans.

Plats

I analysen har vi valt att använda begreppet plats i stället för ort eller samhälle (de danska orden landsby resp. lokalsamfund, ö.a.), som vanligen används om fysiskt avgränsade områden, något som har materiell form eller administrativa gränser: det kan röra sig om en socken, en kommun, en ort, ett bostadsområde på en ort. Samhällsanalyser på lokal nivå har generellt varit inriktade på de fysiska formerna av planering, byggnader, landskap och de fysiska spåren av historien. Alltså på det som vi kan se med egna ögon.

Begreppet plats har en annan innebörd. Här åsyftas inte nödvändigtvis ett fysiskt avgränsat område, eller vad som kan kallas ett fysiskt rum. Platsen bjuder in till många fler tolkningsmöjligheter. En plats kan vara många "saker". Det kan vara en byggnad med en särskild funktion, det kan vara en idrottsplats, det kan vara ett naturområde, det kan vara ett större eller mindre avgränsat område. Vad avgör då vad platsen är? Sett i ett allmänt utvecklingsperspektiv talas det om lokalsamhälle och utveckling av lokalsamhället – i denna kontext avses platser och hela samhället. Platsen ska snarare ses som det som är av betydelse för vår identitet, och platsen har då det värde och den betydelse som vi ger den. Platsen kan ha ett

upplevelsevärde för oss, men den kan även ha betydelse i form av de sociala relationer som är knutna till platsens funktioner.

Invånarna skapar sociala relationer som kan vara knutna till en plats där man möts. De sociala relationerna är de gemenskaper som invånarna har med varandra. Der kan handla om fysiska och konkreta relationer. De sociala nätverkens eller gemenskapernas beskaffenhet bidrar till att skapa de enskilda personernas identiteter. Det gör de genom att vara betydelsefulla och meningsfulla. Annars blir de ratade. Samtidigt kan dessa gemenskaper eller några av dem bidra till att ge platsen en identitet som är attraktiv för andra. Det är beroende av de berättelser som konstrueras om relationerna och platsen.

Platsens identitet – eller identiteter – är inte på förhand givna, utan formas av relationerna mellan människor och av de innebörder som man ger platsen. Här spelar historien en roll, eftersom det förflutna alltid är närvarande som minnesfragment. Platsen är förknippad med traderade minnen av hur den har varit tidigare. Vilka minnen som är aktuella bestäms av kontexten, men också av makt. Det kommer alltid att pågå en kamp mellan de olika berättelserna. Vissa personer har genom sin position lättare att föra särskilda minnesbilder vidare och få dem att framstå som den dominerande berättelsen. Det kan skapa motreaktioner i form av negativa berättelser och ett försök att dekonstruera gemenskapen.

Platsens avgränsning

Platsen kan vara svår att avgränsa rent mentalt. I planeringen arbetar man med mer fysiskt avgränsade områden. Individerna har ett aktionsutrymme som avspeglar vår rumsliga interaktion. Vi kan gå in i och ut ur olika rum/platser, utspridda över ett större område. Grannorten kan vara en plats som man ofta beger sig till, antingen för att handla eller för att ingå i sociala relationer. Det fysiska och mentala rummet har utvidgats till följd av globaliseringen. Reproduktion och produktion av identitet är i dag inte kopplat till ett relativt begränsat geografiskt område, som det var tidigare. Institutioner och relationer på lokal nivå var de platser där den kollektiva identiteten reproducerades. Det rådde ett brett samtycke om samhälleliga värderingar och normer. Skola, familj och släktingar var de dominerande institutionerna som stod för denna reproduktion. Den kunde även äga rum utanför den strikt avgränsade lokala sfären, om barnen t.ex. gick på en centralskola. De kommunikationsmöjligheter som globaliseringen har medfört innebär att få personer rent fysiskt bara rör sig i en snävt avgränsad lokal miljö. Även det mentala rummet har vidgats, och platser genomsköljs i dag via moderna medier av globala händelser. Identiteten påverkas i dag av förhållanden bortom det lokala. Frågan är vilket inflytande externa händelser har på identiteten på platsen. Stärks den eller blir den mer otydlig?

Identitet

Ordet och begreppet identitet används i så många sammanhang att vi inte längre ifrågasätter dess betydelse och sättet det används på. Här följer en redogörelse hur vi i denna analys definierar identitet och hur vi kopplar samman den med platsen. Grovt sett används begreppet identitet i två sammanhang. Vi talar om en individuell och en kollektiv identitet. I dagligt språk handlar identitet särskilt om de egenskaper hos en person som tillsammans kännetecknar eller avgränsar personen som olik andra. I denna betydelse motsvarar begreppet på många sätt orden personlighet och karaktär. Både inom psykologi och inom sociologi har begreppet varit föremål för djupa analyser.

Föreställningen om en kollektiv identitet kan i vetenskapen inte spåras längre tillbaka än till omkring 1950, och det var antagligen amerikanska antropologer som var först ut. I det sammanhanget handlar det mycket om nationalkaraktär, nationell identitet. Detta arbete leder vidare till betraktelser om kulturell eller etnisk identitet, och det handlar om hur folk i allmänhet själva identifierar sig som folk eller samhällen och vilka kriterier de tillämpar. Inom etnografien har man gjort en uppdelning av begreppen. Dels talar man om kulturell eller etnisk identitet, som hänvisar till ett bestämt innehåll, dvs. till den speciella kulturen, samhällsordningen och historien som kännetecknar ”oss”. Dels talar man om identifikation, som är relationellt betingad. Den sker i förhållande till andra folk eller samhällen och är en fortgående process där man definierar och redefinierar sig i förhållande till ”de andra”. Begreppen identitet och identifikation är nära förbundna.

Det är förhållandevis lätt att beskriva och tala om en bestämd identitet i små, tidigare slutna samhällen där världen inte var så stor – som det gamla bondesamhället, byn med begränsade kommunikationsmöjligheter och stor likformighet socialt, kulturellt och i fråga om försörjningsalternativ. Det är mer komplicerat i ett samhälle där aktionsradien och differentieringen är stor och gränserna mot omvärlden flytande. Om begreppet ska användas här blir det nödvändigt att använda ett kriterium som riktar in sig på människornas självuppfattning eller självdefinition. Etnisk identitet kan i detta sammanhang inte bara tillskrivas en grupp mot bakgrund av deras gemensamma materiella och uttrycksmässiga drag som den utifrånkommande etnologen – eller planeringstjänstemannen – observerar. Det handlar om självbild och självförståelse, och därför blir folks egen berättelse och de historiska förhållandena mycket betydelsefulla. Därmed blir narrativa analysmetoder så mycket viktigare. Det gör dock att komplikationer tillstöter. Mycket olikartade kriterier används som

utgångspunkter, formuleringsförmåga och kommunikation vållar problem och kriterierna och valet av relevanta symboler är situationsbundna och ändrar sig över tiden.

Den kollektiva identiteten

Fokus för vår narrativa analys har varit att skapa bilder av de intervjuades identiteter som är knutna till platsernas fysiska och mentala rum. Vi har valt att undersöka vilken betydelse individerna tillskriver sociala relationer och grupper samt på vilket sätt de själva bidrar till att reproducera och utveckla dessa relationer och grupper.

De sociala relationerna och grupperingarna ingår i platsens kollektiva identitet. Denna nivå i identiteten kan sägas utgöra den överordnade ramen för utvecklingen av den sociala och personliga identiteten. Platsernas kollektiva identiteter bygger på individernas identifikation med varandra och med platsens föreningar, aktiviteter, mötesplatser m.m. och hur de skiljer sig från andra gemenskaper och inte minst andra platsernas identitet. Med denna definition av det kollektiva ligger fokus på konkreta och fysiska gemenskaper.

Konkreta och föreställda gemenskaper

En annan sida av den kollektiva identiteten, som även kan kallas gruppidentiteten, är det som kan kallas föreställda gemenskaper. Föreställda gemenskaper är gemenskaper eller sociala relationer som inte är fysiska. Kopplingen till en plats genom en accepterad historisk berättelse om platsen kan sägas vara en föreställd gemenskap. Man känner inte nödvändigtvis alla invånare på en plats, men man känner en anknytning till platsen och invånarna genom en gemensam historisk berättelse. Den gemensamma berättelsen kan även innebära att man ansluter sig till de värderingar och normer som finns på platsen och som håller samman invånarna i en gemenskap.

I en bredare mening kan de kollektiva gemenskaperna på sitt sätt uppfattas som en socialisering till en plats. Det är vad som händer när det hänvisas till platsens traditioner, historia, normer och värderingar. Den kollektiva gemenskapen blir den ram inom vilken ens identitet utvecklas, naturligtvis i den utsträckning man känner en anknytning till gemenskapen. Man kan välja bort den, men utsätts då ofta för sanktioner från omgivningen. Konsekvensen blir att man inte accepteras av gemenskapen.

På en plats kan det finnas många kollektiva gemenskaper. Vi har valt att inte se på platsen som enbart en samlad kollektiv gemenskap. Det kan den naturligtvis vara för vissa, men vi har valt att undersöka vilka kollektiva gemenskaper som är meningsfulla för enskilda individer. På det sättet blir det den subjektiva bedömningen av gemenskapernas betydelse som framhävs i vår undersökning. I den meningen handlar det inte om att platsen

har en på förhand fastlagd och given kollektiv identitet, utan om att den beror på vilken betydelse man ger den. Intervjuerna visar vilka gemenskaper som är dominerande och vilken betydelse de har.

Det råder inget tvivel om att platsens gemenskaper bidrar till att ge individerna en kollektiv identitet, men om individerna inte valde att aktivt delta i gemenskaperna och ta ställning till dem skulle de inte existera. Individerna medverkar till att etablera gemenskaper och att ge dem ett innehåll som känns meningsfullt. På flera platser upplever man exempelvis att vissa gemenskaper är instabila, vilket framkallar en viss oro för gemenskapens och platsens reproduktion. Även om man t.ex. bor i Knäred och känner eller känner till de flesta på orten, är platsen för många en föreställd gemenskap som man tar för given. När individer får frågor om betydelsen av denna gemenskap har de inte omedelbart en inställning till den, eftersom den inte är något man aktivt förhåller sig till i vardagen. När gemenskapen är hotad, exempelvis på grund av brist på inflyttning, kommer den föreställda gemenskapen på tapeten. Den föreställda gemenskapen kan beskrivas som en mental gemenskap. En föreställd gemenskap är personer som vi inte känner men som vi känner samhörighet med. Till exempel är en nationell gemenskap en föreställd gemenskap som byggs upp genom särskilda historiska processer och som är kopplad till en minnespolitik. Även på en annan nivå, nämligen den rumsliga, kan man tala om föreställda gemenskaper. Det är föreställningen att alla känner alla och att man här har en gemensam identitet. Om gemenskapen är hotad eller satt under press manifesteras den föreställda gemenskapen.

Detta sker även när den föreställda gemenskapen synliggörs, som när invånarna bjuds in till offentliga möten om platsens framtid. De nämnda situationerna berör inte nödvändigtvis alla, och reaktionerna är mycket olika. De kollektiva gemenskaperna är oftast offentliga gemenskaper som i princip är tillgängliga för alla. Det gäller både de konkreta och de föreställda. Parallellt finns mer eller mindre slutna grupperingar som berör en mindre andel av invånarna. För de platser vi har analyserat gäller generellt att de kollektiva gemenskaperna spelar en väsentlig roll på det sättet att man deltar och förhåller sig till dem. De utgör en stor del av identiteten för dem som bor på platsen. Därmed inte sagt att det inte sker ändringar i dessa gemenskaper eller att en tendens mot mer individualistiska värderingar inte kan urskiljas.

Platsidentitet

Olika dimensioner av platsanalysen

I analysen använder vi olika sätt att uppfatta platsen. Med utgångspunkt i intervjuerna undersöker vi de kollektiva berättelsernas betydelse för både det fysiska och det mentala rummet.

Det fysiska rummet

Kan det fysiska rummet ha en identitet, och vad får den att ändra sig? Med det fysiska rummet avses här de fyra orternas fysiska manifestering. Det kan röra sig om de enskilda byggnaderna och deras tillstånd, platser, själva planeringen. Kort sagt handlar det om alla de olika element som ger platsen dess fysiska utseende. Förändringar i det fysiska rummet i form av nya platser, byggnader eller naturstigar kan bidra till att ändra ortens identitet. Det kan då handla om identiteten som den upplevs av dem som rör sig genom rummet. För deras vidkommande skickar platsens utseende ut signaler om hur bra det är att bo på platsen, om man skulle kunna tänka sig att bo på platsen: ”Här verkar det vara trevligt.”

De sociala rummen kan ändras genom att nya invånare flyttar in, genom nya föreningar, nya sociala relationer. Ofta leder förändringar i de sociala rummen till förändringar i de fysiska rummen. Grupper kan exempelvis ta initiativ till att ortens fysiska utseende ändras.

Uppfattningar av platsen

Här handlar det om den mer övergripande uppfattningen man har av en plats. Det är berättelsen om vad som är utmärkande för platsen. Vanligtvis är den en bedömning av vad som är bra eller dåligt med platsen och invånarna och deras relationer. Uppfattningen inbegriper både dem som bor på platsen och dem som kommer utifrån. Ofta dominerar särskilda bilder eller berättelser, medan andra blir marginaliserade. En central aspekt av hur en plats uppfattas är den historiska berättelsen eller det historiska minnet som är knutet till platsen och hur berättelsen eller minnet samspelar med nutiden.

Användningen av en plats

Denna aspekt handlar om hur enskilda aktörer använder platsen. Går de till exempel till föreningarnas aktiviteter? Har platsen föreningar som spelar en mer framträdande roll än andra när det gäller identiteten? Finns det särskilda fysiska rum som man använder och som har en särskild betydelse för en? Det gäller inte bara den intervjuades åsikt, utan även hur vederbörande tror att andra känner. Användningen av platserna är ofta knuten till olika grupper av invånarna. Unga och äldre använder i allmänhet inte samma platser. Detsamma gäller för män och kvinnor. Inom grupperna äldre och unga kan

det även finnas skillnader när det gäller vilka platser som bidrar till att forma identiteter.

Förväntningar på platsen

Alla invånare har sina förväntningar på hur platsen ska se ut i framtiden. Kanske har man flyttat om 10 år, men därmed säger man också att man inte vill fortsätta att vara aktör på denna plats. Ens gärning på platsen kommer att inskränka sig till ett visst antal år. Det kan finnas många orsaker till detta. Förväntningar kan vara positiva eller negativa och bakom sådana bedömningar kan det finnas en uppfattning om vad man själv förväntar sig att göra för platsen eller vad andra bör göra. I framtidsförväntningarna ingår en berättelse om vad som inte är bra här och nu, liksom ett utpekande av vem som ska göra platsen bättre. I en sådan situation finns det ofta motstridiga intressen. Vem är det som kan och ska göra en insats? Är det exempelvis kommunen som har ett ansvar att leva upp till, men som inte gör det?

Historiemedvetenhet

Från ögonblicksbild till process och framtid

En analys av en plats identitet kan ofta tendera mot att bli en ögonblicksbild. En sådan bild är statisk och säger något om motivet i just det ögonblick då man trycker på utlösaren. Om vi ser på ögonblicksbilder tagna av samma motiv över en viss tid kan vi säkert konstatera förändringar. På ett omedvetet sätt skulle vi säkert börja registrera förändringarna och sedan skulle vi börja undra vad som har hänt. Kanske skulle någon börja fundera över hur motivet kommer att se ut om några år.

Bilden talar till oss på två sätt. Motivets förändring över tiden, men även fotografens upplevelse av motivet kan ha förändrats. Kanske tas bilden ur en lite annorlunda vinkel, kanske i ett annat ljus, kanske behandlas bilden i ett bildbehandlingsprogram. Denna dubbelhet i uppfattningen av en plats identiteter är viktig att få fram.

Det har varit viktigt för oss att inte bara ta en bild av platsernas identitet våren 2012. Däremot är det viktigt att reflektera över förändringsprocesser. En kollektiv identitet i det moderna samhället befinner sig ofta i en förändringsprocess eller står under påverkan utifrån. Detta kan vara mer eller mindre tydligt. I vissa situationer kan det ha inträffat markanta förändringar, till följd av ändrade livsvillkor. För oss har det varit viktigt att granska utvecklingen över tid. Av den orsaken har vi försökt ta hänsyn till de intervjuades uppfattning av platsen över tid. Har de upplevt förändringar sedan de kom till platsen och fram till nu? Om så är fallet har vi försökt ta

reda på vad som har hänt och vad det betyder. Om så inte är fallet kan man sluta sig till att det har rört sig om en kontinuitet. Den naturliga frågan blir då varför det förhåller sig på det sättet.

Det förflutna som minne

Historien är närvarande i nutiden antingen i form av fysiska spår eller i form av minnen. Vi kan inte rekonstruera hela historien. Den är borta, och det enda vi kan göra är att tolka den med hjälp av de spår och minnen som det förflutna lämnat efter sig. Tolkningen av historien och av förändringsprocesser är alltid en personlig konstruktion som utgår från vår förståelse av nutiden. Minnena kan stamma från situationer eller händelser som vi själva har upplevt eller som vi någon gång har hört berättas. Beroende på vem vi är gallrar vi bland våra minnen på olika sätt. Några av dem stannar kvar, medan vi förtränger andra. Här rör det sig om psykologiska mekanismer som vi inte kommer att gå närmare in på.

Även om vi inte själva har upplevt händelser har vi ändå minnen av dem. Numera är det inte många som har upplevt andra världskriget. Men många har minnesbilder från den tiden. Det rör sig om en historisk epok som vi har ett förhållande till genom våra minnen. Detsamma gäller vikingatiden. Dessa minnen har vi eftersom händelserna förmedlas och reproduceras överallt i samhället. Detta sker till exempel i skolan, på högre utbildningar, i familjen och i medierna. Det kan vara radio, tv, film, böcker m.m. Vissa av minnena är ofta mer dominerande och legitima än andra. Detta är något som påverkas av maktförhållanden och minnespolitik. För vissa är det lättare att berätta den historia man gärna vill ska vara dominerande. Så förhåller det sig även på de platser vi har undersökt. Vissa berättelser är mer dominerande och värderas högre än andra. Inte alla berättelser har blivit berättade och andra har förtigits. Här kan det vara viktigt att få fram det osagda.

Förståelse av nutiden

De minnen vi bär med oss tolkar vi alltid med hjälp av vår förståelse av nutiden. Över tiden kommer vi att berätta minnet på ett nytt sätt om det sker förändringar i vår situation. Minnet berättas på olika sätt beroende på vem vi är och hur vi uppfattar världen runt oss. I denna analys framhäver vi de kollektiva minnena och de sätt på vilka de berättas av enskilda.

Berättelsen/konstruktionen av det kollektiva minnet bidrar, så fort vi sätter ord på det, till att forma vårt historiemedvetande och därmed även vår identitet. Att berätta är att forma historien. Vi bidrar till att skapa nya minnen och därmed skapa sammanhang i historien. Det förflutna har samtidigt påverkat vår uppfattning av nutiden. Vår identitet är en produkt av det förflutna och därmed är vi skapade av historien.

Förväntningar på framtiden

Vi har alla mer eller mindre explicita förväntningar på framtiden. De kan vara mer eller mindre uttalade. Våra framtidsförväntningar påverkas av våra tolkningar av det förflutna och vår uppfattning av nutiden. När de intervjuade ombes att komma med en vision av hur platsen kommer att se ut om tio år, startar en specifik tankeprocess som innebär att man tänker efter vad som har hänt tidigare. Det kan bland annat vara bedömningar av vad man har fått positiva eller negativa upplevelser av. Vad har lyckats och vad har inte lyckats? Nästa steg är ett tolka nutiden. Oftast funderar man över vilka resurser man har på platsen. Det dyker ofta upp frågor om vem som kan tänkas sätta i gång något, hur mycket pengar som finns tillgängliga och hur lång tid det kommer att ta att skapa förändringar.

Processen utspelar sig inte nödvändigtvis i den nämnda ordningsföljden, såvida man inte får tid att tänka på frågan, arbeta systematiskt med den och sammanställa scenarier. Vanligen är det ett slumpartat samspel mellan det förflutna, nutid och framtid. Fördjupande frågor i intervjuerna kan underlätta processen. Kort sagt kan historiemedvetenhet uppfattas som det möjliga samspelet mellan tolkningar av det förflutna, förståelse av nutiden och förväntningar på framtiden. Genom intervjuerna har vi fått uppfattningen att dessa tre tidsplan alltid påverkar våra berättelser, men för att låta tidsdimensionen framträda tydligare i form av avbrott eller kontinuitet har vi valt att inkludera det förflutna och framtiden i intervjuerna.

Historiemedvetenhet som uttryck för identitet

Användningen av begreppet historiemedvetenhet kan ses som historiefackets sätt att närma sig identitetsbegreppet. Genom att använda detta undviker man att komma in på psykologiska analyser av identiteten. Begreppet historiemedvetenhet kan uttrycka såväl individuella som kollektiva scenarie- och handlingskompetenser. Vårt sätt att förhålla oss till historien och tolka den säger något om vår identitet. Samtidigt finns det utrymme för att använda ett mer dynamiskt begrepp som fångar förändringar över tiden och tar sin utgångspunkt i olika kontexter. Begreppet kan säga något om förändringar i vår tolkning av livet och omvärlden.

Tolkningen av det förflutna och förståelsen av nutiden är beroende av varandra. När vår livssituation ändras kan det få konsekvenser för vår förståelse av nutiden och därmed för vår tolkning av det förflutna.

Begreppet visar att vår tolkning av tillvaron är beroende av de kontexter vi ingår i.

Narrativ metod

I narrativ identitetsanalys, som vi använder i denna rapport, definieras identiteten som de historier den enskilda människan berättar om sig själv. Identiteten är den meningsfullhet och de betydelser som individen konstruerar i sin berättelse. Med denna metod råder det på sätt och vis en viss likhet mellan identitet och livshistorier. Genom det narrativa läggs fokus på individens subjektiva självförståelse och tolkning av sig själv. Det betyder att man inte tar ställning till om berättelsen objektivt sett är sann eller falsk, utan enbart utgår från att det är så det är. Ett typiskt drag för alla berättelserna är att de är sammanflätade med samtidskulturen och använder sig av gemensamma, kollektiva referensramar.

Avslutningsvis kan man säga att vi uppfattar vi identitetsbegreppet fenomenologiskt, med tanke på att vi försöker ringa in den enskilda individens upplevelse av sig själv, sin omvärld och sin egen plats i världen. Sociologerna betraktar identiteten som en narrativ konstruktion. Identiteten är den berättelse som den enskilda, självreflexiva människan konstruerar om sig själv. Berättelsen är uppbyggd runt centrala och betydelsefulla händelser och teman i den enskildes liv. I sin berättelse, som är situerad i samtiden, inkluderar individen både det förflutna och framtiden.

I narrativ och sociologisk analys betyder en välfungerande och stabil identitet att man är i stånd att konstruera en sammanhängande och stabil berättelse om vem man är. Identiteten konstrueras och upprätthålls löpande genom reflexiva processer. Den socialkonstruktivistiska metod som vi använder rymmer ett spektrum av möjliga identiteter eller identitetsfragment och berättelser om människan som utgör grunden för individens identitetsformning.

Berättelsen som konstruktion av innebörder och betydelser

Den öppna och kvalitativa intervjun som är grunden för analysen ger personerna möjlighet att skapa en berättelse om sin anknytning och sitt förhållande till platsen där de bor och de platser som har betydelse för formandet av deras identiteter.

Genom berättelsen får den enskilda möjligheten att konstruera sammanhang om sitt förhållande till den fysiska platsen eller de fysiska platserna. När invånarna får möjlighet att berätta sker det uppenbarligen en eftertionalisering och efterkonstruktion av verkligheten som den ser ut vid tidpunkten för berättandet. Genom berättelsen får vi möjlighet att skapa sammanhang i våra liv och därmed ge livet en mening. När vi ska berätta enskilda händelser försöker vi skapa ett för oss logiskt och rationellt sammanhang i vårt liv med hjälp av berättelsen. Berättelsen ger oss

möjlighet att inlemma våra handlingar i en särskild, förutbestämd rationalitet. Genom berättelsen sätts den enskildes identitet i rörelse. Kortfattat kan detta förklaras av att vår historiemedvetenhet påverkas när vi konstruerar berättelsen.

Berättelsen är inte en rekonstruktion av verkligheten. Däremot är det en subjektiv konstruktion som ska ge vårt liv och våra handlingar mening. Intervjuerna i denna analys återspeglar den enskildes upplevelse av platsens historia, dess sociala relationer, dess kvaliteter, kompetenser m.m. Berättelserna kan reproducera gemensamma, kollektiva minnen, och även sätta in dem i nya sammanhang. Nya minnen och föreställda gemenskaper kan också produceras och ge upphov till ny mening, nya handlingar och nya sociala relationer som kan medföra förändringar.

Berättelsen är berättarens uppfattning och tolkning av den plats där vederbörande bor. Genom berättelserna framstår de karakteristiska dragen i den platsbundna mentaliteten. De frågor vi har ställt har givit möjlighet för de intervjuade att berätta om de sociala relationerna på platser som är viktiga för dem och som bidrar till identiteten. Den kollektiva identiteten uttrycks genom gemenskapen i föreningar, genom språkbruket, genom definitionen av ett "oss" och ett "dem", genom en gemensam historia, genom gemensamma händelser. Alla dessa förhållanden kan vara olika beroende på vem man är, och samhörighetskänslan, den kollektiva identiteten, uttrycks på många nivåer.

Livsberättelser eller platsberättelser

Genom vårt sätt att fråga har vi försökt sätta fokus på platsberättelser eller platshistorier. Tyngdpunkten i intervjufrågorna har legat på invånarnas anknytning till platsen, deras upplevelse av platsen och deras anknytning till gemenskaper på platsen. Alla aspekter har undersökts över tid, i syfte att fånga upp förändringar och dessas karaktär. Eftersom flera av invånarna är födda på platsen har deras platsberättelse antagit formen av en livsberättelse. Det som intresserar oss är sammankopplingen av plats och person som denna manifesteras på alla nivåer, och samspelet mellan identitet och plats. Fokus har inte legat på de bredare livsberättelser som vi har försökt tolka fram ur berättelsens teman.

Metoden har varit intervjun, men egentligen hade vi lika gärna kunnat låta personerna skriva ned sin platsberättelse. Att vi inte valde detta sätt har bland annat att göra med att personerna, genom den extra tidsdimensionen, då skulle få möjlighet att göra eftertänksamma reflektioner. Därmed skulle de ha haft tid att göra en rekonstruktion. I intervjusituationen försvinner tidsdimensionen och de intervjuade måste svara med detsamma. Problemet i

det sammanhanget är dock att de blir utsatta för frågor som de aldrig har funderat över och kan ha svårt att svara på.

Livsberättelser är ofta berättelser om det förflutna, sett i en nutidskontext. Platsberättelser är inte nödvändigtvis berättelser som det förflutna. Vi har genom våra frågor försökt få de intervjuade att förhålla sig till det förflutna, nutiden och framtiden. Därmed har vi försökt sätta i gång deras historiemedvetande.

Narrativ kompetens och insikt

Inte alla de intervjuade har kunnat förhålla sig på ett lika medvetet sätt till de ställda frågorna. Det är helt naturligt att inte alla har en lika medveten och utvecklad narrativ kompetens, och att alla inte har förmågan att formulera den.

När vi utför handlingar i vår vardag följer vi för det mesta fasta rutiner som vi har kommit fram till mot bakgrund av tidigare narrativ kunskap. Berättelsen är ett sätt att skapa kunskap. En kunskap som alltid är kopplad till en viss kontext genom att det ingår en tids- och en rumsdimension. Globaliseringen gjort tids- och rumsdimensionerna otydliga. Kommunikation via nätet betyder att det fysiska rummet och den fysiska närvaron inte längre spelar en lika viktig roll för sociala relationer och gemenskaper. Användningen av sociala medier och de gemenskaper som etableras där har i stor utsträckning upphävt tid och rum. Det är inte längre nödvändigt att vara närvarande fysiskt i tid och rum. Vad de sociala medierna generellt betyder för identitetsformandet ska vi inte analysera här, men sett i relation till kopplingen till platsen kan det betyda att dess betydelse reduceras och att den ersätts av sociala relationer utanför platsen. Dessa utvecklingstendenser slår främst igenom bland unga, som lägger relativt mycket tid på sociala medier och mindre på rumsliga sociala relationer.

Det narrativa angreppssättet opererar inte med ett bestämt identitetsbegrepp eller en bestämd identitetsuppfattning, utan är snarare en metod. Till denna måste det kopplas en bestämd kulturuppfattning eller uppfattning av den identitetsformande processen. I samband med narrationens uttryck i intervjuerna blottläggs två nivåer. För det första händelsenivån. Genom våra intervjuer har vi fått kunskap om faktiska tilldragelser på platserna och empiriskt erfarbara händelser. För det andra den samhälleliga nivån/kulturnivån, som analyseras genom berättelsen om händelsenivån. Målet blir att analysera fram de språkliga uttryck som används för att ge de intervjuades handlingar betydelse och mening.

Källor och metod

Intervjuer

Analysen bygger primärt på intervjuer som gjorts på de fyra utvalda platserna. Syftet med att använda intervjuer har varit att använda de intervjuades berättelser som den primära källan och som förstahandskälla. Vi har velat använda personliga berättelser eftersom personerna genom dessa söker skapa mening och betydelse i relation till platsen de bor på och de gemenskaper de ingår i. Sammanlagt har vi gjort 35 intervjuer fördelade någorlunda jämnt på de fyra platserna. Huvuddelen av intervjuerna har spelats in och lyssnats igenom eller skrivits ned direkt.

Intervjuerna utgör grundmaterialet för denna analys. Anledningen till detta är att vi har velat framställa identiteterna med hjälp av invånarnas förståelse och upplevelse av dem. Vi har inte utgått från på förhand fastlagda identiteter eller uppfattningar av platserna. Orsaken är att platserna och identiteterna är kontextberoende och har det värde och den betydelse man ger dem. Vi tar inte ställning till om berättelserna är ”sanna” eller ”falska”, och därför kontrollerar vi inte de utsagor som de intervjuade gör. Det som sägs är också det som upplevs.

Skriftligt material

Förutom intervjuer har vi i begränsad omfattning använt skriftligt material. Här rör det sig om historiska berättelser, hemsidor, rapporter, kommunala utvecklingsplaner m.m. Syftet med att använda historiskt material har varit dubbelt. Dels har vi velat undersöka vilka berättelser om platsen som finns i detta material. Dels har vi, i de fall det har varit nödvändigt, velat komplettera de personliga berättelserna med andrahandsmaterial. Det sistnämnda gäller när vi har behövt placera intervjuerna i särskilda lokala eller historiska kontexter. Det vill säga när det har funnits omständigheter som vi inte från början har känt till eller som har varit oklara för oss.

Delar av det skriftliga materialet har framställts av personer utanför lokalsamhället, och därmed har vi fått möjlighet att granska hur dessa berättelser förhåller sig till platsen. Den utanförståendes berättelse är ofta intressant, eftersom den speglar omvärldens uppfattning av platsen. Berättelser från utomstående kan bidra till att ge platsen en identitet som skiljer sig från befolkningens egen självuppfattning. Berättelser som skapas utanför platsen kan bidra till att stärka den lokala gemenskapen. Så är ofta fallet när det uppstår ett ”vi och dom”-förhållande. På alla platser skapas det i större eller mindre omfattning bilder av fienden. Dessa kan vara av historisk karaktär men leva kvar i minnet hos flera personer. Andra fiendebilder har en mer aktuell prägel.

Deltagande i möten för invånarna

När det gäller de danska platserna, Lihme och Roslev, har vi deltagit i arbetsgruppsmöten och möten för invånarna. På dessa möten har vi observerat hur invånarna talar om sin plats och sina arbetsprocesser, och hur de samarbetar. Syftet med att närvara på mötena har varit att blottlägga de identiteter och självbilder som aktiveras på dessa möten.

Observation/fältarbete på platserna

Vi har försökt göra vår ställning som utanförstående till en del av analysen. När vi har kommit till platserna har vi vandrat runt och skrivit ned våra omedelbara upplevelser av platserna. Genom våra rundvandringar har vi bildat oss en uppfattning om platsernas fysiska identitet. Bland annat har vi observerat byggnaderna inklusive deras funktion och tillstånd, den fysiska planeringen av platsen, infartsvägarna, butiker och deras karaktär. Det första besöket har vi skrivit ned. Senare besök på orten, möten med intervjupersoner och själva intervjuerna kan ha förändrat våra första intryck av platsen. Om så har varit fallet har vi påpekat det.

Urval av personer för intervju

Första fasen i urvalsprocessen

De intervjuade personerna i denna analys har valts ut med hjälp av flera kriterier. Urvalet gjordes inte en gång för alla vid projektets start. Det har gjorts ett löpande urval när det har uppstått behov av att tala med personer med andra bakgrunder. Det innebär att de intervjuade personerna har valts ut enligt olika kriterier.

De första intervjuade personerna på varje plats valdes ut eftersom de förmodades ha en viss historisk och aktuell kunskap om platsen. Dessa personer, som även blev vår introduktion till platsen, valdes ut på rekommendation av kommunala tjänstemän i de tre kommunerna med anknytning till analysen. De första personerna som intervjuades på varje plats hade en omfattande historisk kunskap om platsen. Utmärkande för dem alla var att de arbetade med eller hade arbetat med platsens historia. Alla skulle kunna betecknas som icke-professionella lokalhistoriker. Bland annat var det en ordförande för hembygdsföreningen, en fotograf som fotograferat platsen sedan 40-talet och två arkivchefer.

Vi använde intervjuerna med lokalhistorikerna till att skaffa oss en bild av platsens historiska utveckling. Vi förväntade oss att personerna skulle kunna ge perspektiv på platsens historia. Denna kunskap skulle vi använda till att skapa vår egen berättelse om platsens historiska utveckling och om hur denna har präglat den nutida platsen.

Lokalhistorikerna intervjuades inte på något annat sätt än de övriga intervjupersonerna, men det kan ändå sägas att dessa intervjuer hade dubbla bottnar. Å ena sidan var vi intresserade av utvecklingstendenser och brottytor i platsens historia. Å andra sidan var vi intresserade av historikernas egna personliga berättelser om platserna och den innebörd de gav historiken. Genom dessa intervjuer försökte vi aktivera berättarens historiemedvetande. Med utgångspunkt i historikernas berättelser kunde vi etablera berättelser om platsernas historia och tolkningar av denna som vi kunde ta med oss i den vidare processen.

Bland de först intervjuade fanns, förutom historikerna, vad vi skulle kunna kalla andra nyckelpersoner. Med detta avses personer som vi bedömde hade en central placering i lokalsamhället och därmed en viss faktakunskap om platsen. Det ska understrykas att urvalet av personer inte gjordes enligt lika strikta kriterier på alla fyra platserna. Det går att se tendenser i urvalsproceduren. Urvalsprocessen har bland annat gått till så att de intervjuade har hänvisat oss till andra personer som de trodde vi kunde vara intresserade av att prata med.

Andra fasen i urvalsprocessen

Här rörde det sig om personer som hade en särskild anknytning till platsen i kraft av att de utövade en särskild funktion. Det kunde bland annat vara personer med nära anknytning till föreningslivet, exempelvis i form av ledarroller. Det kunde även handla om företagare, lärare, föreningsledare m.m.

Inledningsvis fick dessa personer frågor om den aktivitet som de utövade på platsen.

Tredje fasen i urvalsprocessen

Vi har försökt uppnå en viss, men bara en viss, representativitet i relation till analysen, men vi kan inte säga att de intervjuade är representativa på alla sätt. De representerar olika grupper i samhället vars berättelser vi tyckte var relevanta för analysen. I denna grupp finns bland annat pensionärer, unga och inflyttade som bott på platsen olika länge.

Den representativa aspekten

Berättarna har inte valts ut med hjälp av tydliga vetenskapliga kriterier för representativitet. Vi har valt representanter för olika grupper som finns på de fyra platserna. Vi har inte tagit ställning till om vederbörande är representativ för sin grupp. I allmänhet har vi flera berättare från samma grupp. Målet har varit att få personliga berättelser, inte att kategorisera dessa kvantitativt, och därför har vi valt att fokusera på den enskilda berättelsen och betrakta den som en unik berättelse från platsen. Mot slutet av

intervjuerna visade det sig att samma berättelser började återkomma, och därmed gick det att urskilja ett mönster eller en grundberättelse om den enskilda platsen. Det kan naturligtvis bero på att det finns berättelser som vi har varit blinda för. Kanske finns det särskilda grupper som vi inte har nått fram till och som därför inte har fått dela med sig av sin berättelse. Det viktigaste är att varje berättelse i sig utgör en unik historia. I samband med behandlingen av de enskilda platserna har vi sett det som vår uppgift att vaska fram karakteristiska identiteter på de olika platserna. Det rör sig då om både dominerande och avvikande berättelser.

Information till den intervjuade

I början av varje intervju frågade vi invånarna om de visste varför intervjun ägde rum. För oss betydde det att vi fick reda på vederbörandes förhandsuppfattning av situationen. Sedan berättade vi varför vi gjorde intervjun och vilka typer av frågor som skulle förekomma. Det var ytterst viktigt för oss att berätta att vi inte skulle citera dem utan att fråga först. Samtidigt upplyste vi dem om att den färdiga analysen tillhör LISA-projektet, och att det är de involverade kommunerna som bestämmer hur den ska användas.

Intervjumetod

Frågetyp och intervjuprocessens utveckling

Vi har strävat efter att använda samma metod för alla intervjuerna. Beroende på vem som intervjuas kan det vara svårt att styra en intervju från början till slut, och av denna anledning har vissa av intervjuerna blivit mer strukturerade än andra. Men i alla situationer har vi fått en berättelse, även om de intervjuade har gått sina egna vägar. För dem har det uppenbarligen varit mycket angeläget att få berätta en viss historia.

Alla intervjuerna började med att vi frågade vilken anknytning personen hade till platsen mer exakt, exempelvis:

- Hur länge har du bott här
- Hur upplevde du det var att flytta hit
- Var har du arbetat och med vad
- Har du varit aktiv i föreningar

Efter de inledande, mer specifika frågorna gick vi över till frågor om personens särskilda anknytning till platsen, till exempel om den intervjuade är ledare i en förening:

- Kan du berätta lite om föreningens historia
- Vilka aktiviteter finns det i föreningen

- Finns det andra aktiviteter än fotboll, och i så fall vilka
- Vilka kommer till föreningens aktiviteter
- Samarbetar man med andra föreningar
- Har föreningens medlemsantal ändrats
- Varför har du valt att bli ledare i föreningen och hur lång tid har du varit det
- Har det under din tid som ledare skett några förändringar av vilka som kommer till föreningens aktiviteter
- Vilken betydelse har föreningen för samhället
- Har det skett förändringar när det gäller stödet för föreningen

Syftet med dessa frågor är att belysa den enskildes förhållande till den specifika föreningen samt att belysa den enskilda föreningens roll och betydelse för samhället. Här får den enskilde möjligheten att berätta om sin förening och sin anknytning till denna. Vårt mål har varit att belysa den betydelse föreningen har för den enskilda och för gemenskapens identitet

Nästa steg har varit att ställa mer öppna frågor. De handlar allmänt om personens berättelse om platsen vederbörande bor på och om de förändringar vederbörande har upplevt. Frågorna har bland annat haft följande form:

- Kan du berätta något om hur du tycker det är att bo här
- Vad betyder det för dig att bo här
- Vilka gemenskaper deltar du i
- Vad tycker du är speciellt med att bo här
- Tror du att andra upplever det på samma sätt
- Vad tycker du skulle kunna vara annorlunda med att bo här
- Hur tror du att platsen kommer att se ut om tio år

I denna fas av intervjun med öppna och mer värderande frågor konfronterade vi ofta vederbörande med synpunkter som vi hade hört i andra sammanhang. Det kunde exempelvis vara: ”Vad menar du när du säger att det inte finns något att göra för de unga här?” ”Det sägs att det är svårt att komma hit som inflyttare. Stämmer det?”

Frågorna kom inte alltid i den ordningsföljd som beskrivs här, eftersom intervjuerna levde sitt eget liv beroende på vem det var som intervjuades. Vi valde ofta att inte gripa in, om den intervjuade själv hade förstått idén bakom intervjun och kunde följa tankegången bakom intervjun.

Genom vårt sätt att ställa frågor ville vi få de intervjuade att berätta om sin anknytning till platsen och hur de upplevde den, om sin position/roll i

samhället, om sin bedömning av platsens bra och dåliga sidor samt om hur de upplevde gemenskapen på platsen här och nu och över tiden. Vår avsikt har varit att få fram en berättelse om den enskildes identitet i förhållande till platsen och i förhållande till gemenskaperna på platsen. De intervjuade har fått möjlighet att ge sitt omdöme om platsen och komma med sina framtidsvisioner för den.

Även om vi i stort sett har använt samma tillvägagångssätt på alla fyra platserna har de lokala intervjuerna präglats av teman som har visat sig ha en särskilt stark koppling till den aktuella platsen. Det har varit speciellt tydligt i de sista intervjuerna, som gjordes på de olika platserna. Intervjupersonerna kände inte till våra frågor på förhand. Anledningen var att vi inte ville att de skulle vara förberedda och därmed på förhand inställda på att berätta en viss historia. Det enda de visste var att vi kom från LISA-projektet och ville tala med dem om hur det var att bo där.

Alla var mycket öppna och svarade mycket intresserat på alla frågor. Intervjuerna gav personerna möjlighet att sätta samman en berättelse som under processen blev värdefull för dem själva. Flera av dem kommenterade frågor genom att säga: "... det har jag aldrig tänkt på. Det var en intressant fråga." På det sättet har intervjuerna i sig bidragit till att definiera de enskildas anknytning till och åsikter om platsen.

Behandling av intervjuer

Intervjuerna har dels spelats in digitalt, dels skrivits ned omedelbart efteråt med hjälp av anteckningar. Senare har vi gått igenom dem för att sälla fram det som är utmärkande för de olika berättelserna. Vid genomlysningen eller genomläsningen av de nedskrivna intervjuerna gick vi på upptäcktsfärd i berättelsen. Intervjuerna kan sägas ha olika lager eller djup. Varje berättelse har sitt eget explicita liv. De intervjuade har sina egna berättelser om platsen de bor på. Den mening som berättaren försöker skapa i sitt liv framträder inte alltid explicit och måste tolkas fram.

Därför har vi på sätt och vis varit ute på fältarbete i texterna. Vi har inte bara förhållit oss till vad vi har hört, utan har även försökt förhålla oss till sättet som saker sägs/uttrycks på. Särskilt viktigt är vad som inte sägs. Under själva intervjuerna har vi hela tiden försökt sätta fokus på den särskilda berättelse som personen berättar, för att kunna ställa fördjupningsfrågor vid antydningar eller fråga om förhållanden som inte nämns i berättelsen. Syftet har varit att hitta betydelser och innebörder som inte har uttrycks explicit. Vi har försökt ta reda på om det finns en annan historia bakom den officiella, som vi får berättad för oss.

Intervjuarens närvaro

Som intervjuare kan det vara en fördel att komma utifrån och vara okänd för berättaren. Vi har inte tagit med oss förutfattade meningar till intervjusituationen, och vi har ingen koppling till de personer vi har intervjuat. Trots detta går det ändå inte att undvika att vi på ett eller annat sätt genom vår närvaro påverkar hela intervjusituationen. Vi kommer som representanter för ett projekt som kommunen deltar i, och det kan finnas förhållanden som man inte vill uttala sig om. Ingen av dem vi talat med var starkt negativ till platsen. Samtidigt kan det råda osäkerhet om vad intervjun och analysen ska användas till.

Att komma utifrån är inte enbart positivt. Kanske är vi inte medvetna om de kontexter som de intervjuade talar om. Därför kan det finnas sammanhang som vi har missförstått eller tolkat fel. Det sista behöver inte nödvändigtvis vara negativt, eftersom det inte finns slutgiltiga svar på frågorna eller entydiga tolkningar.

Vi ser det i första hand som en fördel att vi kommer utifrån och inte har någon anknytning till personer eller aktiviteter på platsen. Detta beror på att de intervjuade har kunnat tala relativt öppet med oss.

Knäred

En främling kommer till orten

När man som vi ska göra observationer i Knäred, och på så vis på en plats där vi inte är bekanta med den svenska historien och kulturen, finns det många förhållanden som vi inte har någon förståelse för. Det kan i sig vara en fördel, eftersom vi på så sätt inte har någon förutfattad förståelse för det vi ser, läser och hör. När vi låter Knäredsborna komma till tals i denna analys är det vår uppgift att välja ut det som vi anser att de intervjuade bör bidra med till analysen. Precis som Knäredsborna formar vi också vår konstruktion när vi ska skapa ett sammanhang. Det finns därför en risk för att vi gör misstag, eftersom vi inte känner till alla sammanhang. Samtidigt ger det oss en möjlighet att kunna se förhållanden från ett annat perspektiv än de som redan har förståelse av vad som pågår. Vi ser Knäred med främmande ögon och på så vis bakom den blinda fläck, som ortkännaren har och inte kan se bakom. En Knäredsbo säger att han är ”hemmablind” och lokalpatriot.

Var är Knäredsborna?

På kvällen söndagen den 4 mars checkar jag in på det imponerande ”Stadshotellet” i Laholm. Det är mörkt när jag anländer, och jag har ingen tydlig känsla av staden. Jag varit i Laholm två gånger tidigare, båda gånger i samband med LISA-projektet. Första gången var det i samband med ett partnerskapsmöte, då vi på en bussrundvisning körde genom staden sent på eftermiddagen. Från den resan minns jag bara vattenkraftstationen vid Lagan. Andra gången var i samband med ett projektmöte i Halmstad, och på vägen tillbaka till Danmark gjorde en kollega och jag uppehåll vid stadens vackra och mysiga torg för att handla lite proviant på ICA för resan tillbaka till Danmark. Det korta besöket gav intrycket av en idyllisk och historisk stad.

När jag checkar in på hotellet frågar receptionisten vad jag ska göra i Laholm. Det visar sig att kommunen, som har bokat mitt rum, har gett henne lite information om mitt besök. Jag berättar med stort engagemang om LISA-projektet och att jag ska till Knäred och göra en analys. Vägen till Knäred har jag inte ens haft tid att studera och jag har naturligtvis min GPS med mig när jag ska ut i de stora svenska skogarna som aldrig tar slut. För konversationens skull frågar jag om vägen till Knäred, eftersom jag räknar med att alla i Laholm känner till den. Hon svarar att hon inte känner till den och att hon aldrig har varit i Knäred, men att hon kan googla platsen och vägen. Jag svarar förvånad ”men det kan jag göra själv”, och glömmer helt bort mitt arbete, eftersom jag borde ha frågat henne varför hon aldrig har varit i Knäred eller vad hon vet om Knäred.

Det är dags att erkänna att jag har varit i Knäred en gång tidigare. Det var i oktober 2011 i samband med ett projektmöte i Halmstad. Dagen efter mötet tog en landsbygdsutvecklare från Laholm kommun med mötesdeltagarna till Knäred för att ge oss en introduktion av platsen. Vi körde runt i orten och stannade några gånger vid sevärdheter som bland annat stadstorget och Flammabadet. Men mitt intryck av orten blev väldigt splittrat, och mest fokuserat på ortens offentliga serviceinstitutioner i ”centrum”. En sak minns jag emellertid väldigt tydligt, kanske på grund av min bakgrund som historiker, och det är minnesstenen över Freden i Knäred 1613. Vi fick berättat för oss om freden och de planerade festligheterna för 2013. Vad stenen som ett historiskt spår berättade för mig är inte relevant för denna historia. Vad som däremot är relevant är vad Knäredsborna anser om freden.

Är centrum lite eftersatt?

Måndagen den 5 mars klockan 8.30 tar jag bilen för att köra de två milerna till Knäred. Jag har sett vägen på en karta, som jag försöker komma ihåg. Det första hindret är att komma ut från torget i Laholm. Jag lyckas efter att ha kört genom en enkelriktad gata. På vägen ut ur Laholm framgår inte Knäred av skyltningen. Det gör däremot Markaryd och länsväg 117, som jag vet att jag måste ut på och som passerar Knäred men inte genom orten. Mitt första besök gäller Rolf Åkesson, som är ordförande för Hembygdsföreningen. Mötet ska äga rum i föreningsbyggnaden, som ligger på norra sidan av länsväg 117 och Lagan. En mycket liten del av Knäred ligger här.

Denna kalla marsmorgon skiner solen, och skogen ser storslagen och inbjudande ut. Innan avfarten på länsväg 117 har jag kört igenom ett område med stora åkermarker omgivna av skog. Längs med vägen är landskapet ”riktigt svenskt” med massor av skog i olika nivåer. För att komplettera naturupplevelsen dyker Lagan upp växelvis på båda sidor om vägen. Ett tecken på att Knäred snart måste dyka upp är järnvägen, och att små enskilda bostäder börjar växa fram längs med spåret. Det finns ingen station, och tåget som kör med gods stannar först i Markaryd. Järnvägen måste under sin tid ha spelat en viktig roll för Knäreds utveckling. Inte bara järnvägen fortsätter förbi Knäred, det gör även länsväg 117. Knäred har ett centralt läge omgivet av järnvägen och en ny omfartsväg, som förbinder Laholm och Markaryd. Min direkta tanke är att all infrastruktur och kommunikation går igenom Knäred. Man kan inte ta tåget till orten, även om järnvägen går i utkanten och vägen utanför järnvägen. Det finns naturligtvis en avfart på länsväg 117 som går över järnvägen in i Knäred. Man kan naturligtvis komma in i orten, men det gör man förmodligen bara om man har ett ärende eller bor här.

Jag tänker: en plats omgiven av infrastruktur, men som leder utanför. Har utvecklingen skett runt om Knäred, och är invånarna isolerade om de inte

har bil och ett bestämt syfte med att komma till och från Knäred. Är platsen bara en av dessa platser som man passerar på väg någon annanstans? Jag undrar om man kan komma hit och härifrån med buss.

Mitt första stopp denna morgon är Hembygdsgården och en parkerad bil tyder på att Rolf har kommit. Efter samtalet med Rolf har jag ett par timmar till nästa möte. Den tiden vill jag lägga på att utforska Knäred närmare. Efter mitt samtal med Rolf, och särskilt hans berättelse om Knäreds historia, har jag skapat mig vissa bilder av ortens identitet, som jag tar med mig på min stadsvandring.

Har Knäred ett centrum och vilket?

Bilen ställer jag vid ett av järnvägens tidigare lagerhus och beslutar mig för att gå runt i den del som jag uppfattar som den centrala delen av Knäred. Vad den definitionen omfattar är jag faktiskt osäker på, men den måste nödvändigtvis förstås i relation till ortens fysiska utseende och planering. Ortens centrala områden består av vad man planeringsmässigt har valt att göra till ett centrum genom att placera centrala servicefunktioner i och omkring ett visst område. I Knäreds fall tänker jag på byggnaderna längs med Stationsvägen och omkring korsningen mellan Otterdalsvägen och Sjöaredsvägen. Det är inte i geografisk mening centrum, det ligger mer mot öst. Centrum är den bebyggelse och de funktioner, som är centrerade kring två centrala vägar. Vad invånarna uppfattar som ortens centrum är nödvändigtvis inte det samma som kommer till uttryck rent planeringsmässigt. Vad som är centrum för invånarna kan vara en annan fysisk plats, men det kan också vara en mental upplevelse av vad som är en ”viktig” plats. Ett centrum kan också vara knutet till etablerandet och upprätthållandet av sociala relationer. Min förståelse grundar sig på en karta och kanske på mitt tidigare besök i orten tillsammans med en fysisk planerare.

Bilen ställer jag vid ett av järnvägens gamla lagerhus, som ser lite förfallet ut. Jag försöker att föreställa mig det liv som fanns här när tåget även användes för persontransport och stannade här. Den tidigare stationsbyggnaden används idag för bostadsändamål. Jag passerar bron över Lagan och är trots årstiden imponerad över utsikten på båda sidor. På min väg upp på Stationsvägen möter jag bara ett fåtal bilar, och det är hantverkar- eller tjänstebilar som uppenbarligen har ett ärende i Knäred. Om de är lokala kan jag inte se. Många människor finns det inte heller. Inom loppet av en timme möter jag fem till sex personer. Klockan är nu elva på förmiddagen. Tomheten beror förmodligen på att människor är på jobbet. Längs Stationsvägen, som måste vara den nya vägen in i orten efter att omfartsvägen byggdes, står många tomma affärer eller affärer som omvandlats till antikaffärer. Spåren vittnar om att här en gång har funnits ett annat och mer utvecklat handelsliv än idag. Tiden på året är kanske inte den

bästa att besöka en ny plats. De kala träden avslöjar en del skräp på områden längs vägen.

Jag når fram till Källvägen och lägger särskilt märke till att många av husen inte är särskilt väl underhållna. Det verkar inte som om man har använt några pengar och i allmänhet resurser på underhåll. Min tanke är: Vem bor här? Handlar det om hyreshus? Stationsvägen ger på båda sidor om sträckan intrycket av en ort i stagnation, om det fysiska uttrycket kan tas som ett tecken på vad som pågår i orten. Jag stannar vid busstationen med avgångar till Laholm och Halmstad. Färdplanen visar att det inte finns många dagliga avgångar mot varken Laholm eller Halmstad. På hållplatsen finns ortens uppslagstavla med erbjudanden och information om allt. Jag hittar en affisch om ett LISA-möte. Jag ser även på ett flertal ställen annonser för Hembygdsföreningens nya bok, som är en undersökning av alla jordbruksregister i Knäredsområdet. En brandtomt vanpryder det redan inte särskilt positiva intrycket av infartsvägen.

Jag kommer förbi ortens nya torg, som kan vara svårt att urskilja. Torget har planerats i samarbete med Samhällsföreningen och finansierats med EU-medel. Torget, som är beläget i centrum, ger inte omedelbart några signaler om att det är en av ortens mötesplatser. Jag undrar vem som har utformat och utfört platsen. Det är inte rätt årstid att sitta på torget, men det kan man väl heller inte göra om man arbetar på dagtid. Är det en samlingsplats för pensionärer, dagisbarn eller hemmafruar? Stadstorgets funktion är inte tydlig. Det väcker frågan om det är en plats som människor vill använda – och till vad. Är det här man knyter relationer?

Vid torget reser sig "Hotel Freden". Namnet kan inte annat än hänvisa till Freden i Knäred. Det verkar inte fungera som ett hotell för tillfället. Det ser lite stängt ut. Jag beslutar mig för att titta in på Konsum, som numera heter Coop. Jag köper en kopp kaffe vid ingången för att värma mig. Det finns det inte många människor i affären. Bara ett par stycken, men med tanke på tidpunkten på dagen kan man väl inte förvänta att det ska finnas fler. Turen efter Konsum fortsätter på Otterdalsvägen, som är den gamla vägen mot Laholm. Här finns det en blomsteraffär som ser ny ut. Man brukar tydligen ge varandra presenter i orten. Annars präglas vägen av stängda affärer och låg aktivitet. Bensinstationen är stängd och detsamma gäller en tillhörande kiosk. Denna del av orten verkar öde och försummad. På vägen finns det ett bostadshus till försäljning. För en främling får infarten till Otterdalsvägen och Stationsvägen inte orten att verka attraktiv och som en plats man omedelbart får lust att bo på. Ortens centrum sänder vissa signaler om en platsidentitet i stagnation och tristess.

Den intressantaste frågan är vilken relation ortens invånare har till ortens centrum som ett fysiskt centrum, men också som ett mentalt centrum. Visserligen signalerar centrum ett fysiskt tillstånd, en identitet eller en bild på platsen, men uppfattar invånarna också centrum på det sätt som det görs i traditionell mening? Är det inte för dem en plats med särskilda servicefunktioner snarare än ett centrum för fysiska möten, medan betydelsefulla relationer finns på andra platser?

Efter dagens andra intervju beslutar jag mig för att utöka min geografiska kunskap om Knäred. Jag tar bilen och kör ut på Dalavägen. Jag passerar Laholms Sparbank och kommer förbi de kommunala hyreshusen. Dessa berättar en historia om att de måste finnas en del arbetsplatser i orten och särskilt industriarbetsplatser. Husen måste ha byggts under en period när behovet av arbetskraft växte och när det inte var så vanligt att pendla. Jag passerar ortens pizzeria. Framför står ett par tjänstebilar från Vattenkraft. Kanske är det ett populärt lunchställe? Jag vänder bilen vid Skansen, kör mot korsningen mitt i orten och väljer att fortsätta på Sjöaredsvägen förbi skolan. Jag kommer förbi Björkereds gymnasieskola och vidare förbi sågverket. Jag vänder bilen och väljer att betrakta denna väg in och ut från orten. Intrycket är omedelbart ett annat än vägen in till Stationsvägen. Husen här är mycket mer välsköta och utomhusområdena, som är öppna, är välsköta och prydliga. Här ligger det inte något skräpl. Den fråga som nu uppstår är om denna del av orten bebos av en annan social grupp än dem i ”centrum” eller längs infartsvägen?

Turen slutar på Oxelvägen vid Flammabadet. Här ser det ut att ligga något som skulle kunna vara fritidsstugor. Vid Flammabadet finns flera fritidsaktiviteter samlade och därför utgör området en annan typ av ”centrum” i Knäred. Här finns idrottsklubbens anläggning med fotbollsplan och klubbhus. Här ligger tennisklubben och en utgångspunkt för vandringsstigar ut i naturen. Till detta fysiska område kan specifika sociala relationer och identiteter associeras, som är annorlunda än de som man har till ortens fysiska och planeringsmässiga centrum.

Knäreds identitet på platsens webbplats

Precis som andra platser har Knäred en webbplats, <http://www.knaered.nu>, där man kan hitta utvald information som kan vara relevant om man inte känner till Knäred. Vad är det som kan få människor att besöka ortens webbplats och vilken identitet för området förmedlas här? Skapandet och utvecklingen av webbplatsen har skett som en del av LISA-projektet. Vem som deltog i utformningen framgår inte.

I denna analys är avsikten inte att göra en granskning av webbplatsen, men däremot att undersöka vilka bilder som ges av Knäred. I detta sammanhang är det relevant att relatera till informationen och det sätt som den framställs

på. Det måste sägas att webbplatsen, även om den är under rekonstruktion, framträder som mycket inbjudande tack vare de vackra, men kanske också stiliserade, naturbilderna. Målet med webbplatsen verkar vara att göra Knäred attraktivt för turister, men den saknar i detta avseende mer information om turistmålen samtidigt som mer allmän information verkar överflödigt.

På startsidan står det överst under ortens logo: ”Knäred – omfamnad av naturen” och sedan: ”Knäred – Fullt med upplevelser, händelser och äventyr!” Kombinationen av naturbilder och text tyder på att webbplatsen riktar sig till potentiella turister och särskilt unga par utan barn. Eller är det en bild av tillflyttande som man gärna vill ha i Knäred? Webbplatsens målgrupp är inte tydlig, men den identitet och bild som skildras av Knäred har tagits med naturoptik och med ett filter av naturidyllisering.

Utöver naturen lägger man på startsidan fokus på Freden i Knäred. Två länkar på startsidan hänvisar till platser om freden. Frågan är vilken turistgrupp man vänder sig till här. Utländska turister, även danska, kan inte förväntas ha någon kunskap om Freden 1613, och det måste antas vara tveksamt om denna historiska händelse kommer att locka turister till Knäred. Sjöaredsstenen kommer i sig inte verka lockande, om den inte associeras med ett relevant nutida minne.

I det ögonblick webbplatsen riktar sig till potentiella turister verkar det finnas annan, mer relevant information som kan vara nödvändig. Information om Knäreds omgivning och särskilt förhållandet till Laholm, Halmstad och Markaryd finns här. Samtidigt ges en mer precis beskrivning av Knäred som plats. All information om affärer, företag, service etc. nämns, men förekommer inte relevant i förhållande till turism. Sett i detta sammanhang kan man diskutera vilken turistgrupp man vill vända sig till. Det finns en motsättning mellan bilder och innehåll. Äventyr lockar kanske barnfamiljer, och historien är kanske först och främst av intresse för medelålders och äldre. ”Knäred är fullt med upplevelser. Vår härliga natur har mängder av besöksmål, många med historisk anknytning. Flera av platserna har spännande sägner knutna till sig, och det är inte utan att man verkligen kan känna historiens vingslag!”

Under äventyr står det: ”Knäred är fullt av små och stora äventyr – för stora och små! Det som är ett äventyr för någon, kan vara vardagsmat för någon annan. Men här presenterar vi upplevelser som har det där lilla extra som kittlar känslorna. Det kan vara paddling på Lagan, klippvandringar eller kanske bara en övernattnings i skogen? Du väljer själv – det är ditt äventyr!”

De första tre länkarna på sidan verkar relevanta, men det gör inte hänvisningarna till ”företag och föreningar”. ”Shoppa”, är inte det något man gör i en större stad? Här sker på några ställen en sammanblandning av Knäred som en plats med en större stads funktioner och äventyrskaraktären, som är knuten till en mindre plats i naturen eller bebyggelse. Flera intervjuade har gett uttryck för att orten är mycket beroende av turister och att den skulle dö ut utan dem.

Knäred sett genom en lokal utvecklingsplan

I samband med LISA-projektet har en lokal utvecklingsplan för Knäred utarbetats. Ansvarig för planen måste vara landsbygdutvecklaren i Laholm kommun. I vilket omfång och på vilket sätt invånarna har deltagit i utformningen av planen framgår inte. Tittar man på planen, dess förståelse av och de signaler som den ger om platsen verkar det inte som om det finns något samband mellan platsen historia, nutid och framtidsmöjligheter. Syftet med planen är att beskriva vad som i detta sammanhang kallar ”ortens” möjlighet för utveckling. Tidigare har ordet ”bygden” använts: ”Men framförallt är det tanken, att det ska ske en gemensam plan att kraftsamla kring och förena ortsbefolkningens engagemang och vilja för att öka attraktiviteten på landsbygden.”

Här handlar det om medborgerligt engagemang och mobilisering samt om vilket område som ska utvecklas. Planen måste sägas vara mycket osäker i sina definitioner av de geografiska områdena. Det talas om socknen, bygden, orten, landsbygden, tätorten och de östra delarna av Laholms kommun. Denna oklara användning av begreppen kring det uppenbara fysiska område som man vill utveckla gör det svårt att förstå vem som egentligen omfattas av planen och inte minst hur människorna i de nämnda fysiska områdena bör vara delaktiga i processen.

I planen nämns det att det är svårt att svara på hur och varför en stad utvecklas. Det bör vara en fråga som man kan förvänta sig att utvecklaren kan analysera, men det nämns att sociala, kulturella och fysiska förutsättningar är av stor betydelse. Hur dessa begrepp ska definieras och förstås ges det inget svar på. Ett svar kan enligt rapporten vara att skapa en bygdeprofil, men detta förstås i det följande främst som en fysisk utvecklingsprofil. Planen innehåller många intressanta uppgifter om platsen och är nästan som ett uppslagsverk om Knäred. Någon egentlig analys är det inte, och frågan är om det ska vara en del av en utvecklingsplan. Den är väl snarare en förutsättning för planen.

Planen är egentligen inte en lokal utvecklingsplan, som det förstås i en dansk kontext, utan snarare en visionsplan för Knäred 2012. I detta sammanhang nämner man att det senare kommer att komma en

handlingsplan med konkreta förslag till utveckling. Invånarna har påverkat planen genom något som kallas "Knäredsprocessen", ett offentligt möte, som LISA, dvs. kommunen, genomförde i samarbete med Samhällsföreningen. 39 förslag till aktiviteter kom in och prioriterades. Punkterna framgår inte av själva utvecklingsplanen, utan av en bilaga som beskriver LISA-projektet. Genom att göra på detta sätt blir punkterna inte en del av planen, som bara innehåller några breda visioner. Alla förslag till verksamheter anges i ordning efter det antal röster som de deltagande invånarna har gett. Planen kallas en lokal utvecklingsplan för Knäred, men på vilket sätt är Knäred avgränsat? Handlar det om orten och hur denna är avgränsad rent geografiskt? När ordet lokal används i detta sammanhang kan det tyda på att det handlar om en fysisk och administrativ avgränsning i förhållande till ett annat område. Man arbetar inte med mentala och konstruerade utrymmen. En gång i planen används ordet identitet. Ordet nämns i samband med en förbättring av ortens "visuella identitet". I detta sammanhang tycks ordet omfatta platsens fysiska uttryck.

Invånarnas uppfattning om vilka projekt som är mest önskade är ganska tydlig. En klar vinnare med 30 röster är en önskan om bättre tåg- och bussförbindelser. På andra plats med 17 röster finns en önskan att utvecklingen av vindkraft måste stoppas tills det finns stöd för placeringen av möllorna. Sedan är det öppet för tolkningar av vad som ligger bakom önskemålen. Många, det vill säga 15, vill ha en attitydförändring från kommunen i form av en helhetssyn på olika geografiska och naturplatser. Det gäller kusten, slätten och inlandet. Vilka identitetsuppfattningar som finns i spel här kräver en närmare analys. Därefter är det ganska intressant att alla återstående 36 punkter har fått nästan lika många röster. Turism, i sin helhet, har fått 9 röster. De få rösterna tycks inte överensstämma med den vikt som läggs på turism på Knäreds webbplats. Röstning kan tolkas på olika sätt. Antingen är man nöjd med turismen och tycker att den fungerar bra, eller så vill man inte ha mer turism till området och tycker att kapaciteten är tillfredsställande. Endast 5 röster uttrycker en önskan att locka fler utländska turister.

Andra siffror som kan säga något om identiteten är att det verkar som det inte råder full enighet om önskan att öka antalet tillflyttande. 7 röster går till en önskan att få fler barnfamiljer och 3 röster går till att utveckla "boende". Brist på kategorisering och även förståelse för vad som mer exakt förstås av förslagen gör det svårt att dra några exakta slutsatser av de många förslagen. Ett försök att göra detta kan tyda på att man vill skapa och utveckla mötesplatser som inte är förknippade med bestämda föreningsaktiviteter. Därefter att man vill stärka sig själv internt. Det finns inget större intresse för marknadsföring eftersom endast 2 menar att man måste bli bättre på att marknadsföra sig själva. I detta sammanhang är det lite märkligt att hela 14

vill att 400-årsjubileet för Freden i Knäred ska vara med och bidra till att marknadsföra platsen som en historisk bygd!

Uppslutningen till de olika projekten uttrycker en önskan att man vill skydda sig själv och det inflytande man kan få på sin egen gemenskap och plats. Med god vilja kan det tolkas som ett försök att stärka den kollektiva identiteten i bygden/orten. Endast 1 röst uttrycker en önskan att man bör vara medveten om de turistattraktioner som finns utanför tätorten men inom kustlinjen. Omröstningen visar att det finns en önskan att genomföra verksamhet för särskilda befolkningsgrupper. 12 vill ha ”sysselsättning” och gärna för kvinnor, medan 11 vill ha aktiviteter för ungdomar. Den sista gruppen är inte närmare definierad.

Historien i Knäred och Knäred i historien

Alla platser har sina historiska minnen som lever vidare i form av berättelser. Omfattningen av berättelserna kan variera från att vara något som hänt lokalt till nationella händelser som har påverkat platsen. Vilka berättelser som lever vidare beror ofta på vem som har makten att låta berättelserna leva vidare. I Knäred finns det en historisk berättelse som är mycket stark och som är knuten till ett minnesmärke på Sjöaredsvägen. Det kan bara handla om Freden i Knäred. Denna händelse medverkar till att ge Knäredsborna en historisk identitet.

Freden i Knäred som gemensamt minne

Det råder ingen tvekan om att Freden i Knäred är stark i Knäredsbornas medvetande och har betydelse för gemenskapen. Här finns ett minne som alla känner till och som kan associeras med ett historisk spår från det förflutna i form av minnesmärket utanför orten. På ortens webbplats har händelsen en central position, och det utan att man gör så mycket av vilken annan betydelsen historien har för Knäred än att den skedde just här. Webbplatsen har en referens till en förklaring på vad freden handlade om, men händelsen aktualiseras inte och sätts inte in i ett lokalt sammanhang.

Vad det är som vi minns när vi ser ett monument finns det ingen handbok om. När stenen ursprungligen restes hade de som tog initiativet till det uppenbarligen ett syfte med det. Det var helt klart en historia som man gärna ville skulle överleva till eftervärlden. Det är dock långt ifrån säkert att det är denna historia som har berättats vidare. Den berättelse som vi konstruerar utifrån ett minnesmärke är personlig och tidsbestämd. Varje generation och varje enskild individ konstruerar sin egen berättelse om Freden i Knäred. Vissa människor har makt att bedriva minnespolitik och se till att vissa berättelser blir dominerande. I Sverige finns det helt säkert en

särskild minnespolitik för Freden i Knäred. Vilken berättelse som invånarna i Knäred förknippar med Freden 1613 är mycket mer komplicerad.

I samband med intervjuerna blev Knäredsborna utfrågade om vad de kände till om Knäreds historia och speciella händelser som har hänt här. Föga överraskande svarade alla: ”Freden i Knäred i 1613”. På frågan om varför denna händelse är viktigt svarade alla att det beror på att den skedde i deras område. Det tyder på att det viktiga är att en nationell händelse ägde rum där invånarna bor. Följdfrågan blev naturligtvis vilken betydelsen freden hade för Knäred. Det var det ingen som kunde svara på. Flera visste inte vad händelsen handlade om.

Sett utifrån samspelet mellan det lokala och nationella kan man säga att Freden i Knäred är viktig för invånarna på det sättet att den förbinder ”lilla” Knäred med den ”stora” föreställda nationella gemenskapen.

Sett utifrån ett samtida perspektiv ser många invånare fram emot nästa års 400-årsjubileum av freden. Många hoppas att det svenska och danska kungahuset ska möta upp och komma till Knäred. Om händelsen kommer att firas på platsen finns det en viss utbredd oro för. Man fruktar att detta lokala evenemang kommer att tas ut ur sitt lokala sammanhang och, för vad man anser vara praktiska skäl, flyttas till Laholm.

Medvetenheten om Knäreds historia

Intresset för den lokala historien verkar vara stort. Hembygdsföreningen, som startade 1980, upplever stor framgång. Idag har föreningen cirka 360 medlemmar och är tillsammans med Idrottsföreningen Knäreds största föreningar. För 12 år sedan, år 2000, hade man en medlemsiffra på 200. Åldersmässigt är medlemmarna över 50 år och man saknar yngre medlemmar. Föreningens verksamhet är inriktad på släktforskning och på så vis vad som skulle kunna kallas den ”lilla” historien. Föreningen har arbetat med att kartlägga alla jordbruksskiften och vem som har bott här. Projektet avslutades med en bok som det verkar finns stort intresse för. Denna typ av historieförmedling gör det möjligt för den enskilde att hitta sina rötter och sin släkthistoria. Deltagande i eller läsning av boken kan bidra till att stärka den historiska identiteten och tillhörigheten samt stärka den enskildes historiemedvetande om Knäred.

Hembygdsföreningen har öppett en kväll i månaden, och flera börjar komma för att titta närmare på arkiven och hitta sin egen släkthistoria. Den förklaring som kan ges till det växande intresset för platsens historia är att det ligger i tiden att vi har behov av att se tillbaka innan vi kan se framåt. Man förklarar att ”Knäred måste utvecklas i en takt som passar historien och de resurser som finns”.

Lantbruksstrukturen har präglats av många små privata ägare och småtorpare, som har haft dålig jord och funnit det svårt att överleva på egen hand. Dessa faktorer kan identifieras som en förutsättning för utvecklingen av den kooperativa rörelsen i Knäredsområdet. Historien om den kooperativa rörelsen har bildat tradition för och minnen om att man kan skapa bättre levnadsvillkor om man arbetar tillsammans.

Många av de intervjuades historiska minnen är knutna till en utveckling som de själva har upplevt och som de fäster vikt vid när det gäller Knäreds utveckling. Vad man valt att berätta har att göra med hur gammal man är och när man flyttade till Knäred. Här kommer några glimtar av de minnen som de intervjuade har. De minnen som man har valt är alla knutna till den nuvarande livssituationen. Många av dem som flyttade till Knäred under 60- och 70-talet kommer ihåg att det vid den tidpunkten fanns många fler affärer än idag. Man kunde köpa allt i Knäred, och det fanns till exempel fler livsmedelsbutiker. Så är det inte idag då det bara finns en mataffär. Det är Konsum, som i sin tur också spelar en viktig roll utöver att vara en handelsplats. Konsum ses även som en viktig samlingspunkt för invånarna.

”Den gröna vågen”, som är namnet på den rörelse under 60- och 70-talen då många svenskar valde att flytta ut på landet, är det många som kommer ihåg. Antingen för att man själv var en del av rörelsen, eller för att man bodde i Knäred vid den tidpunkten då den skedde. Rörelsen förbinds med den tidpunkt då Knäred utvecklades från att vara en ”liten” plats till att vara en ”större” plats. Det var den period då det fanns många affärer och ortens service byggdes ut. Orten fick under den perioden sin vårdcentral. Att man kommer ihåg perioden kan helt enkelt bero på att det var då som orten fick sitt nuvarande utseende och växte till det som man gärna vill behålla idag. När man ”mäter” åt vilket håll utvecklingen i Knäred har gått, ses det mot bakgrund av den gröna vågen.

Tiden då tåget stannade i Knäred är det också många som kommer ihåg med kommentaren att ”det gör det inte längre”. Underförstått att det får det gärna göra igen. Flera minnen gäller tågresa till Markaryd, också med barn från skolan, varifrån man tog tåget vidare till Halmstad.

Förståelsen av utvecklingen är uppenbarligen inte densamma hos alla intervjuade, men flera är i stånd att sätta ord på den utveckling som Knäred och tätorterna har genomlevt från 60-talet fram till idag. Förklaringen är att jordbruket har spelat en mycket större roll än det gör idag. År 1960 började många sälja sina gårdar, eftersom de var för små och inte längre lönsamma. Flera gårdar slogs samman och de som inte längre arbetade med jordbruk hittade sysselsättning i den växande industrin eller inom hantverk. Det berättas att flera valde att starta eget företag. Knäred beskrivs av alla som en plats med en utbredd entreprenörsanda. Orsaken ligger i förhållandet till

jordbrukssamhället, och särskilt till den kooperativa verksamhet, som har varit typisk för Halland.

Idag upplevs det som om det har uppstått en klyfta mellan stad och land. Utvecklingen mot stordrift innebär att man inte längre har tid för sina grannar eller att delta i de aktiviteter, som platserna kan erbjuda. Många av invånarna i Knäred hävdar dock fortfarande att de har ett förhållande till jordbruk och skogsbruk. Invånarna i Knäred har idag ett stycke skog, som kompletterar löneintäkterna. Cirka 200 personer tros jaga.

Invånarnas platsorientering och världsbild

Knäredsborna anser sig av oklara skäl isolerade, men de rör sig både mentalt och geografiskt över ett stort område. Isoleringen kan ses i förhållande till kusten, men också i förhållande till att vägen går utanför orten, att tågen inte stannar och att bussförbindelserna är knappa. Det verkar nästan vara tal om en mental isolering, för rent fysiskt rör sig invånarna utan problem och klagomål till de närmaste större städerna.

Knäred verkar vara en bas för en öppning till lokal och regional rörelse i tanke och handling. Beroende på vår sociokulturella förståelse delar vi in världen omkring oss i flera områden. Dessa kan vara geografiska, men också mentala. Samma uppdelning gör befolkningen i Knäred i förhållande till det nära och det avlägsna.

Centrum och periferi i bygden Knäred

Rent geografiskt har en bygd av en viss storlek ett centrum. Detta är historiskt bestämt och kopplas bland annat till järnvägens uppkomst och placeringen av stationen, och på så vis till en plats där det skett ett utbyte av varor och personer. Ett centrum kan också ha uppstått runt en vägkorsning, där människor har mötts och handlat. Orterna har sedan vuxit upp från ett centrum. Kännetecknande för centrum har varit att centrala funktioner finns här. Samtidigt har bosättning skett i centrum. Dessa invånare har normalt räknats som tillhörande orten. Beroende på vem man är och var man bor kan man utesluta invånare i en viss stadsdel och inte räkna dem som tillhörande ortens identitet. I alla fall inte på ett positivt sätt.

I Knäred tycks det finnas en uteslutning av befolkningen i centrum, vilket sätter prägel på den fysiska utformningen av centrum och även på det sätt man ser invånarna på. I Knäred finns det många servicefunktioner i centrum och det är därför som man kommer hit. Torget är lite mer problematiskt, eftersom det är beläget på en plats där man verkar ha uteslutit de boende

från gemenskapen. Omvänt kan det också vara så att de boende inte vill vara en del av gemenskapen. Varför är det så?

Enligt berättelserna bor det en annan typ av människor i ortens centrum som man inte tycker passar in i Knäredsbornas förståelse av vad en Knäredsbo är. Inte alla vill vara lika tydliga i sina uttalanden om vem som bor i centrum och vad problemet är. Att det är ett problem står ganska klart. I Knäreds centrum finns det många hyreshus. De flesta av dem ägs av Laholms kommunala bostadsbolag och kommunen kan placera människor där, vilket betyder att man inte själv väljer att bo där. Enligt flera uttalande har man placerat många narkomaner, invandrare och flyktingar här. För närvarande bor här somalier och polacker, som söker tillfälligt arbete. Tidigare bodde det flyktingar från Kosovo här. Många flyttar till och från centrum, så det handlar alltså om ett stort omlopp av människor. En intervjuad väljer att kalla stället för ett ”vandrarhem”.

Invånarna i dessa bostäder deltar inte i föreningslivet och blir heller inte inbjudna till det. Det verkar inte vara några människor som man umgås med eller försöker inkludera i sina sociala relationer. Uteslutningen av ett bestämt område i orten innebär att de nära sociala relationerna sker i stadsdelarna utanför centrum. Här behöver man inte förhålla sig till dem som man inte vill umgås med. Ortens periferi blir centrum för de sociala relationerna och de platser man sluter sig till. Invånarnas problem med centrum tycks vara att ansluta sig med de personer som bor där. Frågan är hur man ger infartsvägen till centrum ett lyft med samma invånare. Här verkar man bara vara intresserad av att ge orten ett fysiskt lyft och göra den mer attraktivt, men det egentliga problemet blir på så vis inte löst.

Knäred som centralort

Knäred är en centralort med flera anknutna tätorter. Centralorten omfattar en radie på omkring 20 km och följer skolgränsen och gränsen för den tid då både Knäred och Hishult var självständiga kommuner. De som bor innanför denna radie använder de funktioner och den service som finns i Knäred. Särskilt barnen deltar i Knäreds föreningsliv, huvudsakligen genom att spela fotboll i idrottsklubben. Tätorterna kan ha sina egna mötesplatser. Knäred är den största orten i kommunens östra del. Hishult har sin egen skola och sina egna föreningar, men man har ingen vårdcentral där och måste därför bege sig till Knäred. Det har genom tiderna funnits ett motsättningsförhållande mellan Knäred och Hishult. Konflikten går tillbaka till den tid då de båda var självständiga kommuner och blossade upp vid kommunsammanslagningen i början av 70-talet. Konflikten spelar ingen roll i dag, men är en viktig del av de gemensamma minnena och den kollektiva identiteten.

Förhållande till Laholm som kommunens centralort

Förhållandet centrum och periferi är relativt, och Knäred utgör själv en periferi i förhållande till Laholm, som är kommunens största stad. Uttalanden från de intervjuade tyder klart på att man i Knäred inte orienterar sig mot Laholm, och därför inte känner sig mentalt knutna till denna plats. Istället väljer man att orientera sig mot öster och nordväst. De orter som man uppfattar som en del av ens närmaste värld är Markaryd och Halmstad. Dessa två orter tillhör den värld som man orienterar sig innanför och som bidrar till att ge en identitet som invånare i Knäred. I orten säger man ”att det är en liten ort men med storstadens möjligheter”.

Enligt många uttalanden om förhållandet till Laholm, så kommer man helt enkelt inte hit så ofta. Detta verkar bland annat bero på ett motsättningsförhållande till Laholm. I Knäred ser man en motsättning mellan inlandet och kusten och mellan kommunens största stad och sin egen lilla plats. Avståndet från Knäred till Laholm är 2 mil och till kusten, Mellbystrand, är det 2,5 mil. När det gäller förhållandet till Laholm verkar det helt klart vara tal om ett motsättningsförhållande med konfliktskaraktär när det gäller kommunens prioriterade områden för utveckling.

De funktioner som man kan tänka sig att invånarna i Knäred kan få uppfyllda i Laholm är i synnerhet handel, kultur, föreningsliv, skola (gymnasium) och naturligtvis arbete. Trots invånarnas mycket bestämda uttalande om att man bör handa i den lokala Konsumbutiken om man vill behålla sin närbutik, så det verkar som man gör något annat i verkligheten. De billiga priserna och ett bredare utbud av varor tycks också ha en betydande attraktion även på personer från Knäred. Arbetar man i Laholm verkar det inte vara ovanligt att man på vägen hem handlar på ett stort köpcentrum i Mellbystrand. Och detta trots att man inte i allmänhet kan tala särskilt positivt om Mellbystrand, då det bor en annan social grupp här, och man känner att man har ett motsättningsförhållande till denna plats. Flera ser fram emot att det ska komma ett större utbud av varuhus i Laholm. Många tror inte att Laholm, med sina 20 000 invånare, kan möta deras behov av kultur och upplevelser, det är staden för liten för.

När det gäller gymnasiet har Laholm enligt Knäredsbarnas uttalande ett litet och begränsat utbud av program som inte tilltalar ungdomarna från Knäred när de har avslutat 9:e klass i Veinge. De flesta ungdomar verkar välja Halmstad eftersom möjligheterna här, inte bara inom gymnasieområdet utan inom alla andra områden, är mycket större – och inte minst mer spännande.

Förhållande till Laholm kommun präglas av att man inte tycker att man satsar tillräckligt på inlandet. Istället prioriterar man kusten och att göra det attraktivt att bo här. Kommunens logo har kritiserats för att inte rymma

inlandet, utan bara kusten och området runt Laholm. Enligt Knäredsborna används det för många resurser på utbyggnad vid kusten, eftersom många med högre social status väljer att leva här. När det gäller uppfattningen om avstånd ger man i Knäred uttryck för att man i Laholm tror att det är dubbelt så långt till Knäred som det är åt andra hållet. Man skulle gärna vilja se tjänstemän och politiker oftare i Knäred.

En ny konfliktpunkt i förhållande till Laholm är firandet av Freden i Knäred 2013. Man fruktar, som tidigare nämnts, att evenemanget kommer hållas i Laholm och inte i Knäred. Eftersom Laholm trots allt är den största staden ger man uttryck för att man måste samarbeta.

Förhållande till kusten och Mellbystrand

Knäredsborna berättar att en del från orten under 60-talet valde att bygga stugor vid kusten. Dessa användes under sommaren och därför kunde man ibland utnyttja de möjligheter som naturen gav här. Andra tider på året hade man glädje av inlandets natur och kultur. Enligt uttalanden har flera med sommarstuga i Mellbystrand valt att flytta dit permanent. Här är det fråga om invånare som har gått i pension och därför valt kusten. Huset i Knäred har sålts och man har tagit farväl av Knäreds många möjligheter. Utan att känna till bakgrunden till enskildas individers val kan det tyda på att livet som pensionär i Knäred inte är så attraktivt som det är vid kusten. Detta trots att Knäred annars har en hög servicenivå som pensionärer kan ha glädje av.

Som invånare i Knäred betraktar man sig som inlandsbo och distanserar sig från det som händer på kusten. Det råder ingen tvekan i Knäred om att man anser att utvecklingen i och kring Mellbystrand sker på bekostnad av inlandet. Exakt vad det är som man reagerar mot är lite oklart, men en viktig faktor verkar vara att det längs kusten sker en utbyggnad av infrastrukturen, och att man i allmänhet gör mer för att locka nya boende. Viktigare än något annat är att man är av den uppfattningen att politikerna intresserar sig mer för kusten, eftersom det är där som framtidens möjligheter ligger. I Knäred menar man att de tillflyttande väljer att bygga hus på kusten eftersom man är säker på att få tillbaka sina pengar direkt när huset säljs. Ett hus kostar lika mycket att bygga i Knäred och Mellbystrand, men säljer man ett nytt hus i Knäred kommer man att göra stora förluster eftersom det finns gränser för hur mycket man kan sälja ett nybyggt hus för i inlandet. Detta skapar situationen i Knäred att om bygden ska få nya invånare måste det finnas någon som sätter sitt hus till försäljning. I Knäred ses en tendens att människor utanför bygdegränsen väljer att flytta in till orten. De hus som på så sätt blir tomma köps upp av danskar.

En intervjuad berättar att hon deltog i en kurs i Mellbystrand. Reaktionerna från de andra kursdeltagarna var att de var förvånade över att hon ville köra så långt. Denna förvåning skulle kunna tyda på att man i Mellbystrand inte vill köra särskilt långt för att delta i aktiviteter, eller att man när man bor nära kusten inte har tillgång till bra vägar.

Nära relationer med Markaryd och Halmstad

Möjligheterna ligger öppna för boende i Knäred om man har en bil eller vill lägga tid på kollektivtrafik. Att dessa möjligheter ligger öppna är en central del av ortens kollektiva identitet. Till Halmstad är det 4 mil och till Markaryd 2 mil. Varför betraktas dessa städer som en attraktiv aspekt av att bo i Knäred?

Halmstad kallas den stora staden med många möjligheter och erbjudanden. Det finns ett brett utbud av shoppingmöjligheter – även för de som hävdar att man bör göra sina inköp i den lokala Konsumbutiken. Priserna är billiga och man kan göra storköp. De som arbetar i Halmstad handlar här på vägen hem. Gör man inte det kör man ändå ofta till ett av köpcentren i utkanten av staden. Det är flera varor som man inte kan få tag på i Knäred – och inte i Laholm heller. Här finns ingen sportaffär, och ska badmintonavdelningen köpa nya bollar måste det göras i Halmstad eller Markaryd. Halmstad har med sina 59 000 invånare många möjligheter, inte bara inom handeln, utan även inom konst och kultur – detta långt mer än vad Laholm kan erbjuda. Knäredsborna kör gärna de fyra milen till Halmstad för att äta, gå på teater eller bio. Halmstad kan sägas vara Knäreds upplevelsecenter. Speciellt för ungdomarna i Knäred får Halmstad en mycket specifik betydelse. De som fortsätter på högstadiet åker gärna till Halmstad för att utöva sina fritidsaktiviteter om de inte finns i Knäred. Föräldrarna kör gärna, bussen är för komplicerad att ta på grund av få avgångar. I Halmstad tillfredsställs alla de behov som inte kan tillgodoses i Knäred. När det gäller de ungdomar som väljer att gå gymnasiet i Halmstad blir deras förhållande till staden mycket nära och intensivt. De ungdomar som vi har intervjuat, eller vars föräldrar har intervjuats, verkar ha valt Halmstad som gymnasiestad, även om det program som de har valt finns i Laholm. Ofta måste ungdomarna välja Halmstad eftersom utbudet av program inte är så stort i Laholm.

De ungdomar som tillbringar sina dagar i Halmstad blir ofta kvar i staden efter skolan för att umgås med vänner eller att dra nytta av stadens möjligheter. Ofta tvingas man stanna på grund av dåliga bussförbindelser till Knäred. Helger tillbringas också ofta i Halmstad i samband med fester och evenemang i staden. Konsekvensen av att ungdomarna tillbringar både sin skoltid och fritid i Halmstad är att de inte deltar i fritidsaktiviteter i Knäred. Många tycker också att utbudet för de som går i åttan eller högre inte är

tilltalande. Redan i sjunde klass börjar ungdomarna långsamt förlora kontakten med föreningslivet i Knäred.

Kännedomen om Halmstad gör att fler människor har valt att fortsätta sin utbildning där och på så sätt fortsätter ha en anknytning till familjen i Knäred. Om familjen är det medvetna skälet till att man väljer Halmstad som utbildningsplats eller om man gör det på grund av själva utbildningen är inte klart. Vill man ha en högre utbildning måste man bege sig till större städer än Halmstad. Här är Göteborg och Stockholm möjligheterna.

Markaryd, som ligger i Markaryd kommun, har en annan funktion för Knäreds invånare än Halmstad. Markaryd med sina knappt 4 000 invånare, ungefär samma storlek som Laholm, används som ett inköpsställe. Det måste sägas vara vanligt att Knäreds invånare åker till Markaryd för att handla. Platsen sägs ha många bra och stora butiker, och så ligger orten vid länsväg 117. Markaryd har flera stora arbetsplatser. En av dem är Nibe, med 1 500 anställda. Dessutom ligger orten i Småland och är en järnvägsknutpunkt. Dessa förhållanden skapar möjligheter för flera stora livsmedelsbutiker. Enligt uttalanden från Knäredsbor är Markaryd präglad av butiksnedläggningar och befolkningsminskning. De från Knäred som arbetar i Markaryd handlar här, och har man familj i Markaryd utnyttjas besök för att handla.

Danskarna kommer

Danskarna har funnit Knäred ganska lockande och runt 760 hus i området ägs av danskar. Antingen som fritidshus, vilket det finns flest av, eller som heltidsbostad. De flesta danskar bor i stuga utanför stadsområdet. Det har emellertid funnits en tendens att flytta närmare in mot centrum. De bosätter sig inte i själva centrum, utan i ortens andra stadsdelar. De intervjuade har alla en åsikt om att danskarna kommer till platsen. De reflekterar över deras närvaro, och i vilken utsträckning de utgör en del av den kollektiva identiteten i Knäred. Attityderna om danskarna kommer inte fram direkt, men av uttalanden och de sätt som de uttrycks på är det möjligt att avkoda vilken attityd man har om danskarna. I första hand måste det sägas att danskarna omtalas positivt, om man tolkar närvaron i ett nyttosammanhang. Alla säger att de är glada över att danskarna har kommit till Knäred för att ta över de tomma stugorna. Om det inte hade hänt hade husen bara stått tomma och förfallit. Nu renoveras och underhålls husen.

När danskarna började köpa hus i slutet av 90-talet gjorde de det i utkanten av orten och då utanför själva orten. Svenskarna sålde eftersom de inte ville stanna kvar och istället ville flytta in till Knäred. Anledningen till att danskarna köpte hus i Sverige var de billiga priserna samtidigt som den svenska kronan hade ett lägre värde än den danska. Mönstret för danskarnas

köp har förändrats och flera börjar köpa hus inom ortens gränser och i stadsdelar där svenskar bor. Attityden är återigen att det är bra att husen inte står tomma, men man menar även att om danskarna väljer att bo i orten så är det inte bra att de bara är här några få perioder om året som till exempel under semestern och helger. Svenskarna ser helst att danskarna ska vara stadigvarande bosatta om de väljer att bosätta sig i staden.

Anledningen till denna attityd är att icke bosatta personer inte bidrar till de aktiviteter som äger rum i Knäred. Man ser hellre att husen köps upp av unga familjer. Visst finns det danskar som är aktiva i föreningslivet. Speciellt Hembygdsföreningen har många danska medlemmar och de är intresserade av att få kunskap om Knäreds historia. Danskarna ses i allmänhet som öppna och intresserade av platsen, och de verkar inte uteslutas från aktiviteter och föreningar. Den uteslutning som sker är i så fall ett aktivt val från danskarnas sida.

En annan aspekt av ”nyttovärdet” av danskarna är att de handlar i den lokala Konsumbutiken och därigenom bidrar till dess fortsatta existens. Danskarna har på grund av de billiga priserna i Sverige ingen mat med hemifrån, vilket de hade när de började komma. Kanske kan man säga att om danskarna spenderar pengar på Konsum, finns det någon som gör det, och då kan svenskarna med gott samvete handla på andra håll.

Den enda direkta kritik av danskarnas närvaro är att de betalar för lite i skatt och därför inte bidrar lika mycket som svenskarna med att upprätthålla Knäreds höga servicenivå, som danskarna själva har nytta av.

Varför har danskarna fattat tycke för Knäred? En förklaring från en aktiv dansk är att naturen är tilldragande. Danskarna har massor av kust och strand och oavsett var man bor i Danmark har man enkel tillgång till kusten. Kusten med alla sina möjligheter har man tillgång till i Danmark. Skogen och den natur som finns omkring Lagan är däremot unik för danskarna. Det är en natur som vi inte hittar i Danmark. Varför det just blivit Knäred står inte helt klart. En gissning kan vara att det ligger i Halland och inte särskilt långt från Köpenhamn och huvudstadsregionen, samtidigt som det ändå ligger tillräckligt långt upp i landet för att naturen skilja sig från det flacka Skåne till ett för danskarna typiskt ”svenskt” naturlandskap. Vilken roll priserna i Knäred har spelat finns det inga gissningar om.

Här känner vi alla, men på vilket sätt?

Generellt för de Knäredsbor som vi har intervjuat är kommentaren att alla känner alla i Knäred. Frågan är vad som ligger bakom denna kommentar. Vad betyder det att alla känner alla? Det kan förstås i den meningen att man vet vem alla är, och att det kan vara kännetecknande för en större grupp människor som på olika sätt träffar varandra eller har träffat varandra. Det kan handla om en föreställd gemenskap där man inte träffar alla på en gång, men en gemenskap där man tror att man har något gemensamt med alla som bor inom ett geografiskt avgränsat område. Sannolikheten för att man känner många i Knäred är stor, även om man inte nödvändigtvis är aktiv i föreningar eller på särskilda platser. I Knäred finns det många rum att mötas i både mentalt och fysiskt. Det sker i skolan, i föreningarna, på ortens mötesplatser och privat. I ett samhälle som Knäred är det troligt att man pratar om varandra, även om man inte är närvarande. En sådan handling bör inte ses negativt, utan som ett tecken på att man intresserar sig för varandra och att man vet vem alla är.

Samtidigt som man berättar att alla känner alla här, ger vissa av de intervjuade uttryckt för att det kan vara svårt att bli accepterad i Knäred och bli en del av samhället. För vissa har det inte alltid varit lika lätt. Det tyder på att ett exkluderande kan förekomma och att man inte betraktas som en del av det som anses vara den kollektiva identiteten. Det kan handla om en position man eventuellt måste uppnå i vissa situationer, eftersom man inte har några släktingar i orten. En berättelse om att inte alla nödvändigtvis känner alla bekräftas av en upplevelse som jag själv hade. För att hitta en familj som jag skulle intervjua var jag tvungen att fråga en dam som var ute och rastade sin hund om vägen. Jag befann mig helt klart på rätt väg, men hade skrivit ner fel husnummer. Damen, som trots allt befann sig i kvarteret, kände inte till namnet på dem som jag skulle besöka. Det förvånade mig eftersom personen i fråga har spelat en aktiv roll i gemenskapen under många år. Han använde min berättelse för att bekräfta att det är en myt att alla känner alla.

Känslan av att alla känner alla verkar vara baserad på vissa mentala föreställningar om att det är så det förhåller sig i en ort av Knäreds storlek. Man föreställer sig att man har en gemenskap med alla. Den bygger på minnen och föreställningar om hur det bör vara.

Vem är den typiska Knäredsbon?

I många intervjuer används begreppet ”Knäredsbo”. Användningen av begreppet ledde naturligtvis till frågan om vem som är det? De flesta kunde inte svara på det, och det går faktiskt inte att ge ett entydigt svar. Sett med danska ögon är en ”Knäredsbo” i allmänhet en person som är född och

uppvuxen på platsen. Det vill säga att inflyttade i allmänhet inte betraktas som Knäredsbor. Undantaget kan vara att man redan innan man flyttar till orten har nära relationer i form av familj. Tiden kan dock med åren göra en nykomling till en ”bo”, om man deltar aktivt i platsens liv och aktiviteter. Språkbruket beror på vem som använder begreppet ”bo”. Det är stor skillnad på att säga att man bor i Knäred eller att säga att man är Knäredsbo. Om man använder det sista begreppet anser man sig vara en del inte bara av samhället, utan också gemenskapen. Det är ett sätt att berätta att man känner sig som en integrerad del av platsen. Om man däremot brukar säga att man bor i Knäred har man själv satt sig lite utanför gemenskapen och gör en mer neutral kommentar om var man bor. Här spelar tiden också in. Med lokala ögon anses det inte bra att säga att man är Knäredsbo om man har bott en kort tid på platsen. Hur andra använder begreppet om andra verkar hänga samman med det nämnda förhållandet. Använder man det om någon annan tyder det på att det handlar om en person som arbetar aktivt för det lokala samhället och är känd av andra.

Mötesplatser i Knäred

Knäred har en mängd olika mötesplatser, både fysiska och mentala. Om vi tittar på de fysiska mötesplatserna, där det är möjligt att knyta och utveckla sociala relationer och på så sätt stärka den kollektiva identiteten, kan följande platser nämnas.

Skolan är en naturlig mötesplats för familjer med barn upp till sjätte klass. Om man har barn på en plats är barnen ofta dem som man skapar kontakter genom. Under de senaste åren har antalet barn på skolan minskat, vilket kan betyda att man får färre barn idag, men även att antalet barnfamiljer helt enkelt har minskat. Man berättar att föräldrarna i stor utsträckning stöder de arrangemang som görs i skolan. En intervjuad berättar att stödet i första hand gäller i de situationer där man vill utföra praktiskt arbete på skolan. Stödet för föräldramöten skulle kunna vara större, men att det inte är så utbrett kan tolkas som ett tecken på att man har förtroende för att lärarna utför sitt arbete på bästa sätt. De sociokulturella grupperna i orten har en god förmåga att organisera sig praktiskt i en hast, men kanske inte någon större lust att föra mer intellektuellt präglade diskussioner. Situationen bör vara den motsatta i Veinge, eftersom det där bor andra föräldratyper.

Om man har barn finns det en hög sannolikhet att man också träffas på fotbollsplanerna och genom Friluftsförbundet. Särskilt Friluftsförbundets avdelning för de yngsta barnen bör vara stor i Knäred. När barnen flyttar till Veinge för att gå i skolan träffas de inte så mycket länge, eftersom

vänskaper bryts och nya uppstår. Men man vet ändå vem alla är eftersom man känner varandra från tidigare relationer.

En ganska central mötesplats är Konsum. Här finns ett ganska speciellt mönster för hur man träffas. Till vardags träffas danskarna vid lunchtid, och sent på eftermiddagen träffas svenskarna. Jag fick lust att testa detta påståande och gick till Konsum klockan 12 en dag. Helt riktigt. Vi var tre kunder i butiken, och vi var alla danska. Ingen verkade känna varandra. Klockan 17.00 återvände jag till Konsum. Helt riktigt. Nu var svenskarna där. Jag gick runt i butiken för att observera om man hälsade på varandra eller pratade med varandra. Observationen motsvarade inte det som jag hade hört, nämligen att man talar med varandra och säger hej. Jag kanske hade valt en dålig dag att komma på.

Naturen är också en mötesplats, kanske också av den mer mentala karaktären. Man "har" naturen tillsammans, men det är ett område där det är svårt att definiera klara mötesplatser. Som en intervjuad uttrycker det: "Man har sina regelbundna rundor och på dessa möter man kanske vissa som man känner". Vårdcentralen är också en fast, men mer tillfällig mötesplats dit man kommer om man har ett ärende. Knäreds torg verkar inte vara en plats där man möts, eftersom ingen vistas här. Knäreds idrottshall är inte en plats där man kan sitta och prata med varandra efter sina aktiviteter. Här finns det bara några omklädningsrum och inget gemensamt område.

De intervjuade har alla uttryckt att de saknar en gemensam plats som man kan komma till utan att i förväg vara med i en viss gemenskap. Kanske är det ett tecken på att man umgås i bestämda formella gemenskaper, som man kan anse vara begränsade. På Hotel Freden hade man under en tid öppna evenemang på fredagar, där man kunde träffas för att äta eller dricka en öl tillsammans. Dessa evenemang anordnas inte längre. Pizzerian har tagit över denna roll och har haft några framgångsrika kvällar. Man skulle kunna tänka sig att dessa kvällar blev mer formaliserade.

Vem bor egentligen i Knäred?

Vad är det för typ av gemensam sociokulturell identitet som man har i Knäred och som kan sägas utgöra en väsentlig del av den individuella identiteten? Vilken typ av utbildning har man och vad arbetar man med? Dessa frågor påverkar hur man förhåller sig till sin egen identitet och även den kollektiva identiteten. I synnerhet har den sociokulturella bakgrunden en betydelse för vilken typ av aktiviteter som finns i Knäred.

Beskrivningen av invånarna, som den ges av de intervjuade, är att det i Knäred bara finns få personer med högre utbildning. Orten är inte attraktiv för högutbildade, eftersom det inte finns några jobb för dem här. De väljer

att bosätta sig i Halmstad. Möjligheten att pendla till Halmstad finns. När den inte väljs kan det bero på att det inte är attraktivt för högutbildade att bosätta sig i inlandet. Inlandet kan av högutbildade anses vara för traditionsbundet och bundet till en landsbygdkultur som verkar främmande. Kusten däremot verkar vara attraktivt för högutbildade.

Om det inte finns många högutbildade i Knäred, vilken bakgrund har de flesta invånarna då? I Knäred bor det efter de intervjuades uttalanden många industriarbetare, lågutbildade kvinnor, kontorsarbetare och lärare. Många har gymnasiebakgrund och en efterföljande högskoleexamen. Befolkningen kan i allmänhet beskrivas som en blandning av arbetarklass och medelklass. Typiskt för dessa sociala grupper är att de har sina rötter på landsbygden och i bondekulturen. Nästan alla de intervjuade är antingen födda i Knäred och flyttade dit efter examen. De inflyttade har valt Knäred, antingen för att de har träffat sin partner här eller för att de redan hade familj här. Det innebär att man innan man flyttade både kände till platsen och hade sociala relationer, som kunde öppna dörrarna till samhället. De inflyttade har i vissa avseenden socialiserats in i en gemenskap.

Beskrivningarna av Knäredds historia handlar som nämnt om att Knäred var en traditionell landsbygd fram till 50- och 60-talet, när bönderna sålde sina bruk eftersom det inte längre gick att leva av dem. Jordbrukarna fick anställning på ortens industrier eller inom hantverk. Det var också vanligt att många valde att starta eget företag. De tog entreprenörsandan med sig från jordbruket, där många var tvungna att komplettera jordbruket med olika typer av småskalig produktion. Samtidigt hade man erfarenhet av kooperativ verksamhet och insåg behovet och möjligheten av att samarbeta. Idag har flera i Knäred fortfarande kontakter till landet och landsbygdkulturen. Entreprenörsandan och tanken om att man måste hjälpa varandra verkar vara förhärskande idag. Inte bara när det gäller affärer och produktion, utan även ”entusiaster” inom föreningslivet. I Knäred är man enligt egen utsägo bra på att organisera saker.

Tittar man på föreningslivets karaktär så är den nog typisk för landsbygds- och arbetarkulturen. Idrottsföreningens största aktivitet är fotboll och den sporten är typisk för landet och arbetarna. Medlemsantalet i idrottsklubben är ganska stort, mot bakgrund av Knäredds invånarantal. Spelar man som barn inte fotboll är möjligheterna i Knäred begränsade, mellan 100 och 110 av skolans 130 barn sägs vara med i fotbollsklubben. Tillhör man den högre medelklassen och ens barn har fritidsintressen som dans, golf och basket, har de inga fritidsmöjligheter i Knäred. Då måste man åka till Laholm eller Halmstad. Den kollektiva identiteten och självförståelsen i Knäred är bunden till landsbygdkulturen, som är en medelklasskultur och delar av en arbetarklasskultur som kan spåras tillbaka till småbrukarna och

landsbygdsarbetarna. Det är det också många av uttalanden som tyder på när samtalet handlar om främlingar i ortens centrum och danskarna. Denna kultur kan vara mycket uteslutande för andra, som inte är som en själv. Bakgrunden kan förmodligen ligga i anslutningen till de politiska partierna.

Den goda och lyckliga barndomen i Knäred

De ungdomar från Knäred som har intervjuats anser alla att de har haft en god och trygg barndom. Knäred har för dem varit ett fantastiskt ställe att växa upp på. Här tänker de särskilt på perioden till då de blev 13 till 14 år. Efter denna period, när de även bytte skola, fanns det inte många aktiviteter för dem. Fritidsgården ”Blankan” nämns som en av de platser som betyder mycket för dem. Efter skolbytet till Veinge sker ett uppbrott i deras sociala relationer och geografiska orientering, och därigenom också deras mötesplatser. I Knäred saknar de av den orsaken en plats de kan vara på, men frågan är hur stort behovet är. Ungdomarna, och en del föräldrarna, anser att utbudet av fritidsaktiviteter i form av fotboll och Friluftsrådet är något ensidigt. Om man inte tycker om att spela fotboll finns det inget alternativ. Vissa har försökt att spela fotboll och nästan känt sig pressade till det, ”eftersom det är det man gör”. Utbudet av aktiviteter är, som nämnts, i linje med vad man kan förvänta sig som en följd av Knäreds sociala sammansättning. Även vissa pensionärer är inne på att utbudet inte är stort nog för ungdomarna.

Flera ungdomar, hur många det är tal om finns det olika åsikter om, återvänder till Knäred när de har utbildat sig och ska skaffa barn. De arbetar inte nödvändigtvis i Knäred. Anledningen till att det återvänder är enligt dem själva och deras föräldrar att de vill att deras barn ska få samma trygga uppväxt som de själva fick. Samtidigt är de nära mor- och farföräldrarna. De lär känna dem bättre, och kan också hjälpa till med att passa barnen.

Föräldrarna tycker att deras barn har fått en trygg uppväxt i Knäred, eftersom det finns många vuxna som kan hålla koll på barnen och ta hand om dem. Naturen ges mening som ett betydelsefullt ställe för barnen under deras uppväxt och bidrar till att göra Knäred till något speciellt. Många barn har tillsammans med sina föräldrar varit aktiva i Friluftsrådet. En av ungdomarna säger att vårens ankomst är något mycket speciellt i Knäred.

Knäreds framtidsmöjligheter beror på nutidsförståelsen

Genom de frågor vi har ställt får de intervjuade fler möjligheter att värdera Knäreds framtidsmöjligheter och de perspektiv de ser för orten. Det är typiskt för de reaktioner som kommer upp att man kan vara orolig för framtiden. Knäredsborna förhåller sig till ortens framtid på det sätt att de tolkar in vissa allmänna och generella samhällstendenser i Knäredssammanhang. På så sätt förutspår de att dessa trender också kommer att återspeglas i Knäred. I allmänhet är man orolig för framtiden och tror att den för dem negativa samhällsutvecklingen kommer att återspeglas i Knäred. Konkret har man svårt att bedöma om den redan kan ses i orten. Det är tal om vissa negativa framtidsförväntningar, och att man känner en press över den allmänna samhällsutvecklingen.

När man svarar på dessa frågor, som inte ställs direkt, finns det en sammanblandning av nutidsförståelsen och framtidsmöjligheterna. Samtidigt är man fångad mellan sin positiva upplevelse av Knäred och tidens utvecklingstendenser, som man fruktar. Man uttrycker särskilt oro för att det kommer att bli svårt att upprätthålla den höga aktivitetsnivån i föreningarna eftersom man inte kommer kunna hitta frivilliga ledare. Man säger direkt att det kommer saknas eldsjälarna. Anledningen till detta tror man är att människor inte längre på grund av arbete har tid för ideellt arbete, och att man väljer att spendera tid på interaktiva medier, som anses som en social nedbrytningstrend. Ingen kan dock påpeka att det finns ett akut behov av ledare.

Tittar man på möjligheten att få nya tillflyttande uttrycker man också oro, och den handlar om att det inte är attraktivt i Sverige att bo på landet. En annan sida av bosättningsproblematiken är att man är bekymrad över att det inte kommer att byggas några nya hus på de tomma husmarkerna. Anledningen är de fallande priserna på landet och de stigande priserna på kusten. Man är mycket bekymrad över att skolan kommer att stänga på lång sikt, eftersom antalet barn i orten sjunker. En trend man ser i hela Sverige. Det är intressant att många tror att antalet invånare i Knäred var mycket större ”förr”. Hur många som har flyttat till och från Knäred, och om antalet invånare växer eller sjunker, ges det många olika svar på. Här handlar det om vissa faktiska förhållanden som man inte känner till. Siffrorna kan hittas och kommuniceras till invånarna, men om man ”ser” att antalet sjunker eller stiger hänger samman med den samhällssyn man har. Man ser det man gärna vill se, även när det handlar om faktaupplysningar.

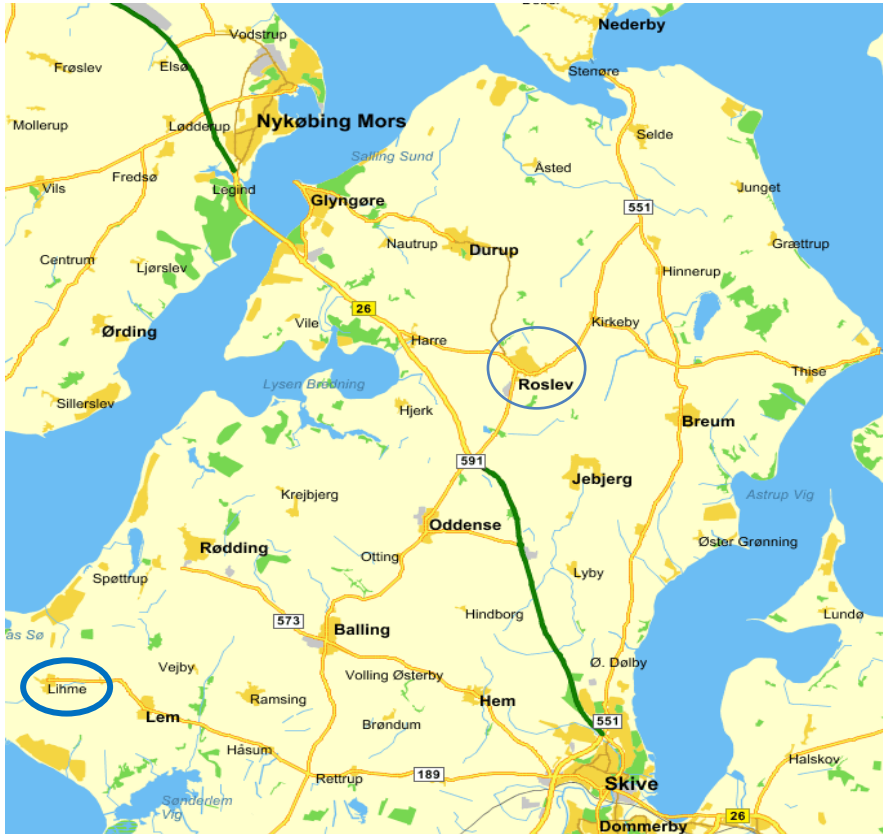
Om Knäred inte ska stagnera finns det en rad faktorer som man måste leva med. Den ena faktorn är att om det inte kommer nya tillflyttande måste man acceptera att danskarna köper hus. Den andra är att man måste locka fler

turister till området. Dessa faktorer har till uppgift att få ekonomin att fungera i Knäred och på så sätt bidra till att upprätthålla de rammar som Knäredsborna kan trivas i. Utmaningen är att när ramarna förändras, så kan innehållet också förändras.

I allmänhet kan man säga att oron för framtiden handlar om i vilken utsträckning man ser att den traditionella jordbruks- och inlandskulturen är på väg mot en upplösning och på väg att ersättas av en mer dominerande och starkare stads- och kustkultur. Ställt på sin spets handlar det om en motsättning mellan den postmoderna kulturen och den traditionsbundna landsbygds- och hantverkskulturen.

Lihme

Sett utifrån

På besök – första intrycket

Lihme är en liten by som påminner om alla andra i de här trakterna. Jag har tidigare bara varit på genomresa på söndagsutflykt till områdets sevärdheter. Jag har aldrig stannat i Lihme och tittat närmare på byn som sådan. Byn ligger vid en korsning. Den är inte stor. Några hus runt en vägskorsning där Brugsen, den enda affären, ligger. En kyrka, ett småhuskvarter, äldre röda tegelhus – inte många människor på gatorna.

Mot sydost ligger kyrkan. Den är omgiven av gårdar i ett öppet landskap. Det här området påminner om gammal lantlig bebyggelse från 1800-talet. Byggnaderna är nya, men sättet de är placerade på antyder att detta kan vara den äldsta delen av Lihme. Husen längs vägarna som utgör korsningen är röda tegelbyggnader från början av 1900-talet. De verkar vara välunderhållna och rejäla. På sydsidan av den väst-östgående Skive och Amtsvej ligger Grønningen. Där finns tre ”blinda” vägar, som har blomsternamn, med småhus från 70- och 80-talen. Ännu ett småhus- och radhusområde ligger i sydväst. Norr om Amtsvejen, vid infarten till byn från öst och Lem, kommer man först till Rosenvej, men här ligger bara ett nyare hus och ett litet radhus med tre bostäder. En vägstump leder ut i en gräsmark. Ett par gatlyktor verkar vara där förgäves. Vid vägkanten skyltas det för hela 15 500 m² utsiktstomt till salu. Det här området har förutom det första huset en något försummad karaktär. Det verkar som att det har funnits större planer för området än vad man har kunnat förverkliga.

Nordost om korsningen, till höger om vägen mot Aalbæk, ligger busshållplats, idrottsplats och förskola. Precis här ligger också Spar Salling med ”Lihmesamlingen”. Därefter kommer församlingshuset, en röd tegelbyggnad vid vägen. Att det är församlingshuset upptäcker jag faktiskt först senare efter att ha frågat efter det. Jag har tydligen missat en skylt? Sen kommer skolan, i gul mursten och 60-talsstil med längor runt en lite försummad skolgård. På den andra sidan har skolan i gengäld en stor öppen grön och välunderhållen lekplats. Den angränsar till idrottsplatsen, förskolan och till det öppna landskapet. Att här finns barn hörs runt omkring i hela området. Idrotts- och fritidsanläggningen med bollplatser, hockey, boule osv. samt busshållplatsen ser jag däremot inte användas.

Fasaden mot gatan

I korsningen ligger SuperBrugsen. Det finns inga andra affärer i byn. Här finns en frisör och en ateljé med glaskonst och målningar i en gammal bygghandel. Och så finns det ”vägförsäljning”: en småskalig försäljning av plantor och potatis efter säsong, ”Holz” (ved) på Amtsvej och ”Kanichen” (kaniner) på vägen mot Aalbæk. Husen i byn är välskötta och fina. En hel

del hus är till salu, men det är inte det som är mest iögonfallande. Här finns inga stora tomma butiksfönster, men vid närmare undersökning flera hus där det nog har varit affärsverksamhet. De har murat igen och satt in spröjsade fönster som passar in med byggnadernas stil. Husen är bostäder. Är det kanske viktigt på mer än ett sätt att hålla fasaden uppe?

Trädgårdarna till de äldre husen och småhusen är också välskötta. Många har stenläggningar och prydnadsföremål, det är nog enklare att underhålla än en trädgård med levande växter. På några ställen finns det köksträdgårdar. Här är potatisen långt kommen redan i april. Den har nog varit täckt med plast? De flesta trädgårdarna, både vid de gamla och nyare husen, angränsar till och fortsätter nästan fritt ut i det öppna landskapet med vid utsikt över markerna. Men här finns inga leksaker – inga gungor, studsmattor eller andra saker som ligger överallt. På ett ställe syns en flagga på halv stång. Här ser inte ut att finnas många barnfamiljer, om det finns några överhuvudtaget.

Westend – det yttersta Salling

Kör man mot väst i korsningen, kommer man till herrgården Kås. Det sista huset i den här delen av byn har utsikt mot väst – och mot Limfjorden både norr och söder om Kås Hoved. De här husen är lite nyare, från 70- och 80-talet. De har inga namn som en del av de äldre husen. Det sista i raden på Kåsvej, ett rött murstenshus, heter Westend.

Besöker man Lihme under vinterhalvåret kan det vara en kall upplevelse. Området har traditionellt få träd – trots trädgårdarna vid egendomarna. Det finns inte något som ger lä för vinden från fjorden. Den stryker upp över backarna in genom byn. Här finns inga planterade träd. Det är väl inte så annorlunda här än på andra platser, man ser inte många människor på gatorna en kall vardag. En vårdag tar det å andra sidan tid att komma fram, även om byn inte är alls stor. Det är överhuvudtaget inte svårt att börja prata med folk. En del arbetar i trädgården, några handlar på Brugsen eller ska till banken, flera cyklister är ute. Denna by, som man så snabbt passerar på väg någon annanstans, verkar vid närmare undersökning vara väldigt trevlig, med människor som känner varandra och umgås.

Kommunplanen – ännu en blick utifrån

Lihme är som Roslev och resten av Salling i dag en del af Skive kommun och har varit det sedan kommunreformen 2006. Som i de flesta andra landsorter är administration osv. förlagd till instanser utanför lokalområdet. Samma kommunplan som för det övriga Salling 200921 gäller naturligtvis även här. Ramarna är fastlagda. Planen visar både hur kommunen ser på orten idag, och hur utvecklingsmöjligheterna bedöms.

Lihme finns i kommunplanens del om Vestsalling. Denna del av kommunen har enligt det inledande avsnittet det gemensamt att det inte är ”omedelbart intilliggande till Skive by.” Trakten beskrivs som präglad av stora landområden med stora jordbruk och små byar. De kustområden där det inte finns sommarhus har stora naturvärden. För Lihme sockens vidkommande gäller det Kås. Här finns ängar och stränder med gamla kustklippor, sällsynt ekskog och utsträckta heder som är naturskyddsområde. Landskapet är i övrigt öppet, platt till småkuperat med flera framträdande dalsystem. Jordbruksområdena har många spår från det gamla herrgårdslandskapet och torpareavstyckningen från den tiden. Det är fortfarande relativt tätbebyggt. Däremot finns det relativt få väderkvarnar. Jordbruksproduktionen fortsätter att koncentreras och det har gett upphov till småskaligt fritidsjordbruk.

Själva Lihme by beskrivs som ”en mycket harmonisk liten landsort med många kvaliteter” utan att detta utvecklas närmare. Den ligger ca 2 mil från Skive och är Sallings västligaste socken. Byn delas upp i kvarter efter byggnadstidpunkt. Den ursprungliga landsorten vid kyrkan med slingrande vägar och höga träd med grön prakt, andelsbyn vid vägkorsningen med röda tegelhus och småhusområdet, det yngsta kvarteret. Byn är i dag präglad av närheten till kusten och de många turisterna. Den fungerar som ”lokal 'oplandsby' för närområdet” och handelsby för de många boende och gästerna i sommarhusområdena. Endast livsmedelsaffär och köpman nämns som privat service. (Köpmannen har sedan stängt).

Lihme skola, som 2008 blev sammanslagen med de övriga skolorna i Vestsalling, räknas till den offentliga servicen. Här finns nu en undervisningsavdelning med ungefär 50 elever, fritids med ungefär 30 barn samt en förskola med 20 barn i Fjordbo. Familjedaghemmen i området använder också skolans faciliteter.

Befolkningsmängden steg ”efter kommunreformen” 1970. Orsaken anges inte – det kan väl knappast vara reformen i sig själv? Befolkningsmängden har å andra sidan minskat de senaste 10 åren och det beror enligt planen bl.a. på att unga familjer med barn väljer att bosätta sig i de natursköna områdena närmare kusten.

Den övergripande värderingen av Vestsallings utvecklingspotential är som övriga Sallings: ”Utvecklingen i området förväntas vara begränsad och totalt sett inget behov av utveckling eller nyanläggning av mark inom planområdet”. Lihme är en ”byzonby”. Det är viktigt för det är i princip bara i sådana här byar som det ”kvarstår en möjlighet för en anpassad lokal bytillväxt.”

Både i avsnittet om Vestsalling och i det allmänna avsnittet nämns emellertid att det reserveras utvecklingsområden till semesterändamål bl.a. vid Vadumvej och Aalbækstrand.

Dessutom tillkommer avsnittet om sommarhusområdena och anläggningarna i det öppna landskapet som ligger i Lihme socken, några få km från Lihme by. Dessa områden anses ha stor betydelse för byn.

Av fem sommarhusområden i Vestsalling ligger fyra i Lihme socken och har Lihme som närmsta byområde, högst ett par km bort: Hostrup-Gyldendal mot Venø Bredning med 460 sommarhustomter, Vendal knappt 1 km norr om Gyldendal med 55 sommarhustomter. Aalbæk-Vadum ut till Kås breddning med 300 samt Vadum med 35 tomter. Med Nymølle-Knud Strand-området i grannsocknen Rødding har Vestsalling totalt ca 1 055 sommarhustomter. Den absoluta merparten av områdena är avstyckade och bebyggda. I Hostrup-Gyldendal nämner planen dock att det finns reserverad mark till 65 nya tomter. Merparten av tomterna är 2 500–3 000 m². Framförallt Vadum utskiljer sig lite genom att både ha större tomter och en del av bara halva storleken. Detta är också det enda området som inte har utsikt över vatten, men det är inte långt ifrån. Alla de övriga områdena delas i beskrivningen upp i det yttersta, de tomter som har utsikt över fjorden och ligger åt det hållet samt de tomter som inte har det, där växligheten är tätare och husen i högre utsträckning ligger inåt landet. I kommunplanen används ”främre” respektive ”bortre” om dessa områden. Av detta kan man tydligt kommunens uppdelning av tomterna och synen på ”kust” och ”inland”. De flesta byggnaderna är enplanshus. Merparten är fortfarande fritidshus, men på flera platser finns också hus för permanentboende, framförallt i Hostrup-Gyldendal och Vadum.

I avsnittet om Lihme bedöms det att Lihme i framtiden kommer att vara en attraktiv plats att bosätta sig på tack vare potentialen i landskapet i området. Det betonas dock att det krävs åtgärder om det ska komma nya invånare till byn.

Det finns byggtomter vid Rosenvej. De bedöms vara för små, 600 m². De ska minst vara dubbelt så stora. Det tillkommer ett område söder om Kåsvej med utsikt över fjorden. Slutligen är det planerat 10 000 m² mark till företag, varav ½ är sålt vid Amtsvej. Det talas varken om utveckling eller om avveckling av privat och offentlig service.

Målen för byn är kort sammanfattat:

- stärka Lihmes landsortskaraktär och ursprungliga struktur.
- göra en ny lokalplan för bostadsområdet vid Rosenvej.
- bättre utnyttja potentialen för naturupplevelser och turism.
- möjliggöra etablering av bynära skog till rekreativt närområde.

Även om det normalt inte ingår i planer att visa hur målen ska eller kan uppfyllas finns det dock vissa anvisningar i den här planen:
Landsortskaraktären ska stärkas genom områdesförnyelse, ”förtätning och ifyllning” av den befintliga byggnationen. De lediga tomterna ska göras större och minskas till 4–6 st. så de kan säljas. Med hjälp av stigar ska det skapas ny åtkomst till naturen och landskapet. Det är i övrigt den enda punkt där trafikförhållandena berörs.

Kommunplanerna handlar om fysisk planering. Invånarna i Lihme är ganska frånvarande i denna.

Hemsida med mera

Några invånare i Lihme har emellertid tagit på sig att utveckla och marknadsföra byn med omnejd visar det sig snabbt. Härigenom är det kanske möjligt att komma lite närmare inpå invånarna? I varje fall kan man se hur en del av dem försöker avbilda Lihme för omvärlden.

Marknadsföringen har flera former. Det första – och enda – materialet jag hittar på plats ligger i kyrkan. Det är ett häfte om kyrkans historia. Ett antal vykort med respektive områdes sevärdheter i dag och omtryck av gamla vykort. Det står att dessa är gjorda i samarbete med Spar Salling, det lokalthistoriska arkivet och Lihme Bladet. Slutligen finns det även det senaste numret av Lihme Bladet.

Det framgår av vykortet att Lihme har en egen hemsida. Den är lätt att hitta genom en enkel sökning på internet. Det är en mycket innehållsrik och informativ hemsida. Här finns en allmän kortfattad introduktion till byn med omnejd. Flygfoton och länkar till en del föreningar som medborgarföreningen, hushållsföreningen, pensionärsföreningen samt till institutioner som skolan och kyrkan. Men det finns ingen länk till det privata näringslivet, såvida inte konstgalleriet räknas dit. Inte heller till det lokalthistoriska arkivet. De har förvisso också en mycket informativ hemsida med bl.a. en genomgång av områdets tingsböcker, historiska artiklar och bilder.

www.lihmelandsby.dk rör framförallt byn i dag, men marknadsför också områdets sevärdheter: Det berättas om kyrkan, om Kås och om Gyldendals hamn. Och det finns broschyrer om vandringsleder längs kusten. Samtliga nummer av Lihme Bladet finns att ladda ner i elektronisk version. Lihme Bladet ges ut 4 gånger om året sedan 2008 av en grupp frivilliga. Det finansieras framförallt genom annonsintäkter. Det trycks i A5-format, ganska många sidor och med många bilder. Innehållet varierar mellan beskrivningar av särskilda områden och intervjuer med invånare i respektive område samt det förekommer även lokalthistoriska artiklar.

Till sist finns det två planer på hemsidan med bakgrundsmaterial och utvecklingsprojekt för Lihme med omnejd. De är utarbetade av en lokal arbetsgrupp i samarbete med Skive kommuns by- och landsortsutveckling. Hemsidan uppdateras löpande om detta arbete. Den senaste nyheten från april 2012 handlar om vilka projekt som nu valts ut i samband med byförnyelseprojekt för totalt fyra miljoner danska kronor.

Lihme – utvecklingsplaner

Bakgrundsmaterialet består av två häften från 2011: ”Bakgrundsmaterial – idékatalog” och ”Utvecklingsprojekt – Lihme socken”.

SWOT-analys, kulturgeografi och statistik

Bakgrundsmaterialet består av upplysningar, data och information som Skive kommuns by- och landsortsutveckling har samlat in i samband med arbetet man genomfört för att utarbeta lokala utvecklingsprojekt. De två första sidorna omfattar en SWOT-analys som utarbetades i början av denna process på ett möte för invånarna. Namnen på deltagarna i analysen nämns, totalt sju personer – en del av namnen känns igen från gruppen bakom Lihme Bladet, en är medlem i kommunstyrelsen i Skive. Det förklaras att grundläggande värderingar diskuterades. Framförallt beträffande landskapet, hur värdena kan bevaras, stärkas och inspirera till arbete med turism och bosättning. Det betonas att denna diskussion om grundläggande värden inte är avslutad.

Ett schema visar slutsatsen av analysen. Till styrkorna räknas naturen, vattnet och aktiviteter som anknyter därtill, som campingplats, fina badstränder och hamnen samt att det nästan inte finns några fallfärdiga/tomma hus. Dessutom service och institutioner, som dagligvarubutiker, skola, kulturhus, församlingshus. Styrkan med befolkningen är de många föreningar (ca 20 st.), gemenskapen – barn kan röra sig tryggt samt en ”unik befolkning – många akademiker, även invandrare”.

Svagheterna är uppenbarligen inte så många. Fallande befolkningsmängd, bristande bostadsbyggen och bristande samarbete hos de många föreningarna i förhållande till gemensamma större aktiviteter.

Möjligheterna är den största delen med 14 punkter. Bland annat de åtta nybyggena, speciellt bostäder i flera former samt profilering och marknadsföring av området med målsättning att attrahera nya invånare av den ”riktiga” typen. Det verkar vara barnfamiljer men också ”annorlunda människor”, som båtmänniskor och utlänningar, holländare nämns. Man menar att det kan skapas en grund av fred, ro och skönhet. Tre punkter

gäller utvecklingen av området vid Gyldendal, bland annat ”kvalitetsaktiviteter till sommaren”, jazz nämns som exempel och en tydligare profil med kvalitetsmat på restaurang Gyldendal. Två punkter gäller föreningslivet. Kan det skapas en paraplyförening till gemensamma större arrangemang och anordnas gemensam bespisning, eventuellt vid campingplatsen, för att skapa bättre samarbete mellan föreningarna?

Hoten är snarlika svagheterna. Man fruktar nedläggning av skolan, färre antal barn och påpekar att det är svårt att sälja nybyggda hus för vad de har kostat, vilket avskräcker unga från att investera i Lihme.

Efter SWOT-analysen följer tre sidor om byns historia. De är sammanställda av Morten Stenak från Kulturarvsstyrelsen. Stenak är geograf och historien handlar framförallt om byns fysiska utveckling från riktig landsort, där jordbruk var den enda näringen, via den nyare bydelen vid korsningen från 1900-talets början till småhuskvarteret från 1970-talet. Avsnittet är välillustrerat med gamla kort och nya flygfoton som tydliggör punkterna. Stenak avslutar med en önskning om att Lihmeborna kommer ihåg att den ”fina lilla byn” har en kul historia och att den fortfarande syns i bybilden, att de enskilda husägarna eller affärsidkarna tänker på att deras egendom ingår i ett större kulturhistoriskt sammanhang när de efterfrågar modern komfort och utveckling samt att de värnar om historien tillsammans.

Därefter följer ”Bilagor”. Först en redogörelse för utvecklingen avseende befolkningens mängd och bostadsbyggen från 1970–2010 och en förklaring till utvecklingen.

Sedan följer en sida om ”Näringsverksamheter”, som dock bara gäller de sista fem åren och framförallt redogör för jordbruket, som är den absolut största näringen, och turismen. Helt kort behandlas eventuella konflikter dem emellan, som t.ex. hur man tar hänsyn till sommarhusen och campingområdena vid gödselspridning. Studiekretsen menade i samband med SWOT-analysen att man hittat ett bra läge för turismen, man kan dock utveckla aktiviteter för turisterna som inte påverkar de grundläggande värdena och som lokalbefolkningen själva kan ha glädje av. Man tror också att det är inom turismen som nya möjligheter till sysselsättning finns, framförallt säsongsbetonat och på deltid.

Sedan följer två sidors beskrivning av trafiken i byn och socknen. Man önskar hastighetsbegränsning i korsningen. Avstånd och restid till andra samhällen tas upp och det nämns att servicenivån på bussförbindelserna ska bibehållas och att det ”fortfarande” ska vara attraktivt att bosätta sig i Lihme. Därefter kommer en tvåsidig områdesanalys. Socknen är uppdelad i

sju landskapstyper som är indelade i 20 mindre områden. Varje område beskrivs kortfattat.

De sista sju sidorna är en ”områdesprofil” från Danmarks statistik för Lihme, bland annat jämförelsetal för hela Skive kommun. Områdesprofilen består av tabeller med befolkningens sammansättning avseende ålder, ursprung (danskt, västerländskt eller inte västerländskt), sysselsättning, arbete och pendling samt slutligen bostad och hushållstyp. Tabellerna har inga kommentarer.

Häftet med bakgrundsmaterial verkar vara grundligt utfört och är mycket informativt. Det är dessutom väldigt ”tekniskt” och förutom tabellerna om befolkningens sammansättning berör det framförallt de fysiska förhållandena i socknen. Tidshorisonten är relativt kort, utom Stenaks avsnitt. Dokumentet blickar tillbaka och bortsett från SWOT-analysen finns det inga utvecklingsidéer eller planer.

Beskrivning, önskemål och mål

Utvecklingsidéer och planer finns å andra sidan i det andra häftet ”Utvecklingsprojekt – Lihme socken”. Det är en summering av de lokala idéerna, önskemålen och målen för den framtida utvecklingen. Skive kommun har bistått med sparring, grafisk bearbetning o.s.v. I förordet förklaras tillvägagångssättet. Man har i samarbete med avdelningen för by- och landsortsutveckling lokalt valt ut de punkter från idékatalogen som kräver politisk hantering. Om igen saknas en närmare specificering av vem eller hur.

Planen gäller inte bara Lihme by, utan också resten av området innanför den gamla sockengränsen. Inledningsvis presenteras området kort med upplysningar om befolkningens mängd, avstånd till större städer och en kort beskrivning av socknen. Dessutom ingår en slags resumé av kommunplanens beskrivning, vissa delar är identiska. Häftet är uppdelat i avsnitt med följande rubriker: ”Sociokulturella aspekter”, ”Byn i dag”, ”Socknen i dag”, ”Byns utbud” samt ”Landskapet – i och runt byn”. Samtliga avsnitt inleds med en beskrivning av området avseende respektive tema och avslutas med anknytande mål och önskemål i punktform. Häftets sista två sidor är en summering av Lihmes mål och önskemål uppdelad på de mål som kan utarbetas och utvecklas nu, en del icke-fysiska mål som kan utvecklas och förverkligas utan kostnad samt en del mål som kräver finansiering för att genomföras. I en grupp finns de insatser som kräver tillstånd, kommunala medel o.s.v., de insatser som kräver kommunens stöd och de insatser som kräver behandling av kommunpolitiker eller myndigheter utöver kommunen. Sista sidan visar prioritering och tidsplan.

Häftet är systematiskt utformat. Det råder inget tvivel om att det lagts ner mycket arbete. Beskrivningarna är mycket sakliga utan värdeladdade ord, poetiska lovprisningar eller liknande. Värderingarna kommer fram indirekt genom bedömningen av innehållet och prioriteringen.

Det framgår inte vem eller hur många som har deltagit i arbetet. På hemsidan står det att det bland annat har hållits fyra visionsmöten för invånarna de sista åren. En aktiv deltagare upplyser om att 60–70 personer har deltagit i arbetet. Om det är en brett sammansatt grupp som står bakom arbetet är det beundransvärt och det skulle i så fall vara ett heltäckande uttryck för vad invånarna i Lihme anser och vad de tycker ska ske. Det låter nästan för bra för att vara sant. Finns det någon som inte deltar i arbetet och som kanske inte håller med? Gruppen som utarbetade SWOT-analysen har antytt någonting åt det hållet. Åtminstone nämns den bristande samverkan mellan de många föreningarna, speciellt när det rör sig om större projekt. I avsnittet om sociokulturella aspekter, under mål och önskemål, berättas att Lihme medborgarförening 2009 justerade stadgarna så att föreningen nu kan samla och koordinera många föreningar. På ett annat ställe anges att ca 70 % av socknens hushåll är medlemmar. Men under punkten på listan står också att ”det återstår dock att diskuteras hur det framledes implementeras och koordineras (paraplyorganisation).” Författarna känner uppenbarligen att man har lärt sig något i arbetsprocessen: ”Det nuvarande arbetssättet med möten för invånarna (”Borgermøder”) för att gemensamt ta fram idéer, starta projekt, ta nya initiativ och diskutera olika upplägg har visat sig vara en bra modell för att uppnå ömsesidig acceptans och få projekten att gå framåt”. Helt oproblematiskt har det väl inte varit? Inte desto mindre förekommer oenighet och motsättningar inte alls i texten. Det kan naturligtvis också vara av stor betydelse utåt eftersom föreningen bl.a. är koordinerande och samlande organ för området i kontakten med myndigheter och andra offentliga instanser.

Precis som det inte framgår vem som har tagit fram häftet eller planen nämns det inte heller vem som driver byns hemsida eller ger ut Lihme Bladet. De benämns som ”lokalbefolkning” och ”några invånare”. Den gemensamma beteckningen för socknens invånare är ”medborgarna”. Med tanke på den fallande befolkningens mängden och den allt högre genomsnittsåldern diskuteras bosättning och hur man ska locka till sig nya invånare. Man påpekar att utvecklingen är problematisk eftersom ”livet står still och saknar den mångfald ett samhälle ska ha för att vara bra att leva i”. Med mångfald menas den utveckling som önskas för området som helhet. Utvecklingen kräver att man tillför ny kunskap och nya tankesätt, att man bygger nytt och skapar ny näringsverksamhet (t.ex. kunskapsintensiv verksamhet) med pendling och distansarbete som utnyttjar turism och bygger på ett annat sätt att leva. Det är alltså inte vad författarna anser att

området står för i dag. Samtidigt betonar de dock att mångfald också omfattar ”det förflutna och det säregna”.

Kontakten mellan de olika åldersgrupperna och de lokala invånarna värderas högt. Det är särskilt viktigt med inflyttning av barnfamiljer. Barnen och skolan har stor betydelse och utgör det kitt som får övriga samhället att hänga ihop. Samtidigt ska ”den stora naturen” övervägas vid bosättningen för att på alla sätt ge en känsla av rymlighet.

Under punkten mål och önskemål nämns lustigt nog endast insatser som redan är påbörjade. Man vill bibehålla och stärka dem bl.a. genom sommaraktiviteter för alla i hamnen, fortsatta gemensamma måltider och välkomstpaket från 2011. Det enda nya förslaget är beteslag för naturvården.

Invånarna inkluderas slutligen i planerna, även i det första avsnittet ”Sociokultur”, men man får inget större intryck av vem det är som bor i Lihme. Men det känner man kanske till?

Avsnittet ”Byn i dag” omfattar helhetsintrycken av de hus som ska bevaras och kyrkan. Lihme vill gärna vara energilandssort, ett pilotprojekt med helhetslösningar och alternativa energikällor. Det ligger både i linje med att Skive blev utsett till energiby 2008 och kommunens fokus på energiområdet överlag. Slutligen finns här ett avsnitt om bosättning där man framför att det fattas hus och att omsättningen är för låg. Om de äldre generationerna flyttar till fina äldreboenden frigörs attraktiva familjevänliga bostäder. De befintliga äldreboendena är för små och undanträngda. Man vill gärna prova nya sätt att bygga och fler ägandeformer. Tillsammans med kommunen vill man gärna göra något med den lediga marken vid Rosenvej.

Till sist vill man enligt häftet gärna göra det bynära landskapet synligt och tillgängligt genom att skapa olika gångar och stigsystem och dessutom ge byn ett frodigare och grönare intryck genom att plantera träd vid gatorna och etablera en byskog. Dessa sistnämnda insatser återkommer i ett senare avsnitt om ”Landskapet vid byn”, där de står ”högt på listan”. Lihme är som det uttrycks ”omringat” av jordbruksmark. Det sägs att det inte finns bynära landskap, men man menar väl bynära natur? Man har dock fin utsikt över det öppna landskapet och det finns faktiskt en gammal bypark med buskar och en sjö. Den behöver emellertid göras i ordning.

Under ”Socknen i dag” avhandlas områdets ”stora naturskönhet och kustnära läge”. Sommarhusen, Gyldendal med hamnen – och igen bosättningen. Alla mål och utvecklingsönskemål handlar här om Gyldendalområdet. Det påpekas att man visst har diskuterat olika

bosättningsformer på olika ställen i det öppna landskapet, men man har valt bort det för att ”säkra landskapsvärdena och minimera användningen av jordbruksmark till bostadshus”. Kanske är det jordbrukare med i arbetsgruppen? Attraktionsvärdena vid Gyldendal ska ökas genom att man vill göra hamnmiljön mer attraktiv. Det beskrivs som blåsig, men det är ändå inte tillåtet med häck eller staket mellan hamnen och tomterna. Områdena ska smälta samman så att man bor i hamnen. Det ska också satsas på fler aktiviteter i hamnen. För tillfället återstår bara ett par tomter av de elva senast skapade. Det finns en önskan om ytterligare åtta tomter vid Gyldendal samt eventuellt ännu fler vid markutjämnningen längs med Sønderhede. Samtidigt önskas ett natur- och friluftsområde norr om restaurangen . Här krockar kanske olika intressen?

”Byns utbud” redogör för den offentliga och privata servicen. De berättas också hur det tidigare fanns fler affärer, men att utvecklingen inte är speciell för Lihme. Det finns fortfarande ett stort utbud tack vare de många sommargästerna och de permanentboende som handlar lokalt. Önskemålen inom detta område handlar uteslutande om turisterna. De för med sig bra omsättning och det föreslås att man ska analysera vad det exakt är som lockar turisterna till området. Dessutom menar man, som nämnts, att aktiviteterna för turisterna ska skapas på ett sätt som inte ändrar de grundläggande värdena i området och de ska kunna vara till glädje även för de lokala invånarna. Hur de ska utformas nämns dock inte.

Man fördjupar sig inte heller i vilka de ”grundläggande värdena” egentligen är. Men det framgår dock lite indirekt i det sista avsnittet i berättelsen som handlar om landskapet i Vestsalling och Lihme socken. I det första refererar man till kommunens områdesanalys. I det andra beskrivs landskapet lite enklare med speciell tonvikt på de vackra kustklipporna. De ”största naturvärdena” finns på den orörda halvön Kås. Herrgården och Kåshalvön beskrivs framförallt. Kustlandskapet med fjorden, de öppna vidderna samt naturen vid Kås Hoved ”ses som områdets viktigaste resurs för att locka till sig nya invånare” och det påpekas att det naturligtvis även är här som potentialen för turism finns. Man stödjer detta genom att citera Morten Stenak, expert på geografi och kulturhistorik. I citatet omtalas dessutom det varierade kustlandskapet och utsikten över Limfjorden som är utmärkande. Stenak skriver emellertid också att sommarhusområdena ofta ligger som en kil mellan jordbrukslandet och fjorden och att bara sträckningen vid Kås är fri. Det kan kanske läsas som en lite mer försiktig skildring av landskapets värden än vad det först verkar vara.

Lihmes invånare

Även om hemsidan och utvecklingsplanerna är mycket upplysande får man inte alls något intryck av vem som bor i Lihme. Det är precis som bilderna i materialet – inga människor är med. Lyckligtvis kan man ju fråga sig fram.

Inflyttade

Det finns olika typer av människor i Lihme. Nyinflyttade berättar samstämmigt för mig om detta: Det är stor skillnad på de människor som är födda och uppvuxna i Lihme och de som har flyttat hit på egen hand. De som flyttat in delas lite grovt in i två grupper. En grupp bl.a. med lärare som flyttade hit på 1960- och 1970-talen samt en senare grupp som flyttade hit de senaste årtiondena.

Lärare och lokalhistoriker

Då den nya centralskolan uppfördes 1964 flyttade en ny och yngre grupp av lärare hit. Flera stannade kvar och bor fortfarande här får jag veta och jag träffar också flera av dem. Det är en person från denna grupp som omedelbart svarar på frågorna om vad Lihme är för plats: ”Lihme – det är ett trevligt ställe.” Vad som gör Lihme så trevligt är lite svårare att säga, men det hänvisas snabbt till naturskönheten och alla sevärdheterna i området. De numera ”gamla” lärarna känner alla i Lihme säger de. Både de allt för många som ligger på kyrkogården och de yngre människorna eftersom de alla har varit deras elever. Lärarna vet mycket om områdets historia och attraktioner och de tycker mycket om trakten. De jag träffar bor oftast i själva Lihme by. Bortsett från de vackra fysiska omgivningarna är det den fina kontakten med områdets invånare som har varit det största skälet till att stanna kvar. Denna grupp är även positiv och öppen till de som flyttat in senare. De fungerar kanske som en koppling mellan de nyinflyttade och de ”infödda” Lihmeborna.

Det är till denna grupp lokalhistorikern hör. Han kom hit som lärare 1964 och har sedermera varit rektor. Han bor i dag i den västliga delen av byn med fantastisk utsikt över fjorden både norr och söder om Kås Hoved. Han har varit den drivande kraften bakom skapandet av områdets lokalhistoriska arkiv, som fortfarande är ansvarig för. Det täcker dock hela den gamla Spøttrup kommun och återfinns i dag i Balling. Han berättar att han håller på att gå igenom alla folkräkningarna i området. I samband med det berättar han om en klyfta i befolkningen som han själv minns från de första åren han bodde här. Den var mellan landsborna, jordbrukarfamiljerna på de stadiga gårdarna inne i landet, och de människor som bodde på den magrare jorden vid kusten, tegelarbetarna vid Gyldendal och fiskarna. Två yrken som ofta kompletterade varandra. De två grupperna kom inte överens. Det var stor skillnad på hur de förhöll sig till skolan. Medan barnen från gårdarna och

lantbruken var väluppfostrade och skötte sin skolgång så var barnen från fiskarfamiljerna mer instabila och tog inte skolan så allvarligt. Var det bra fiske kom helt enkelt inte barnen. Om man under en period tjänade bra på fisket slog man på stort och tänkte inte så mycket på att det kunde komma sämre tider igen. Lokalhistorikern berättar att det fanns en viss skillnad i människors fysik. Stora, välväxta människor var jordbrukare, medan fiskarna ofta var mindre och vigare. Han har en teori om att en del av invånarna i den yttersta delen av socknen kom från hedområdena i sydväst. Att de hade annat ursprung än sallingbönderna, kanske med lite tatarblod i sig.

Den äldre landsbygdsbefolkningen som har bott här hela sitt liv uttrycker dock viss beundran för fiskarna och arbetarna. De var roliga och friska människor som verkligen arbetade för födan. Då tegelverken lades ner och fisket minskade under 60-talet, dog dessa yrken ut. De unga flyttade dit det fanns andra möjligheter och efter hand stod flera hus, även småbruk, tomma. ”Vi sa att de gamla småbruken blir man aldrig av med, dem vill ingen ha – men se nu!” Sedan dess har det blivit populärt att bo vid havet och plötsligt såldes flera av husen till bra priser, sägs det. Nu är det kamp om tomterna vid vattnet.

De högtbildade – skrivbord och utsikt

De människor som köpte och köper hus och tomter i de mest natursköna delarna tillhör den andra nyare gruppen av inflyttade. En del driver jordbruk, men lantbruksproduktionen är som på de flesta andra platser i dag koncentrerad till ganska få stora enheter. Annars arbetar de på helt andra platser i större städer. Till gruppen räknas även de människor in som i stor utsträckning har köpt sommarhus vid kusten under de senaste decennierna. De första sommarhustomterna styckades av på 1960-talet. Sedan har det gått fort. I dag finns det nästan 1 000 sommarhustomter vid Vestsallings kust, merparten i Lihme socken vid Gyldendal, Vendal och Aalbæk. På sistnämnda plats finns det också en stor campingplats med vattenland och livsmedelsbutik. Alla olika typer av invånare i Lihme refererar till detta fenomen. De många sommarhusen och sommarhusmänniskorna.

Vid Gyldendal, där tegelverket och dess utskeppningshamn låg, anlades för 25 år sedan en småbåtshamn. Här finns i dag flera hundra båtplatser. Vid hamnen finns i dag dessutom ett klubbhus, en restaurang som har öppet på sommarhalvåret och flera nyligen avstyckade tomter. De sistnämnda längs med vägen ner till hamnen är snart helt bebyggda med ganska stora nya villor. Dessutom märks det att nya regler har gjort det möjligt för äldre att bo permanent i sommarhusen. Det har en del enligt uppgift utnyttjat. Det är vid Gyldendal, tre till fyra km från den gamla landsorten, som de nya kvarteren i Lihme växer fram, berättar alla.

Enligt egen utsago är de inflyttade ”högutbildade akademiker”. De är välformulerade, arbetar utanför Lihme på gymnasium, kaserner och längre iväg. De tycker om att resa och har kontakter utanför området. De bosätter sig vid Lihme på grund av den vackra naturen och det spännande landskapet. Det är de som får ny fart på saker och ting. De har ansökt om mycket pengar utifrån, inte via de befintliga föreningarna även om de har återupplivat och rekonstruerat medborgarföreningen. De har startat Lihme Bladet och hemsidan. I motsats till dem själva menar de att de ”infödda” tänker och agerar väldigt traditionellt. De har sällan högre utbildning. De har ingen lust att lämna trakten eller att företa sig längre resor. De är öppna mot omvärlden och välvilligt inställda, men de vet inte hur man ansöker om pengar utifrån och de kör fast i gamla spår. Till denna grupp räknas för den delen också personer som företräder medborgarföreningen och församlingshuset och de arrangemang som de anordnar. Det gäller traditionella ”gammeldags” former av organisationer och sammankomster.

De infödda

De Lihmebor som de nyinflyttade ser en motsättning till är de ”infödda”. De är födda och uppvuxna och har bott merparten av sina liv här. De äldre generationerna har företrädevis försörjt sig genom lantbruket, ”landeri” som det kallas på danska, och som nämnts genom fiske samt arbete på först tegelverket och sedan på Sallings en gång i tiden många träindustrier. Bara en del av de yngre Lihmeborna kan livnära sig på jordbruket som föräldrarna. De har ofta bott, kanske utbildat sig och arbetat, på andra platser men inte riktigt kunnat komma till rätta där. Det är bara vackrare i Salling. En av de unga som är intresserad av fotografering har upptäckt en ny sak: ”Det finns många fina platser att fotografera här.” Annars arbetar de ofta på barninstitutioner, skolor, butiker eller banker, maskinstationer samt diverse hantverkar- och industriföretag över hela Salling.

De ”infödda” nämner inte omedelbart någon klyfta mellan de inflyttade och dem själva, förrän man frågar efter det. Lite kan man dra ut. De tycker egentligen att det är härligt att folk utifrån också tycker att ”deras område” är vackert och skönt. Det är bra att de flyttar hit. De bosätter emellertid sig framförallt längs kusten, inte i Lihme by. Det är lustigt, tycker de äldre invånarna. ”När man alltid har bott här ser man nog inte riktigt hur vackert här är, man är ju van vid det”. Några säger att man inte behöver bo precis ute vid vattnet. ”Man kan ju snabbt promenera dit om man vill njuta av utsikten och man tittar ju ändå inte ut över vattnet hela tiden.” Det gnälls över kampen om de eftertraktade tomterna vid Gyldendal. För inte många årtionden sedan låg där småbruk samt fiskar- och tegelarbetarbostäder. Det var inget speciellt. Billiga hus. I dag är det traktens dyraste tomter. ”Och nu bygger de miljonvillor där man har fyllt igen efter tegelverket”.

Men de inflyttade är vänliga och aktiva. En del av deras planer är lite underliga, de verkar överflödiga. Som till exempel att de pengar som de ansökt om ska användas till att anlägga en stig runt byn: ”Vem ska använda den? När man nu kan cykla ut till de vackraste naturområdena.” Och ”ett internetcafé ska visst öppnas. Men det kräver ju tillsyn? Och då måste ju någon få betalt.”

Yngre Lihmebor och Sallingbor som bor i grannbyar men arbetar i Lihme, bl.a. på skolan, är lite mer skeptiska till de nyinflyttade. De medger att de människor som flyttat till Lihme samt de som bor på deltid i sommarhusområdena är kunniga. Men de tillför inte nytt liv på riktigt till området. ”Det är inte barnfamiljer”.

En person nämner att det är ett problem att priserna vid kusten och i de natursköna områdena blir så höga att det bara är folk utifrån som har råd att köpa och att lokalbefolkningen utesluts.

Avgränsning och omvärlden

Var går gränsen?

Det är inte helt enkelt att komma fram till vad som räknas till Lihme. Det är tydligen mer än bara själva Lihme by. Både ”gamla och nya” Lihmebor refererar till områden utanför byn som något självklart. Tydligt räknas sommarhusområdena längs kusten till Lihmeområdet. Om Gyldendal sägs det att det är där Lihmes nyaste kvarter ligger och där samhället utvecklas. Man refererar också till landområdet runt omkring med husen och gårdarna. Lihme är en gammal landsort och i en sådan har det i merparten av historien funnits en naturlig koppling mellan land och samhälle eftersom landet utgjorde själva näringsunderlaget. Sedan tillkom flera servicefunktioner. Lihme har varit, och är i viss grad fortfarande med skola och livsmedelsaffär, ett litet servicecenter. Lihme by och land hänger alltså fortfarande ihop. Området som man refererar till som ”Lihme”, eller som naturligt hänger ihop med det, sammanfaller med Lihme socken. Ingen refererar till socken eller sockengränsar, men så snart det pratas om platser utanför används andra ortnamn. Lihme socken är 2 475 ha. Det är som sagt Sallings västligaste del, som skjuter ut i Limfjorden med Kås Hoved som spjutspets. I norr Kås Bredning, i söder Venø bukt. I öster angränsar socknen till Rødding, Vejby och Lem socknar.

Närmaste omnejd – grannarna i Salling

Trots att det ligger i utkanten är Salling som helhet fortfarande ett relativt tätbefolkat område och många orter i närheten av Lihme fungerar som service- och inköpsställen: Rødding, Balling, Lem och lite längre bort

Skive, Vinderup och Holstebro. Alla dessa platser har affärer. Tills för ett par år sedan fanns det förutom Brugsen även en köpman i Lihme.

Det var egentligen konstigt att det fanns två affärer tycker en del och förklarar det med att de stora sommarhusområdena ligger så nära. Brugsens utbud är som på andra ställen präglad av butikens läge och kundkrets. Det finns ett stort utbud av trädgårdsredskap och andra saker med anknytning till trädgårdsskötsel. I affären finns många drycker – på flaska, inte på burk eller andra förpackningar. Här finns ingen charkavdelning, ingen snabbmat, inga sandwichar eller liknande. Däremot en del elektronik, speciellt i köksavdelningen. Butiksinnehavaren bekräftar att utbudet präglas av sommarhusområdet, men även av befolkningen i övrigt. Det är inte barnfamiljer som är de största kunderna. Brugsen är en fristående lokalt ägd livsmedelsbutik. Coop kan ge råd, men inte bestämma. De förstår inte riktigt utbudet. En del saker, bl.a. elektroniken, tror de inte att kan säljas här. ”Men om kaffemaskinen går i sönder i sommarhuset, så kommer man till Brugsen och då ska den finnas här. Vi kan ju alltid beställa hem, men det tar ett par dagar och de ska ha den på en gång.” Coop vill också gärna sälja öl på burk, men här behöver ju inte någon släpa varorna upp på fjärde våningen så det är inte alls nödvändigt.

Butiksinnehavaren märker dock en skillnad. En tendens att fler människor i sommarhusområdet tar med sig varor hemifrån och bara kompletterar eller ”nödhandlar” i den lokala butiken. De ”infödda” berättar också att invånarna som arbetar utanför området oftast handlar på stormarknader nära arbetsplatsen och inte i den lokala butiken. Det kan man ju göra så länge man har möjlighet att själv köra till andra orter, men vad händer den dagen man blir gammal och inte själv kan köra och Brugsen har stängt? Det är ett verkligt problem. Att invånarna gärna vill behålla den lokala inköpsmöjligheten hindrar dock inte att man handlar på andra ställen. ”Brugsen är lite dyr.” Så de handlar även i affären i grannbyn eller längre bort.

Lihme har fortfarande förskola och skola men inte högstadium, det ligger i Balling. Lihme skola har blivit en del av Vestsalling skola. Människorna i Lihme verkar vara vana att nyttja alla samhällena i Vestsallingområdet. Det avgörs framförallt av om man har barn i förskola eller skola vilken ort som är aktuell för tillfället. Aktiviteterna sprids ut, när man ska idrotta i föreningar åker man också till andra orter. Man är för få i Lihme för att kunna ha egna lag. Lokalhistoriska arkivet och högstadiet ligger i Balling. Industriverksamheterna finns i andra orter.

De yngre i Lihme och Vestsalling har ofta bott och arbetat på andra platser i landet. Sedan kommer de tillbaka, eftersom den andra platsen ”kunde jag

inte finna mig till rätta på”. Människorna har inget emot de närliggande socknarna och samhällena i Salling. De har uppenbarligen inte heller något emot affärerna och skolan där.

Kommunen och Östdanmark

Lihme har inte heller något emot Skive, även om man tyckte att det var bäst att säkra skolan i Lihme vid den senaste kommunsammanslagningen. De ”infödda” säger att ”allting ska ju centraliseras”. Som man t.ex. säger om skolan: ”Det skulle vara dåligt om den stänger, då kommer det inte alls hit några yngre familjer.” I stället för Skive riktar både yngre och äldre ”infödda” Lihmebor i större utsträckning kritik mot Östdanmark. Där sitter de, bakom sina skrivbord, och bestämmer utan att ha den blekaste aning om de egentligen beslutar och vad det betyder för lokalbefolkningen. ”De borde komma hit och se hur fantastiskt det faktiskt är.” Det verkar vara en ganska utbredd uppfattning att politiker och tjänstemän bara vill centralisera allt. Saker och ting skulle kunna vara helt annorlunda om bara de som bestämmer ville det. På besök i vårvädret sägs det från potatislandet: ”Det är nästan synd om dem som ska sitta inne bakom ett skrivbord, men de tycker väl om det!”

Resten av världen – och förbindelserna till den

En vanlig vardag är det ganska mycket trafik i byn, en del traktorer med jordbruksmaskiner på släp men framförallt många personbilar. Vid korsningen har man byggt väghinder och begränsat hastigheten till 30 km i timmen. En av invånarna vid infarten i utkanten av samhället hälsar på merparten av bilarna som kör förbi samtidigt som han arbetar i trädgården. En del tutar när de kör förbi. Han berättar att han nyligen opererade armen. Det beror alltså inte på överansträngning av allt hälsande, men det är mycket trafik och många hälsningar. Trafiken, förklarar han, är ännu mer omfattande tidigt på dagen mellan klockan sex och sju då många människor kör från Lihme med omnejd till sina arbeten i större samhällen.

I den senaste utgåvan av Traps Danmarksbeskrivning från 1962 står det faktiskt: ”I socknen slutar en landsväg från Skive”. Därutöver gick järnvägen knappt genom Vestsalling, den korsade bara socknen precis vid Nørhede där det fanns en station till Vestsallingbanan. Dessutom fanns det en station vid mejeriet i Brodal. Banan lades ner 1966.

Men landsvägen från Skive slutar inte bara här, den leder uppenbarligen härifrån också. Den heter fortfarande ”Amtsvejen” och går från korsningen mitt i Lihme till Skive. Innan man når så långt kommer man dock till rondellen i Kærgaardsholm. Här ser man tydligt hur socknen ligger nära elledningarna - ganska iögonfallande landskapsmässigt. Här kör man upp till Salling och ner till den västjylländska heden. Ett dramatiskt möte mellan olika landskapstyper. Från rondellen är det 10 km till Skive, 14 km till

Vinderup, 31 km till Holstebro osv. Korsningen i Kærgaardsholm ligger inte i Lihme socken, men den verkar ha en särskilt betydelse åtminstone för de inflyttade. Rondellen pryds av en ”förstenad sjöborre”, en förstorad fossil, skapad av konstnären Poul E. Nielsen som bor i Lihme. Den är en symbol för naturen vid Limfjorden, berättar konstnären själv. Detta motiv förekommer på framsidan av ett av de senaste numren av Lihme Bladet. Det är en slags port till världen och platsen verkar användas som utgångspunkt när man anger hur långt det är till t.ex. sjukhus, köpcentrum och liknande.

Det är inte så långt till platser utanför kommunen som Lihme nu hör till. Även om en del människor arbetar i Skive och detta samhälle nu har blivit kommunens huvudort och administrativa centrum så nämns det inte mycket. En av de äldre invånarna berättar som en självklarhet, i samband med diskussionen om skolgången, att på den tiden man inte kunde gå så många år i skolan i lokalsamhället var det en del som läste vidare i Vinderup. Det förvånar mig, vi är ju i Salling. Jag frågar om det inte var Skive – det var det inte.

De människor som flyttat hit på grund av den vackra naturen och landskapet och som arbetar utanför socknen, bl.a. på kontor, uppfattar sig själva som mer globala och mer ”universellt” orienterade än de människor som alltid har bott här. De vill gärna ut och se världen på semesterresor och de är stolta över att de har ansökt om pengar utifrån till lokalsamhället. De nya medierna, som de vet hur man hanterar, ger också bra möjligheter och förbindelser. Tack vare detta kan en del arbeta hemifrån. En del är anställda på företag som ligger långt bort.

De lokalhistoriskt intresserade har emellertid också använt de nya medierna och internet under lång tid. Lokalhistorikern berättar i hur stor utsträckning datorerna används på arkivet. Till registrering såklart, i spridningen av informationen – arkivet har en egen hemsida, och vid kontakten med användarna – bl.a. med många ättlingar till emigranter från området. Han nämner en av arkivets frivilliga som är över 80 år. Han tycker mycket om att svara på förfrågningar om släkt- och sockenhistoria som kommer via e-mejl. Det är spännande att ha kontakt med USA, Kanada och Australien.

Vestsalling ligger, från bybornas perspektiv, faktiskt väldigt nära resten av världen. Man är tydligen bara mycket mer uppmärksam på omvärlden än tvärtom.

Det är helt klart att både infödda och inflyttade känner väl till Lihmes attraktioner och speciella historia. En viss självmedvetenhet gör sig kanske gällande här. Känner man till sina rötter och områdets värden är det kanske lättare att vara öppen mot omvärlden. Man behöver ju inte hävda sig.

Historiens betydelse

Den lokala historien – skolsamlingen

Historien verkar vara ganska närvarande för människor i Lihme, på olika sätt. Vid ett besök i Lihme kyrka möttes jag av oväsen som kom från mötet mellan det gamla och det nya. En gul grävmaskin höll på att rensa marken. Ett stort brunt område hade ersatt ett par äldre byggnader vid kyrkans parkeringsplats. Grävmaskinens förare gjorde sig av med jorden genom försiktiga horisontella slag. En kvinna i overall och med skyffel följde grävandet, det var arkeologen. Samtidigt pratade hon med lokalhistorikern som hade gamla bilder med sig. Den gamla skolan och lärarbostaden som sedan 60-talet fungerat som bl.a. församlingshus hade nu rivits. För en tid sedan var det öppet hus, har veckobladet berättat. Man kunde se byggnaderna en sista gång, titta på gamla bilder från platsen och prata lite. Det blev ett populärt evenemang. Det sägs att personer som har sina rötter i trakten reste långväga för att vara med.

Lokalhistorikern berättade om de tidigare byggnaderna på platsen och möjliga spår efter dessa och arkeologen sa att det redan nu såg ut finnas spår efter stolphål. Kanske kan man även hitta människor som inte blivit begravda i vigd jord. Många människor kom förbi på cykel eller i bil för att se vad som pågick och för att prata lite. Grannen tyckte att det kändes lite märkligt att byggnaden nu var borta, men att den ändå inte hade underhållits. Nu har han fått ny fin utsikt och menade att det lär ha höjt värdet på hans egendom avsevärt. Många har gått i skolan här. En del berättade att den dåvarande läraren var sträng och en hade ”inte alls något bra att säga om honom”. Det är kanske därför det inte gör så mycket att byggnaden är borta. Och den var ”ju bara 100 år”. En tidigare lärare på den ”nya” skolan gick inte på den gamla. Han kände inte läraren här och tycker att det ”faktiskt kändes tråkigt att se den försvinna”. Alla kände visst grävmaskinisten och mannen som körde bort jorden med traktor. ”Vart kör han med den?” Alla var också mycket intresserade av vad som kommer att dyka upp ur jorden. Man tycker att arkeologen ska få tid och tillåtelse att göra arbetet ordentligt. ”Det är ju myndigheterna som är byggherre här, inte någon privat som gör ett hastverk som när ladan skulle rivas i Kås.” Det var lite uppståndelse runt utgrävningen.

Det är inte bara åskådarna vid utgrävningen som verkar känna till platsen historia. Eller snarare platsens attraktioner? Man refererar alltid snabbt till kyrkan, till Kås, till den spännande naturen och det vackra landskapet. Däremot hittar jag själv Lihmesamlingen av en slump. Det är inte någon som berättat om den i samtalen. De känner dock till den mycket väl när jag efteråt frågar om den. På Spar Sallings utbyggnad mot parkeringen och busshållplatsen står namnet och i ett skyltfönster på den här sidan finns flera

uppstoppade fåglar. Man har fritt inträde under bankens öppettider. Här visar det sig att monstrarna innehåller både fåglar och andra djur, en privatägd stensamling samt en hel del arkeologiska fynd. Här finns också ett praktexemplar av en sill som fångades utanför Kås Hoved av bröderna Miltersen och kom med i Guinness rekordbok på 1980-talet. En annan fin sak är Danmarks ”äldsta pensel” från 1507, hittad i ett hål under restaureringen av kyrkan.

Det ser ut som en fin gammeldags skolsamling. Det är det också. Det står på en av monstrarna att samlingen har funnits på Lihme skola. Den grundades på initiativ av huvudlärare Jensen som var på skolan från 1925–50. Hans efterföljare lärare Eriksen fortsatte arbetet med samlingen. Hans efterföljare i sin tur blev Ib Svenningsen, som i dag är ansvarig för det lokalhistoriska arkivet. Samlingen flyttades med till den nya skolan 1965. Föremålen är fint protokollförda. Att samlingen har hamnat hos Spar Salling förklaras med osäkerheten inför framtiden. Det berättas att samlingen under åren 1995–2005 var något obemärkt. Vid den senaste kommunsammanslagningen ville kommunen avveckla samlingen. I Lihme var man dessutom osäker på vad som skulle hända om skolan lades ner. Spar Salling behövde vid den här tidpunkten nya möteslokaler i vilket fall och man enades om att samlingen kunde placeras där. Banken erbjöd sig att ta hand om alla kostnader för detta. I dag sköter Museum Salling tillsynen av samlingen. Lärarna i Lihme har under flera generationer gjort sitt för att eleverna skulle lära sig om trakten och dess speciella natur och kulturhistoria.

Banken har två anställda, som båda bor i Rødding, men de har arbetat i Lihme i många år och känner väl till det vardagliga livet här. De säger att folk ofta kommer in och tittar på sakerna. De minns samlingen från sin egen skoltid och kanske har de själva bidragit med en del av sakerna. Om man väntar på sin tur på banken är det lätt att få tiden att gå i det lilla rummet. Är det kanske främst människor som är födda och uppvuxna här som tycker att samlingen är värd att titta på? Man tipsar i alla fall inte om den i turistbroschyrerna och marknadsföringsmaterialet.

Minnen av historien

Både de som har bott här alltid och de inflyttade som har bott här länge har fått uppleva hur affärerna försvunnit och att det i dag bara återstår en livsmedelsbutik. Hur antalet barn minskat och fortsätter att göra det så att skolans framtid är osäker. De kommer även de yngre ihåg. De äldre kommer dessutom ihåg den tiden då det verkligen fanns många gårdar och hus i den närmaste omgivningen. När det bodde många människor på de platserna och då lantbruk var den huvudsakliga sysselsättningen. När livet präglades av praktiska göromål i det fria och inte av skrivbordsarbete och styrning från andra platser i landet. Det var på den tiden mejeriet i Brodal hade 248

leverantörer. Det är nedlagt sedan länge och i dag sägs det att det bara finns två till tre gårdar med mjölkkor i hela socknen. Den äldre tiden koms också ihåg för de besvärliga transportförhållandena och för att man träffades mycket och umgicks.

Grannen till de lediga tomterna i själva Lihme tror att det blir svårt att sälja dem. Här vid den östra infarten till samhället anlades det även tomter till industriverksamheter. Det ska nog slopas, menar han. Ingen tror riktigt att det kommer att bli av.

Grannhuset på den andra sidan av vägen står också tomt. Här bodde det senast en äldre man. Tidigare var det trädgårdsodling där. Man kan inte längre se några spår efter den verksamheten. Nu är det nog svårt att sälja.

Närmaste granne är annars en litet radhus som delvis är tomt. Ytterligare en boende är på väg att flytta ut. Radhuset byggdes då det gick bra för träindustrin i Sallingområdet. Det närmaste företaget i den branschen låg bara några km från Lihme, i Ålbæk. Det var riktigt stort och sysselsatte många människor, minns flera i samhället. På den tiden körde många till Lihme för att arbeta, istället för att köra härifrån. Man behövde alltså bygga bostäder till unga och ensamstående, radhusen kallades också för ungdomsbostäder. Nu pratar man om att riva dem. De är för små och det finns inget behov av dem. De unga bosätter sig inte i Lihme utan i större orter där det finns utbildningsmöjligheter och jobb.

I dag kommer endast några människor till Lihme för att arbeta, i livsmedelsbutiken, på banken och på skolan. De flesta av dem jag träffar är ursprungligen Sallingbor, en Morsingbo. De bor också i Vestsalling, men i grannbyarna Rødding och Balling. I gengäld bor butiksinnehavaren i byn och har gjort det i 13 år. Det tillhör en bostad till Brugsen som ligger precis bredvid. Det kommenteras bara med att ”jo, man syns ju, men ...” Den förmodligen största verksamheten i socknen avseende antalet anställda är en grisfarm. Här sysselsätts 12 medarbetare från bl.a. Holland och Rumänien. En del av dem vill gärna stanna och bosätta sig här med sina familjer. De får minimilön, berättar ägaren själv, men det är fortfarande bättre än vad de kan få hemma.

Lihmes historia i ”mannaminne”, de personliga minnena, blir lätt en historia om nedgång och tillbakagång. En påminnelse om bättre tider. Att allt var roligare och bättre förr. Vad gör det med människor i nutiden? Bromsar det framåtandan?

Historien i marknadsföringen

Det är bara de Lihmebor som har bott här under längre tid som kan ha sådana direkta minnen av den historiska utvecklingen. Hur det var här förr

jämfört med nu. Både ”gamla och nya” Lihmebor refererar däremot till en rad mycket speciella sevärdheter, framförallt naturen och kulturarven. Kyrkan t.ex. omtalas i ett dokument redan 1176, men man tror att den är mycket äldre. På hemsidan står det att den är en av de fyra äldsta kyrkorna på Jylland. Den har riktigt många runstenar och det finns t.o.m. en sjöjungfru. Byggnaden har arkitektoniska drag som annars bara ses i England och inuti finns det rester av en herremansbalkong i torndelen, enastående väggmålningar i koret med keltiska flätmönster och dopfunten är stor och vackert skulpterad. Ett motiv som föreställer en riddare som slåss med en drake är speciellt känt. Det prydde den tidigare 500-kronorssedeln. I en monter i tornrummet berättas den här historien. Senare återfinns jag scenen i Lihme Bladet som en logotyp eller vinjett.

Resten av socknen är också full av bra historier, rariteter och dramatik. Historien har klara fysiska uttryck, här finns exempelvis många, mycket stora och imponerande gravhögar bevarade. Socknen ligger mellan tre imponerande herrgårdar. Spøttrup Borg i norr, Hostrup i söder och Kås i väster. Det är dock bara den sistnämnda som ligger innanför sockengränsen. Den har ägts av Færchfonden sedan 50-talet. På Kulturarvsstyrelsens hemsida, ”1001 berättelser”, är både Lihme kyrka och Kås med i form av historien om den olycklige Hvas i Kås, vars gods brändes ned under grevefejden. Därefter misstänktes han vara i förbund med Skipper Clement och halshöggs för det. Motordern från kungen kom för sent. Huvudbyggnaden från 1500-talet och stora delar av det omgivande landskapet är bevarade. I Kås finns flera sällsynta växter som strandvallmo och i den gamla ekskogen över hundra olika mossarter. Slutligen framhäver alla det vackra landskapet med det dramatiska samspelet mellan den kuperade öppna terrängen och Limfjorden. Det är därför människor flyttar hit eller åtminstone därför de köper ett av området många sommarhus.

De speciella attraktionerna är unika på nationell nivå och de anknyter på olika sätt till landets historia. Det gör platsen till något speciellt, inte bara en landsort vilken som helst. Platsen har något att erbjuda, något invånarna kan vara stolta över, en mängd skönhetsvärden. Det är tydligt varför man stannat kvar om man är född här och det är enkelt att förklara varför man väljer att flytta hit.

Gemenskaper och mötesplatser

Vilken bakgrund man än har och hur länge man än har bott här är man överens om att Lihme är en ”trevlig plats”. Att naturen och historien kan mäta sig med det mesta i landet. Enas de olika grupperna i Lihme om det – eller om annat?

Mötesrum och användningen av dem

Det finns fysiska mötesrum på skolan, med tillhörande medborgarhus, och i församlingshuset. Det finns också en idrottsplats och en mindre idrottsanläggning.

Många pratar om skolan. Utan den är det tveksamt vad som händer med Lihme. Det har inte varit många gemensamma tillställningar där t.ex. föräldrarna samlas och ordnar något praktiskt för skolan. Men när det väl är skolarrangemang är det bra uppslutning. Båda föräldrarna kommer och det är 98 % som är med, anslås det.

Idrottsplatsen används inte riktigt. Det berättas att kommunen klipper gräset, men ungdomarna åker till grannbyarna för att idrotta. Det fanns en idrottsförening en gång i tiden, men den finns inte längre kvar. Pensionärsföreningen anordnar lite boules och couronne, men alla är inte så intresserade. Det är också några som träffas för att cykla. ”Senast var vi tre”, kommenteras det torrt.

Formella gemenskaper

Det finns enligt utvecklingsplanen cirka 20 föreningar i området. Enligt deltagarna i SWOT-analysen och författarna till planen är det mycket svårt att hitta samverkan mellan dessa föreningar, speciellt vid större arrangemang. De inflyttade berättar om en viss motsättning mellan ”den gamla” medborgarföreningen och det nyare nätverket som har ansökt om pengar. Det råder oenighet beträffande arbetssätten, organisationen och strategin. De intervjuade nämner speciellt pensionärsföreningen och hamnen.

Det verkar inte vara så många offentliga gemensamma aktiviteter. Det finns en årlig byfest – eller inte riktigt. Det finns dock en rad olika säsongsbetonade fester vid påsk och jul samt bingo och liknande som arrangeras av medborgarföreningen, enligt ett litet program. Det är okänt hur stor uppslutningen är.

Hamnen i Gyldendal invigdes 1986 och har utvecklats sedan dess. Många påpekar att den ägs av invånarna själva genom ett båtlag och en hamnförening. Här verkar de ”infödda”, som jobbat med fiske eller vid tegelbruket, och de många inflyttade mötas i gemensam glädje över platsen. Det är stor aktivitet vid båtplatserna för fritids- och gästseglarna samt vid restaurangen. Det finns även många aktiviteter för unga seglare, bl.a. optimistjollar och kajaker.

Informella gemenskaper

De senaste åren har det arrangerats gemensamma middagar, berättas det. ”Det är ju väldigt populärt nuförtiden, även på andra platser.” Det har samlat många olika typer av Lihmebor. Det började som ett privat initiativ och anordnas inte genom en särskild förening, men gärna i samarbete med någon. Olika människor turas om. Deltagarna betalar mindre än 50 kr. Frivilliga lagar mat och arrangementet hålls på skolan/medborgarhuset eftersom där kostar det inte något, till skillnad från församlingshuset. Gemensamma middagar lyfts fram i utvecklingsplanen som något man gärna vill fortsätta med.

Lihmeborna tycker inte att man umgås så mycket. Det är kanske inte så stor klyfta mellan de ”inflyttade” och de ”infödda” utan snarare mellan generationerna, menar en äldre infödd. Förut var det tradition att man möttes av olika anledningar. Var det konfirmation eller någon annan fest så uppmärksammade man det så gott man kunde och omvänt blev man inbjuden efter vad hushållet förmådde. Åtminstone bjöds det på en kopp kaffe. I dag har den äldre generationen tröttnat på att visa uppmärksamhet utan att få något tillbaka. ”Vi blir aldrig inbjudna, inte ens om man har gett något. Så nu tycker vi att det kan vara”.

Denna utveckling bekräftas av lokalhistorikern och läraren som berättar hur han från ankomsten 1964, via den tidigare rektorn, snabbt blev inbjuden till kortspel och besök på gårdarna i trakten. Männerna spelade kort och kvinnorna stickade eller liknande, men ”det tog slut. Vår generation kunde inte riktigt hålla fast vid den traditionen. Kvinnorna kom ut på arbetsmarknaden. Det dog ut.”

I dag känner man nödvändigtvis inte sina grannar. Kanske är husen runt omkring ändå tomma och till salu. Det är inte så trevligt. Det strider helt mot uppfattningen om Lihme som en landsort. Ett litet samhälle där alla känner alla och visar varandra hänsyn. Till uppmuntran ska sägas att som utomstående är intrycket att det visst hälsas och pratas om tillfälle ges. Man känner faktiskt varandra i stor utsträckning.

Framtid och utveckling – möjligheter

Industriområdena som anlades vid samhällets östra del har slopats. Ingen tror riktigt på tillväxt i den riktningen. Alla tycker att skolan har en central roll, men man erkänner också snabbt att om antalet barn fortsätter att minska, som allt tyder på, så kan ju skolverksamheten inte fortsätta.

Det är en allmän uppfattning att många av invånarnas barn om möjligt kommer tillbaka till området. Om inte till Lihme så åtminstone till närområdena i Salling. Däremot är man inte säker på att barnbarnen kommer att återvända i samma utsträckning.

Det fallande invånarantalet och den ”skeva” ålderspyramiden med få unga och barnfamiljer bekymrar. Vare sig man är inflyttad eller infödd. Hur mycket kraft kan man lägga på att vända denna utveckling, som äldre? Tidshorisonten är kort och intresset är kanske begränsat?

Det är bra att kommunen, arkitekterna och visionsgruppen tycker att landsortsprägnen ska bevaras. Men samhället kan ju bli en ren kuliss. I praktiken satsas det i det lilla på turismen, på strömmen till och från sommarhusområdena med vägförsäljning, på ateljén och på marknadsföringen genom hemsidan m.m.

Bl.a. lokalhistorikern ser stora möjligheter med nya medier, datorer och internet. Man ska satsa. Man har precis börjat och det finns så stor potential och outnyttjade möjligheter. En av aspekterna är att man kan bo och arbeta i det vackra Lihme. Inte på företag som fysiskt ligger här, utan world wide. Det finns redan en del människor här som kombinerar arbete borta och hemma, t.ex. finns en tjänst på Skive kommun där man arbetar hemifrån en dag i veckan. Kanske kan man trots allt få yngre människor att flytta hit, inte nödvändigtvis till kusten men lite längre in i landet där husen fortfarande är billiga. Där det finns ljus, luft och plats till barnen.

Även om det är skillnad på de ”nya och gamla” invånarna i Lihme, på deras bakgrund, utbildning och sätt att formulera sig, så förenas de i glädjen och stoltheten över området, hur trevligt det är och vad det har att erbjuda. Oenigheten ligger i hur man ska lyckas, vilka konkreta åtgärder som krävs för att säkra framtiden för Lihme, och vem ska stå för det? Det är nog en fråga om kommunikationsförmåga tvärs över olika kulturer.

Ullared

En främling kommer till Ullared

När jag kom till Knäred betraktade jag mig själv som en främling som kom till orten, detta trots att jag hade besökt orten två gånger tidigare. Mina kunskaper om orten var rätt små och jag hade inga förhandskunskaper eller någon förhandsförståelse av vad som försiggick där. Det enda jag kände till var ortens storlek, fysiska uttryck och lite om vilka attraktioner som fanns där. Knäred var för mig en helt okänd plats i Halland och så liknade den en dansk småort.

Situationen kan inte sägas vara densamma vid mina besök i Ullared. Jag hade en viss förhandskännedom om Ullared innan jag anlände och det kan uttryckas i ett enda ord: Gekås. Våra svenska partner i LISA hade berättat om Ullared på projektmöten och om att Gekås låg där. På ett sådant möte i Sverige besökte alla deltagare Gekås där varuhuschefen Boris Lennerhov höll ett litet föredrag och gav ett intryck av hur stort Gekås var enligt alla mätbara parametrar. Själva Ullared som ort fick jag inget intryck av eftersom målet var Gekås. Siffrorna från varuhuset imponerade på mig och när jag kom tillbaka till Danmark berättade jag om de imponerande siffrorna för många olika personer. Senare, när jag fick veta att Ullared hade valts ut av de svenska projektdeltagarna som objekt för denna analys, funderade jag mycket över vad det var för ett område jag skulle besöka. Jag tänkte på Gekås gula byggnader, parkeringsplatsen och berget bakom den, och så föreställde jag mig campingplatsen. Jag kunde inte föreställa mig hur orten Ullared såg ut. Jag måste erkänna att det var irriterande att jag kände en viss osäkerhet i kroppen och att jag hade vaga föreställningar inför besöket i Ullared. Vad var det här för ett fenomen?

Flera av dem som jag intervjuade i Knäred hade frågat vilka andra platser jag skulle besöka. När jag sa Ullared fick jag höra många och långa historier om Gekås. Samtliga intervjuade berättade spontant om vad de kände till om varuhuset som de hade sett på tv, i reklam och vid egna besök. Det var inte orten vi talade om. Nästan alla åkte minst en gång om året till Ullared för att handla. Alla hade en åsikt, positiv eller negativ, om hur det skulle vara att bo där. Det rådde ingen tvekan om att för invånarna i Knäred bestod Ullareds identitet uteslutande av Gekås. Så tänker man nog i resten av Sverige också. Ullareds invånare är berömda – inte för vad de är utan för vad de har.

Det var inte utan vissa förväntningar och en viss spänning som jag åkte till Ullared. Egentligen kände jag inte längre att orten var särskilt ”okänd”. Här vill jag anmärka att analysen av Ullared kommer att byggas upp på ett annat sätt än den av Knäred. Vissa av rubrikerna kommer att vara identiska, men andra kommer att skilja sig åt eftersom materialets karaktär är annorlunda.

Intervjuerna dominerar på båda orterna, men Ullared har t.ex. inte en webbplats eller en lokal utvecklingsplan.

Innan jag åkte till Ullared bestämde jag mig för att jag inte skulle börja med att fråga om Gekås, och att de intervjuade själva skulle få komma in på ämnet. Om inställningen till Gekås hade fått utgöra inkörsporten skulle intervjuerna ha byggt på en förutfattad mening, nämligen att varuhuset var avgörande för utvecklingen i Ullared och att det enbart var det som gav Ullared dess identitet. Att Gekås spelar en stor roll i detta sammanhang kan det dock inte råda någon tvekan om, men andra förhållanden spelar också in – även om det kan vara svårt att få syn på dem!

Det finns människor och bilar överallt här

Jag lämnade Laholm vid niotiden på morgonen och tänkte köra E6:an till Falkenberg och sedan svänga av mot Ullared. Dagen innan hade jag tittat på en karta och förvånats över Gekås läge. Då kände jag inte till varuhusets etablering och utveckling. Innan jag svängde av till 154:an i Falkenberg och började stigningen på 70 m till Ullared föreställde jag mig att jag skulle köra de 33 kilometrerna i en lång kortege inklämd mellan lastbilar och personbilar. Så blev det inte. Trafiken flöt fint och det var inte särskilt mycket bilar ute. Vägen till Ullared från Falkenberg var vacker och gick genom en mycket varierande natur. Efter ungefär 20 minuter närmade jag mig Ullared. Det första beviset på att jag närmade mig orten var industriområdet till höger om vägen. En stund senare såg jag Gekås stora karakteristiska byggnad på vänster hand och den välorganiserade men diskreta infarten till parkeringsplatsen. På vägen fanns inga stora skyltar som informerade om Gekås, men det behövs väl inte heller. Man vet ju vart man är på väg. Jag motstod frestelsen att köra in på parkeringsplatsen och sköt upp mitt första besök tills jag hade tittat närmare på Ullared.

En stund senare kom jag till korsningen mitt i samhället, den plats där väg 154 och 153 korsar varandra. Jag valde att köra mot Varberg eftersom det verkade finnas mest bebyggelse i den riktningen. Jag valde att köra ut ur orten på 153:an för att hitta mitt övernattningsrum och för att få ett intryck av ortens storlek. Mitt rum låg på Ullared Hagaberg 407. Eftersom jag inte skulle få tillträde till rummet förrän klockan 16 åkte jag tillbaka mot centrum och valde att svänga av vid polisstationen och kommunkontoret. Jag blev mycket överraskad över all trafik och aktivitet i det som jag upplevde var Ullareds centrum. Min första reaktion var att jag hade kommit till en mindre gränsstad där ett stort utbyte av varor och människor ägde rum och där trafiken var enorm i förhållande till ortens storlek. Det var inte bara all verksamhet utan också ortens utseende kring det som kunde kallas centrum som påminde mig om en gränsstation. Sådana präglas ju ofta av spontanitet och handel med billiga varor.

Var är centrum och var bor man?

På sydsidan av 153:an där jag stannat till låg polisstationen, kommunkontoret, busstationen och en bank. Längre bort låg Gekås och andra affärer samt några hyreshus. Mitt emot, på nordsidan, låg två butiker och en bensinmack. Orten verkade inte ha ett centrum i traditionell mening med ett torg. Centrum bestod av några långsträckta parkeringsplatser på ömse sidor av huvudvägen. Platsen var inte särskilt inbjudande och jag hade ingen lust att kliva ur bilen för att gå på upptäcktsfärd. Det såg lite rörigt ut och trafiken bullrade. Jag kände mig lite som en främling och åkte för att parkera bilen. Allra först gick jag på Gekås – jag var bara tvungen att se det. På väg ner till Gekås passerade jag förbi ”torget” och funderade på vilka som brukade komma dit. Tillhör det dem som bor i lägenheterna eller dem som handlar på Gekås? Torget ligger en bra bit från ortens övriga bostadsområden, som består av villor. Det verkar inte särskilt sannolikt att det skulle komma barnfamiljer och leka på lekplatsen som ligger i anslutning till torget.

Vädret är kallt och rätt blåsigt. Det är inte så mycket folk framför Gekås, men det är inte där man har lust att vara en dag som denna. I affären är det gott om plats och få kunder. Jag går runt ett varv, tittar lite på priser, men mest på vad det är folk köper och vad det är för kunder som är i affären. Det slutar med att jag köper två cd-skivor med svensk musik. Priset är OK, billigare än jag hade kunnat få dem för i Danmark. Jag har fortfarande en timme kvar innan jag ska göra dagens första intervju.

Efter Gekås väljer jag att korsa huvudvägen och gå över till området norr om 153:an bakom ICA. Där är husen byggda i många olika stilar och material. Jag gissar att de flesta är byggda på 60- och 70-talet. Jag ser inte särskilt många äldre hus och att döma av hur det är planerat verkar hela området vara nytt. Vägarna är rätt smala och ganska raka. Området verkar vara nytt och det är nog inte lika fin miljö och stämning som om det hade varit ett äldre område. På sätt och vis ger Ullared intryck av att vara en ”ny” ort. Den ser ut som om den är inklämd mellan vägarna och skogen. För mig är Ullared inte någon skogsbygd utan en handelsort innestängd mellan vägarna och skogen. Jag tror att det skulle vara svårt att marknadsföra Ullared med natur och idyll som nyckelord. Det går inte att få syn på vare sig det ena eller det andra i första taget. Efter promenaden i villaområdet korsar jag vägen igen. Trafiken kan inte enbart bero på Gekås-kunderna, för såvitt jag kan bedöma utifrån min bilfärd behöver de inte köra igenom Ullared, kanske med undantag av de kunder som kommer från öster.

Minnena om Ullareds historia

I Ullared har man en rätt stor kännedom om ortens historia under de senaste knappt 50 åren. De minnespunkter man har utgörs av Gekås historia. För de äldre i Ullared, från 60 och uppåt, är ortens historia identisk med Gekås historia. Man identifierar sig med varuhusets historia och man känner till de tillbyggnader som har ägt rum i olika perioder. Man verkar vara stolt över att den ursprungliga ägaren kommer från orten och man betonar gärna att man kände honom på ett eller annat sätt. De senare ägarna, som också har lokal förankring, nämner man heller inte utan en viss stolthet. De dominerande minnena är knutna till ett varuhus och dess ägare. Invånarna i Ullared är stolta över att platsen har ett företag som är känt inte bara i Sverige utan över hela Norden – och kanske Nordeuropa. För invånarna i Ullared tycks Gekås vara mer än bara ett varuhus. Det har blivit en institution som spelar en viktig roll för vad som händer i Ullared och för hur det är att bo där. Man kan kanske säga att Gekås spelar samma roll för Ullared som freden i Knäred spelar för denna bygd. Man får nog säga att Gekås är mer närvarande än freden eftersom varuhuset fortfarande spelar en aktiv roll i vardagen medan freden är en händelse som bara existerar tack vare ett minnesmärke. Man kan säga att Gekås utgör ett monument över Ullareds historia eftersom de olika tillbyggnadsfaserna syns: det första varuhuset är placerat inuti det nya. På så sätt bevaras historiens spår.

Ullared har en egen fotograf och historiker. Han har sedan andra världskriget dokumenterat Ullareds utveckling på foto och film. Hans berättelse om Ullared går tillbaka till den tid då de båda järnvägarna kom till orten. Den här perioden är också väldokumenterad, men med andras foton och filmer. Det föredrag som fotografen med jämna mellanrum håller i Ullared och de kringliggande orterna är uppbyggt kring två huvuddrag i ortens historia. Det ena är järnvägarnas historia och det andra är Gekås historia. Dessa båda företeelser som avlöser varandra har varit centrala i Ullareds historia och är de företeelser (men mest Gekås) som invånarna nämner när de talar om ortens historia. Det är svårt att bedöma vilken betydelse fotografens föredrag har för minnena i Ullared, men de kan bidra till att strukturera invånarnas minnesfragment, i synnerhet när det gäller Gekås.

Även om det inte framgår uttryckligen av föredraget och fotona så verkar det som om järnvägen och Gekås ger en viss kontinuitet åt Ullareds historia, som handlar om varutillförsel, handel, godsomlastning och varuutförsel. Det är den röda tråden i Ullareds historia och det har starkt präglat orten. I och med byggandet av Gällareds järnväg 1904 och Falkenbergs järnväg 1910 blev Ullared, på den tiden bara några få hus, en järnvägsknut. Ullareds historia följer det sedvanliga mönstret för utveckling som uppstår när en

järnväg byggs. Till Ullared gick inte bara en utan två järnvägslinjer och med dessa följde ökad handel. Folk byggde hus längs järnvägen och kring stationen. En lång rad funktioner tillkom, som handel, olika slags hantverk och småskalig tillverkning.

De båda järnvägarna hade olika spårvidd. Falkenbergsbanan var smalspårig medan Gällaredsbanan var bredspårig. Enligt föredraget var det en fråga om ekonomi. Smalspåret var billigare att bygga. De båda banorna kunde inte utnyttja varandras materiel och därför var man tvungen att lasta om mellan banorna i Ullared. Just där omlastningen ägde rum ligger Gekås i dag. Det får sägas ha ett visst symbolvärde. Falkenbergsbanan lades ner 1959 och Varbergsbanan 1961. Godstransporten övertogs då av lastbilar. På grund av vägkorsningen leds trafiken genom Ullared och orten växer fortfarande utifrån de förändringar som görs i infrastrukturen. Nu är det inte järnvägen utan vägen som för folk och varor till och från Ullared.

Den allmänna uppfattningen om Ullared är att den service man har i dag uppstod i slutet av 60- och i början av 70-talet då ett ”modernt samhälle” skapades. Det är framför allt den offentliga servicen som har upprätthållits. Orten har under samma period förlorat många affärer och restauranger och man oroar sig för att ännu fler ska försvinna.

Expansionen i slutet av 60-talet och ökad inflyttning

Det är inte helt klarlagt om tiden efter järnvägsnedläggningarna har varit en tid av stagnation, men utifrån det som de intervjuade berättar ägde en ökad inflyttning till Ullared rum i slutet av 60- och början av 70-talet. Orsakerna till detta, utöver en allmän industrialisering, är inte helt klarlagda, men Gekås expansion och därmed nya arbetsplatser kan ha haft en betydelse. Samma sak kan gälla för invigningen av den nya skolan i slutet av 60-talet, då många nya lärare och därmed utbildade personer kom till Ullared. En stor grupp av dem som flyttade till orten under denna period kom att utgöra de drivande krafterna på orten fram till dess att de gick i pension. Dessa kulturbärande personer fungerade som ”eldsjälar” och var de som byggde upp Ullareds föreningsliv. Det är denna grupp nuvarande pensionärer som sätter tydliga avtryck i berättelsen om Ullareds historia från slutet av 60-talet till i dag. Flera av dem har intervjuats och de berättar samma historia och ser samma perspektiv för Ullared. Deras berättelse om Ullared i dag ska ses i förhållande till hur det var där när de kom och i förhållande till vad de gjorde. Denna generation har tagit patent på berättelsen om Ullared. Pensionärsföreningen är den plats där dessa personer i dag lägger sin energi och det märks på föreningens aktivitetsnivå. Frågan är om pensionärerna nu har fått en ny gemenskap tack vare sin situation. Det som förenar dem är deras önskan om att man ska bygga attraktiva lägenheter i Ullared som de kan flytta in i. Det ska inte vara kommunala lägenheter utan något

attraktivare. En grupp pensionärer har varit aktiva i LISA-projektet och tycker att det har ”öppnat dörrar” i Ullared. Det verkar som om pensionärerna har varit dominerande i LISA-arbetet eftersom de har haft en sak att arbeta för.

Men det finns även andra historier och andra grupper i Ullared som förtjänar att uppmärksammas. Enligt vad invånarna säger fick Ullared den storlek som orten har i dag under den expansiva perioden. Befolkningsantalet sägs ha varit någorlunda stabilt. Folk har flyttat hit och härifrån men man är övertygad om att man har förlorat en hel del eftersom inlandet brukar förlora invånare till kustområdena som lockar de unga. För många råder det ingen tvekan om att man skulle kunna öka inflyttningen om man kunde köpa ”äldre” hus till ett rimligt pris. Det är för dyrt att bygga eftersom man aldrig kan få tillbaka pengarna när man säljer. Det är ett område där skillnaderna mellan kust och inland visar sig. Å andra sidan finns det många som anser att man inte kan locka fler unga människor till Ullared. I allmänhet verkar det råda delade meningar om huruvida det går att öka inflyttningen och om det överhuvudtaget är önskvärt.

Vem är den typiska Ullaredsbon?

Många av dem som har intervjuats, framför allt de äldre, valde på sin tid att flytta till Ullared för att de hade släkt på orten och inte heller bodde så långt från Ullared. Anledningen till att de flyttade dit var att de kunde få jobb där. Det är ett mönster som även förekommer i Knäred. De inflyttade har själva barn som i dag har flyttat till Ullared. Alla har inte släkt eller kommer från närområdet.

Trots att man som nyinflyttad har haft anknytning till Ullared har flera inflyttade tyckt det varit svårt att bli en del av samhället. Här spelar det självklart också roll varifrån i Sverige man kommer. Skillnaden är stor om man kommer från norra Sverige, från Halland eller från en storstad. Om man kommer från andra delar av Sverige, där släktrationer spelar en större roll än i Ullared, upplevs det som om det kan vara svårt att skapa relationer här. Det kan bero på det faktum att man i första hand orienterar sig mot sina släktrationer, men även på att det finns ett stort utbud av aktiviteter i Ullared och kringliggande större städer som Falkenberg och Varberg som man förhåller sig till. Som en person sa: ”... så ligger hela Europa utanför dörren och det är så mycket man vill göra där.” Det upplevs som krävande att lära känna folk i Ullared och man har alltid mycket att göra och måste bestämma tid för att träffas. Folk i Ullared upplevs inte som spontana. Om man inte har släkt på orten kan det enligt en nyinflyttad vara problematisk att delta i aktiviteterna eftersom slakten inte kan hjälpa till att passa ens

barn. Då måste man vänta med att delta i föreningslivet tills barnen har blivit större.

Om ens barn går på fotboll är det vanligt att man själv engagerar sig i föreningen och hjälper till med träningen, men trots att man som nyinflyttad själv gör en insats upplevs det inte som om man blir en del av gemenskapen. Enligt en inflyttad håller ”de” sig tillbaka: ”... alla känner apan men apan känner ingen!” Till och med efter tio år i Ullared känner en inflyttad sig inte som en del av gemenskapen. Hon tycker inte att folk vet vem hon är och inte att hon är ordentligt etablerad. Hon är beredd att flytta tillbaka dit hon kom ifrån och tycker inte att hon skulle förlora något på att göra det. Den nyinflyttade, som hon själv uppfattar sig som, säger att hon inte har ”historien med sig och att det är ett handikapp”. Hon anser själv att hon i och med sitt engagemang i idrottsklubben gör en aktiv insats för att bli en del av gemenskapen, men den verkar inte sträcka sig utöver den konkreta aktiviteten och den konkreta gemenskap som är knuten till den. Hon har känt sig ensam i Ullared och känner inte att hon skulle förlora något på att flytta: ”Folk här vill hålla sina grupper intakta”. En av de aktiva inflyttade som kom till orten i början av 70-talet tror att det kan vara svårt för de nyinflyttande, som han tycker det finns många av. Inflyttarens bedömning av Ullared är att det är ett bra ställe för barnen att växa upp på och att all den service man behöver finns där.

Det är mycket tveksamt huruvida man känner varandra i Ullared på samma sätt som man t.ex. gör eller säger att man gör i Knäred. De intervjuade använder sällan ordet ”Ullaredsbo”. Det tyder på att ordet används om den grupp av eldsjälur som kom till orten i slutet av 60- och början av 70-talet. För övrigt är det intressant om de som flyttade hit under denna period skulle beteckna sig själva som en del av gröna vågen. Är Ullared tillräckligt ”grönt” för att man skulle göra det? De som byggde hus vid den tiden, t.ex. på Heden vid kyrkan, lärde känna varandra och byggde upp en gemenskap.

Inflyttade upplever att det i Ullared ”finns många eldsjälur som står för en stor del av det frivilliga arbetet” och som får ”allt att funka”. Man upplever däremot att många unga och nyinflyttade inte deltar på samma sätt och att föreningslivet har det svårt – eller kommer att få det svårt på längre sikt.

De invånare som bor i ortens kommunala fastigheter anses uppenbarligen inte vara Ullaredsbor. Vad det är för personer som bor där vet man inte, men de kan ha anvisats bostad där av kommunen och alla har säkert inte valt att bo i Ullared. De kan också tillhöra en annan socialgrupp än de som anser sig vara ”Ullaredsborna”. Att äga sin egen bostad är av stor betydelse för samhällen som har nära relationer till och traditioner från jordbruket eller mindre företag. Där är det ett mål i sig att äga sitt hus. Ingen av de unga i

Ullared skulle kunna tänka sig att bo i hyreshus eftersom de ligger för nära Gekås och centrum.

När man väljer att inte använda beteckningen Ullaredsbo kan det helt enkelt tolkas som att man känner rätt få som är det och att man generellt sett inte känner särskilt många sådana, utöver att man kanske vet vilka de är. Den sista frågan kan vara intressant, för mycket tyder på att man helt enkelt inte känner varandra i Ullared. Man talar vanligtvis inte särskilt mycket om orten och dess invånare. Istället talar man om Gekås som på så sätt fungerar som ortens samlade punkt. I Ullared talar man på ett visst sätt om sin hemort, men det är svårt att säga exakt hur man gör det. Det tycks dock som om man inte känner någon samhörighet och att man inte står samlade kring det man har. Känslan av en större gemenskap och av att utgöra en enhet verkar man inte ha. En av ortens eldsjälar säger att det finns många nya människor på orten som det är svårt att få med i gemenskapen. Som han uttrycker det så saknar han en "Ullared-mentalitet". Ofta uttrycker man bristen på gemenskap genom att prata om hur bra och annorlunda gemenskapen på de kringliggande orterna är. Till dem lär det enligt Ullaredsborna vara mycket enklare att flytta eftersom det är fråga om ett mer "nära" samhälle där man bryr sig mer om gemenskapen. Enligt en som betraktar sig själv som Ullaredsbo får man aldrig riktigt det han kallar för "Ullaredskänedom".

Upprepade uttalanden från de intervjuade tyder på att man inte känner varandra i Ullared och att man ska vara en del av aktiva gemenskaper för att lära känna varandra, men det är inte samma sak som att man blir accepterad av gemenskapen. Relationerna i Ullared tycks vara mycket slutna och avgränsade i förhållande till varandra. Identiteten som Ullaredsbo blir problematisk om den ska omfatta mer är det faktum att man bor på platsen där Gekås ligger, vilket automatiskt ger en identitet.

Enligt en av de unga är en Ullaredsbo en av de äldre. Det stämmer bra med den generation som var med och etablerade orten på nytt i slutet av 60- och början av 70-talet. En av pensionärerna anser att en Ullaredsbo är en som har ett utbrett nätverk och som även är "patriotisk". En annan pensionär som har bott på orten i 35 år ser sig själv som både Ullaredsbo och pensionär.

Ullared upplevs inte av de intervjuade som idylliskt. Det gör däremot de kringliggande mindre orterna som Fagered och Själsjö. De kan kallas skogsbygder och ligger mitt i skogen. Ullared ligger på gränsen mellan skogen och det öppna landskapet. En förklaring till att man har en annan sammanhållning i Fagered är att Ullared är för stort för att kunna hysa en gemenskap. Som en säger: "Det är inte särskilt vackert här".

”Vi har fyra miljoner turister om året här. Själva är vi 800”

Alla som vi har pratat med anser att Ullared är något särskilt på grund av Gekås, som folk själva kallar varuhuset för att skilja det från orten. Utanför Ullared är varuhuset Gekås identiskt med Ullared. Det är Gekås som skiljer Ullared från de andra tre orterna i denna analys. Enligt en lång rad parametrar påminner orterna otroligt mycket om varandra. Dock spelar Gekås en mycket viktig roll för identiteten, gemenskaperna och mentaliteten i Ullared. Det liv och den puls som fyra miljoner turister årligen tillför orten skapar särskilda identiteter.

Känner inte dem man möter

Det är inte alla kunder i Gekås som bara besöker affären, handelsområdet intill eller parkeringsplatsen. Många parkerar inne i själva ”orten”, antingen på parkeringsplatserna vid busstationen eller på de många platserna framför ICA och det lokala snabbköpet. Därifrån går de till Gekås eller så besöker de bara orten och handlar kanske någon annanstans. Precis som folk säger så vet man inte vilka som är Gekås-kunder, vilka som bara har ett ärende på orten eller vilka som bor i Ullared.

En av de intervjuade säger att han är hemskt försiktig med att hälsa när han handlar i de lokala affärerna för att han inte vet om det är en Ullaredsbo eller en Gekås-kund. I de lokala affärerna kan man alltså långtifrån vara säker på att möta lokalbefolkningen. Affärerna kan inte uppfylla funktionen att vara mötesplatser där man talar med varandra. Å andra sidan, om man kände fler i Ullared, skulle man då inte känna igen dem i de lokala affärerna? Om man går till centrum på vardagarna och särskilt på sommaren möter man säkert människor överallt kring de båda vägarna som går tvärsigenom Ullared.

Invånarna i Ullared handlar gärna på Gekås eftersom allt de behöver finns där. Undantaget är livsmedel som de måste köpa i de lokala affärerna. När de handlar på Gekås bland tusentals kunder som de inte känner blir inköpsrundan inte en social angelägenhet där man medvetet satsar på att möta någon man känner. Inköp handlar om att anskaffa varor och är säkerligen en annan upplevelse än för dem som kommer utifrån. Man kommer kanske hit flera gånger i veckan och då blir det ingen upplevelse längre. Då kan man försvinna i mängden och bli anonym. Det spelar nästan ingen roll var och när man är i centrum av Ullared – man är alltid omgiven av människor och bilar. Det ger ett mycket särpräglat liv och skapar kanske ett behov bland Ullareds invånare av att inte behöva vara tillsammans med eller omgiven av andra människor.

Orten har en särskild puls

En av de unga nyinflyttade på orten tycker att Ullared är en bra plats att bo på för att det är ett litet, tryggt samhälle som har all den service man behöver. Samtidigt betonar hon att det finns ett liv och en puls i Ullared som många småorter inte har och att det beror på Gekås och på alla de människor som kommer dit. ”Det skapar ju liv också”, som hon uttrycker det. Pulsen i Ullared tycks bestå av olika brytpunkter. När Gekås stänger på vardagar, klockan 18 eller 20, eller när det inte är säsong, då händer det här: ”... att vi går tillbaka till det tysta samhället för då försvinner alla och då känner man hur det skulle vara utan Gekås. Det har hänt att Gekås har öppet på söndagar: ”... och då blir det aldrig det där lugna samhället igen”. Turisterna eller Gekås-kunderna hittar man i de centrala delarna av orten och därför märks de inte ute i bostadskvarteren eller i naturen, där man kan dra sig tillbaka.

Som en person uttrycker det: ”Det är ett speciellt samhälle som man inte träffar på någon annanstans. Det är konstigt att man inte vet vem som är Ullaredsbo. På andra orter träffar man varandra. Här finns det bara en massa folk. Det är annorlunda än i större städer där man till viss del känner varandra. Vi är 800 och 35 000 dagliga besökare med en storstadsmiljö och Sveriges mest besökta gågata”.

Fler ger uttryck för att man känner sig främmande i centrum under de perioder då det är mycket folk i orten och därmed många man inte känner. Man söker sig gärna in mot centrum på andra tider än då Gekås har öppet. Frågan är vart man då går eftersom det inte tycks finnas särskilt många mötesplatser på orten eller några attraktiva ställen att promenera på. Det är inte bara människor man möter överallt utan också bilar. De bidrar också till pulsen på orten och skapar oro och buller. I kombination med alla människor medverkar de till att ge Ullared ett drag av större stad. På det sättet är Ullared en ort med dominerande drag av stadsliv. Man kan säga att motsättningarna möts där och invånarna måste kunna omfatta båda sidor. Man måste förhålla sig till det liv som Gekås ger och man måste förhålla sig till det liv som en halländsk inlandsort ger. Denna dubbelhet avspeglas i livet i Ullared. Man har ortens mentalitet i form av de livsvillkor den skapar och även element av stadsliv i form av handel och trafik. Denna kombination skapar å ena sidan ramar för närhet och gemenskap, men även en jordmån för främlingskap.

Gekås betyder allt för orten

”Om inte Gekås hade funnits hade det inte funnits något Ullared.” Det är den vanligaste meningen när de intervjuade kommer in på vad Gekås betyder för Ullared. Det råder ingen tvekan om att Ullared inte skulle ha varit som det är i dag utan Gekås. Och det kan de ju ha rätt i. Det kunde vara

mycket intressant att reflektera över hur orten hade sett ut utan Gekås, men det faller utanför ramen för denna analys. Gekås betyder arbetsplatser för invånarna, men också att man har den höga servicenivå som man har. Servicenivån handlar om polisstationen, kommunkontoret, vårdcentralen, apoteket, brandstationen, bra bussförbindelser m.m. En del av servicen tycks kunna härledas direkt ur Gekås närvaro i form av de många besökarna och de många arbetsplatserna.

Hur många från Ullared och kringliggande orter som arbetar på Gekås vet man inte, men om Gekås ska kunna locka till sig arbetskraft utifrån och om man vill att de ska bo i Ullared eller en av tätorterna, måste orten hålla en viss servicenivå. Det finns en risk att arbetskraften väljer att bosätta sig i Varberg eller Falkenberg. VI kan inte säga det med säkerhet, men mycket tyder på att den högutbildade arbetskraften inte bor i Ullared. Där bor lärare, handelsutbildade, hantverkare och folk utan utbildning.

Inställningen till Gekås är övervägande positiv när man beaktar allt det som varuhuset betyder för orten. En genomgående anmärkning är dock att ”nu är gränsen nådd för hur mycket de kan utöka.” På detta svarar vissa: ”Det har man alltid sagt.” Det är i synnerhet Gekås nya hotell som orsakar skeptiska kommentarer. Man anser inte att hotellet passar in i stadsbilden. Det tyder på att man inte är entusiastisk inför en fortsatt urbanisering av ortens centrala delar. Planer på att Gekås ska börja sälja livsmedel skapar en oro för att de båda lokala affärerna ska råka i kris. När Gekås började servera lunch såg man att de lokala restaurangerna hamnade i ett kritiskt läge och vissa fick lägga ner.

Alla de intervjuade nämner det sätt som Gekås engagerar sig i samhället. Alla uttrycker glädje över att Gekås är lokalägt och att man därför tänker på orten. Man nämner de donationer som görs till orten och till föreningarna i den. I samband med detta nämns bidrag till den nya idrottshallen, konstgräset till fotbollsplanen och en nyanlagd bro. Den mera kritiska inställningen till Gekås handlar om den relation man ser mellan varuhuset och kommunen. Flera kritiska röster anser att Gekås kan ta sig stora friheter gentemot kommunen och att man inte följer de normala bygglagarna, bl.a. när det gäller strandskyddet. Vissa hade gärna sett att kommunen hade åtagit sig att sköta infrastrukturen.

Gekås betydelse för Ullared är att varuhuset inklusive alla de aspekter som närvaron innebär bidrar till att ge invånarna en massa möjligheter som de inte skulle ha haft utan det. Möjligheterna serveras på silverfat och det betyder att befolkningen i Ullared inte måste hålla samman och kämpa för att skapa eller bevara vissa livsvillkor. Man är inte ”tvungna” att ingå i kollektiva gemenskaper.

Förhållandet till omvärlden

Ullared ligger centralt i förhållande till Varberg och Falkenberg. Det är lika långt att åka till båda städerna och bussförbindelserna är bra. Samtidigt är orten omgiven av många små och idylliska skogsområden. Där har man tidigare utnyttjat de möjligheter som erbjuds, men nu åker alla till Ullared. Det är lätt för Ullaredsborna att ta sig till de större städerna för att ta del av utbudet där. Varberg och Falkenberg betraktas som den ”nära” omvärlden.

Man har sin favoritstad

Något av det som utmärker Ullared och som beror på Gekås är att man inte behöver lämna orten för att få tag i det man behöver. Utbudet av varor av alla de slag kan sägas vara överdimensionerat i förhållande till invånarantalet. Man är inte som på andra orter tvungen att göra sina inköp någon annanstans. Om man åker till Falkenberg eller Varberg så är det för att man vill komma ut till kusten eller för att ta del av dessa städers kulturutbud. Det kan också vara så att man har släkt eller vänner i en av dessa städer.

Vad väljer man då: Falkenberg eller Varberg? Valet verkar vara generationsbestämt. De medelålders och äldre tycks välja Varberg som sin favoritstad. Skälet till detta är att Varberg är mer stad än Falkenberg. Varberg har ett centrum med butiker och många olika funktioner. Det kan man kanske sakna när ens eget centrum har karaktären av något flyktigt och tillfälligt. Falkenberg anser man inte har ett egentligt centrum och man uppfattar den staden mer som en sommar- och turiststad. Falkenberg verkar föredras av de yngre, särskilt på sommaren. Vad som gör Falkenberg attraktivt för de unga är inte helt klart, men den uppfattas som en ungdomsstad. Vissa äldre väljer också Falkenberg med den lojala motiveringen att det är kommunens huvudstad.

Förhållandet till tätorterna

Man talar gärna om de små orterna runt Ullared och man gör det på ett mycket positivt sätt. Man använder orterna för att exemplifiera en särskild gemenskap och en särskild identitet som man tycker sig sakna i Ullared.

Invånarna i Ullared uppfattar inte sin ort som särskilt idyllisk och man anser inte att det finns någon uttalad gemenskap där. Man upplever att gemenskapen på de små kringliggande orterna är större och att man där besöker arrangemangen i bygdegårdarna. En person uttrycker det så här: ”Om man hänger upp en lapp i Gunnlered om att det ska vara ett arrangemang i bygdegården, ja då kommer det 150 personer. Om man gör samma sak här i Ullared så kommer det kanske 15”.

Det är i synnerhet Fagered som nämns som en plats där det finns en stor gemenskap och där folk sluter upp kring aktiviteterna. I Ullared anser man att det på de mindre orterna finns ett helt annat förhållande till den egna orten, jämfört med hur det är i Ullared. Man betonar också att Ullared aldrig har varit en samlingspunkt för orterna runtomkring. Tvärtom deltar folk från Ullared gärna i aktiviteter där.

Allt det man inte kan göra i föreningsregi i Ullared kan man göra på de kringliggande orterna. Där har man bättre kunskaper om orten, bättre gemenskap, bättre sammanhållning. Varför man har en annan sammanhållning på de mindre orterna får man ingen förklaring på. En indirekt förklaring skulle kunna vara Gekås – igen. I Ullared är man van att ta saker och ting för givet. Man behöver inte kämpa för att bevara det man har. Dessutom kan man föreställa sig att man har en annan mentalitet på de mindre, kringliggande orterna. Man har inte samma känsla av stadsmentalitet och man är kanske både fysiskt och mentalt sett mer isolerade än man är i Ullared. I stället har man en skogsbygdsmentalitet och ett närmare förhållande till jordbruket. Man har kanske en mer utbredd jordbrukskultur och en annan uppfattning om vad en gemenskap är. I Ullared finns det element av både jordbruks- och stadskulturen.

Förhållandet till kustområdena

I Ullared är det påfallande att de intervjuade inte nämner förhållandet till kustområdena och därmed undviker att ta upp problematiken när det gäller förhållandet mellan kust och inland. Det verkar inte som om man anser att utvecklingen vid kusten sker på bekostad av inlandet. Problemet med att låna pengar till nya hus och att få dem sålda till byggpriset nämns, men det verkar mer eller mindre vara ett konstaterande, inte en problematik som man funderar över. Det finns ingen bitterhet mot kusten eller någon kritik av att kommunen inte gör tillräckligt för att utveckla inlandet.

En anledning till att det är så kan vara att man inte betraktar sig som en inlandsort i Ullared. Orten skiljer ut sig för mycket för att ett sådant synsätt ska kunna slå rot, genom sin placering, sin historia och inte minst genom att man har Gekås. Varuhuset ger orten allt man behöver utom en kuststräcka, men vill man ha det kan man åka till Falkenberg. Denna brist uppvägs av allt det andra man har. Konflikten mellan kust och inland är tydligare i Knäred, där man känner att man kämpar mot starka krafter.

Mötesplatser och gemenskaper

Föreningslivet i Ullared är inte vad det har varit. Det är den utbredda uppfattningen hos dem som har upplevt hur det såg ut förr i tiden. De äldre, som var med om att bygga upp föreningslivet på 60- och 70-talet och som var mycket aktiva, ser inte positivt på den aktuella utvecklingen. Det är inte bara föreningslivet man oroar sig för. Man upplever generellt att det är svårt att engagera folk på orten. LISA-projektet har öppnat möjligheten att samlas, tycker de som har deltagit i arbetet. Man vill gärna se mer av detta.

Det finns en grupp som tycks dominera föreningslivet och det är pensionärerna. Pensionärsföreningen framställs tillsammans med idrottsklubben som ortens mest aktiva förening. De som i dag dominerar pensionärsföreningen är alla de ”gamla” eldsjälarna som har varit aktiva hela sitt liv. Samma engagemang saknar man i dag bland ungdomen. Nedan ska vi titta närmare på några av de gemenskaper och mötesplatser som de intervjuade nämner. I allmänhet är synen på föreningslivet i Ullared inte särskilt positiv och det är inget man talar med stolthet om. Tvärtom talar man om hur svårt det är att engagera folk och i synnerhet de unga. Pensionärsföreningen verkar däremot frodas och må bra.

Det är mycket intressant att se hur man betraktar sig själv i Ullared eftersom man inte ser sig som en homogen grupp. Man ser sig som en befolkning med flera intressen och med nyinflyttade som inte utgör en del av gemenskapen. Ett intressant uttalande är att många anser att man är för många för att kunna ha en gemenskap. Frågan är var gränsen går. När blir det omöjligt att ha en fysisk gemenskap, när blir man hänvisad till en föreställd gemenskap? Tanken på att man är en del av en större gemenskap är inget som diskuteras öppet i Ullared. Där tycks man vara mer individualistiskt orienterad i sitt levnadssätt. En person säger att man inte behöver föreningarna i Ullared och att det inte är något folk tänker på. Det är bara pensionärerna som är aktiva. Pensionärerna minns att det en gång i tiden var annorlunda. Samtidigt upprätthåller de den gemenskap de byggde upp när de var de drivande krafterna.

Naturen

I motsats till invånarna i Knäred nämner man inte naturen som något som bidrar till att skapa identitet och göra orten attraktiv. Orsaken till detta kan vara att naturen runt Ullared inte är lika attraktiv som i Knäred. Ullared ligger inte i en skog och genomskärs inte av en å. Ullared ligger på gränsen mellan skog och land och det tycks vara svårare att komma ut i naturen än i Knäred. När invånarna ska ta en promenad tycks de inte använda sig av naturen. Istället går man en sväng i samhället och träffar varandra. Som en invånare säger så är det bara Gekås man kan marknadsföra i Ullared. Detta

uttalande tyder på att man inte gör något för att locka till sig nya invånare eftersom man inte har några särskilda attraktioner att sälja orten med. Naturen tycks inte bidra till ortens identitet och den anses inte vara någon mötesplats. Möjligheten finns, men man utnyttjar den inte.

Idrottsföreningen

Idrottsföreningen, vars största tillgång är fotbollen, grundades 1929 men fick ge upp i slutet av 60-talet. 1975 väcktes den till liv igen av några nyinflyttade personer som sedan dess har varit mycket aktiva. Klubben har snabbt klättrat upp genom divisionerna och från att ha spelat i division 7 spelar den i dag i division 4. Målet är att komma upp i division 3.

Idrotten tycks vara samlingspunkt för Ullareds invånare – både bland de yngre och de äldre. Idrottsaktiviteterna äger rum på flera platser. Idrottsföreningen och i synnerhet fotbollssektionen tycks vara en av ortens mest aktiva föreningar och utgör en mötesplats för föräldrar och barn. Beträffande fotboll för ungdom så har man ett samarbete med de kringliggande orterna om man inte kan ställa upp med ett lag i alla divisioner. Samarbetet försiggår i Ullared. Fotbollen, som är en traditionell idrottsgren på landet, frodas både vad gäller unga och seniorer.

Bygdegårdsföreningen

Den här föreningen har det svårt eftersom det är svårt för den att locka folk till de olika arrangemangen. Föreningen har enligt de intervjuade verkligen försökt vara aktiv, men den har inte lyckats skapa tillräckligt stort intresse. Om ett arrangemang ska äga rum i bygdegården kan det vara svårt att få folk att hjälpa till med det praktiska och det är några få personer som får göra det mesta. Det kan tyckas som om de aktiviteter i bygdegården som arrangeras av föreningen hör hemma i en svunnen tid. De aktiviteter man tidigare stod för där åker man nu till Varberg eller Falkenberg för att uppleva. Kraven på vad man vill uppleva har nog också ökat.

Pensionärsföreningen

Denna förening anser sig själv vara en mycket aktiv och välfungerande förening. Pensionärerna spelar kort, mattcurling, bandy och boule. Därutöver arrangerar man olika utflykter. Flera av pensionärerna har varit engagerade i LISA-projektet och i synnerhet i arbetet med att bygga nya lägenheter i Ullared. Man har huvudsakligen satsat på arbetet med lägenheter till den egna åldersgruppen. Om de har möjlighet att flytta in i mer exklusiva lägenheter kan de sälja sina hus till unga människor och på så sätt skapa utrymme för nya invånare.

Idrottshallen och nya möjligheter

Den nya idrottshallen i Ullared, som man har väntat på i många år, tycks ha inneburit att man frångått de sätt man tidigare träffats på inom idrotten, och att man numera utövar idrott på ett annat sätt. Många av de intervjuade nämner hallen i positiva ordalag och betraktar den som en ny mötesplats. Tidigare hade man en annan, mindre lämpad hall och man utnyttjade också bygdegården, som inte är avsedd för idrott. Hallen stod färdig runt årsskiftet 2010/11. Den leds av en självständig styrelse och är oberoende av kommunen.

Hallen utgör enligt verksamhetschefen ortens nya mötesplats för alla generationer. Tidigare utnyttjade man lokaler på andra ställen på orten eller så fick man åka antingen till Falkenberg eller till Fagered för att utöva sin sport. Förr fick man stuva in sig i flera bilar och bege sig till Falkenberg för att kunna utöva dans. Nu har man fått en dansinstruktör från Falkenberg som kommer till Ullared. Volleybollklubben från Falkenberg har köpt in sig och man har fått fler ungdomar på orten att utöva denna sport.

Alla åldersgrupper kommer och de träffar varandra i hallen. Det är visserligen så att aktiviteterna i hallen och klubbarna är organiserade efter idrottsgränar och efter ålder. På så sätt kan man säga att det hela är organiserat enligt de traditionella principer som gäller inom idrott. På kvällarna och helgerna kan man bryta principerna eftersom man då kan komma dit på eget initiativ om man har en nyckel eller kan låna en. Det är mest ungdomar som utnyttjar hallen utanför de vanliga öppettiderna.

Varje tisdag kommer 30 pensionärer för att spela mattcurling. De stannar ofta kvar i hallen för att prata med varandra och de följer också sina barnbarn hem. Hallen beskrivs som pensionärernas nya samlingspunkt. Hallen innebär enligt verksamhetschefen att användarna känner sig som en enda stor familj och att alla känner alla. Styrelsen i hallen försöker få till stånd ett samarbete med och mellan föreningarna. Styrelsen anser att hallen skapar nya relationer mellan invånarna eftersom man träffar varandra över gränser mellan åldersgrupper och idrotter.

Chefen saknar en konferenslokal, men en sådan skulle ha gjort hallen betydligt dyrare. Om man kommer från Danmark och känner till hur idrottshallarna ser ut där tycks det råda brist på kringutrymmen där man kan vistas när man är färdig med sin idrott eller när man bara tittar in för att prata. Hallen har inte någon riktig kafeteria, men man kan köpa något att dricka. Området man kan sitta på är mycket begränsat och annars får man vara i själva hallen. Det finns en gräns för hur många man kan vara om man inte håller på med idrott. En förälder har sagt att hon saknar en plats att sitta

och fika när man är i hallen eller bara vill se på det som händer där. Annars tror hon att det bara är de som tränar där som vill komma dit.

Vem är det som bor där?

Om man bortser från statistik och vill titta på hur befolkningen i Ullared är sammansatt kan den på många sätt anses vara identisk med befolkningen i Knäred. Många av invånarna i och omkring orten har någon typ av yrkesutbildning, som t.ex. hantverkare. Man kan vara handels- eller kontorsutbildad. Till detta kommer en större grupp utbildade män och kvinnor som t.ex. arbetar på Gekås eller på något av de mindre företagen.

Gekås är den största arbetsplatsen, till och med i hela Falkenbergs kommun, med fler än 1 000 anställda. Där behövs det mycket personal som är utbildad inom handel och ekonomi. Det är säkert många som har en högre utbildning på Gekås. Frågan är om de är bosatta i Ullared. Skolans lärare har en mellanlång högskoleutbildning och det finns utbildad vårdpersonal på vårdcentralen.

Bortsett från Gekås dominerar området av många små en- eller tvåmansföretag som ägs av lokalbefolkningen. Ett av de större företagen är GMB med ungefär 25 anställda. Ullared har många entreprenörer som öppnar egna företag. Det är en tradition man har med sig från jordbruket, men det tycks man å andra sidan inte ha någon förbindelse till. Ullared präglas i för stor utsträckning av stadsmentalitet för att kunna ha det. Jordbrukskulturen verkar inte vara dominerande i Ullared och har kanske aldrig varit det. När orten började växa i samband med att järnvägarna byggdes blev handeln den viktigaste aktiviteten.

Att den mer traditionella inlandskulturen inte verkar vara särskilt stark i Ullared kan hänga ihop med att de inflyttare som tillkommit sedan 1960- och 70-talet inte har fört med sig denna kultur. Flera av dem som flyttade dit under denna period kom från de kringliggande städerna och hade släktingar i Ullared.

Efterhand som Gekås har expanderat får man anta att fler anställda har valt att bosätta sig i Ullared. Vilken bakgrund de har haft är det svårt att uttala sig om, men deras bakgrund har betydelse för hur sammanhållningen och gemenskaperna har utvecklats. Om de kom från de lite större städerna förde de med sig denna kultur. Om de kom från mindre städer har mentaliteten och stadskulturen i Ullared bidragit till att påverka dem. Här saknar vi statistik på hur in- och utflyttningen till Ullared har sett ut under de senaste 20 åren. Som en intervjuad uttrycker det så är man inte någon homogen grupp av invånare i Ullared. Rent allmänt kan man säga att handel och

varuutbyte är en dominerande sysselsättning och ett kännetecken för orten. Det präglar orten och mentaliteten i hög grad.

Ett särdrag som flera nämner är att man i Ullared är mycket lojal mot sin arbetsplats. Det verkar som om det ska uppfattas så att man stannar i många år på sin arbetsplats och att man gärna gör en extrainsats när det behövs. Man tittar inte på hur mycket klockan är. Detta förhållande till en arbetsplats verkar komma från jordbrukskulturen och inte så mycket från industrikulturen, där man betraktar sig själv som traditionell lönearbetare.

Visioner för Ullared

En arbetsgrupp som tillsatts i samband med LISA-projektet har tittat på olika visioner för Ullared. Det arbetet har inte resulterat i någon egentlig utvecklingsplan och inte heller något PM i egentlig mening. Det finns inga uppgifter om huruvida det finns en gällande lokalplan för Ullared. Arbetsgruppen verkar vara dominerad av pensionärer. De träffas varannan onsdag på lunch på en av ortens restauranger. Det är framför allt två saker som har engagerat gruppen. Den ena är uppförandet av pensionärlägenheter och den andra är att få till stånd en minskning av trafiken genom Ullared. En mindre grupp av de aktiva pensionärerna har intervjuats.

Byggande av nya lägenheter

Flera pensionärer vill sälja sina hus eftersom de då kan sälja till unga inflyttare. Det finns byggtomter i Ullared. Samhällsföreningen har spelat en aktiv roll när det gäller att få fram tomter för byggnation. Det har skett genom att tomterna har fyllts upp och planats ut med material som har sprängts bort i samband med utbyggnad av Gekås. Problemet är att det är dyrt att bygga och att det kan vara svårt att få tillbaka pengarna för ett nytt hus den dag man vill flytta. Det skulle vara lättare att få tillbaka pengarna om man byggde vid kusten.

Utifrån hur möjligheterna att finansiera köpet ser ut, är enda sättet att locka inflyttare till Ullared att det finns lediga villor. Det blir det genom att pensionärerna flyttar till lägenhet. Denna lösning är ett sätt att behålla invånarantalet på samma nivå. Det är dock inget självändamål att öka denna siffra.

Rädslan för framtidens gemenskaper

Vad beträffar framtidsutsikterna i Ullared så tycks man inte oroas för att man på längre sikt skulle mista det samhälle man har i dag. Man känner sig inte pressad utifrån av den allmänna samhällsutvecklingen eller av att man ligger i ett spänningsfält mellan kusten och Varberg och Halmstad.

Anledningen till att man inte oroar sig för att förlora den höga servicenivån och den service man har tillgång till är kort och gott att man har Gekås. Så länge det går bra för varuhuset kommer det även att gå bra för Ullared. När det gäller detta råder det ingen tvekan om att Gekås kommer att expandera – oavsett om man vill det eller inte. Ullared är som samhälle betraktat inte hotat och man är inte rädd för att det ska stagnera. De områden där man oroar sig för framtiden är mycket konkreta.

Gemenskaperna i Ullared verkar vara mer pressade än de är i exempelvis Knäred. I Ullared är man mycket orolig för om man kommer att kunna bevara gemenskaperna. Föreningslivet är hotat så till vida att man tror att det kommer att bli mycket svårt att vaska fram nya ledare. Hittills har gemenskaperna drivits av några få framträdande eldsjälur som nu kommit upp i pensionsåldern. Problemet är var ersättarna ska komma ifrån. På den här punkten oroar man sig för den allmänna utvecklingen där folk arbetar mer och mer och inte har tid för ideellt arbete. Att man hyser denna oro kan hänga ihop med att den föreställda gemenskapen i Ullared inte är markant och lika tydlig som i exempelvis Knäred. I Ullared är föreningslivet och de kollektiva gemenskaperna kanske mer sårbara eftersom den gemensamma identiteten redan i dag inte är särskilt uttalad.

Roslev

Sett utifrån

Vägen genom Roslev – första intryck

Jag känner då till Roslev, tycker jag. Jag kör ofta genom orten på väg till eller från färjorna till Fur och Hvalpsund. Tidigare besök har därmed begränsat sig till genomfart till Sallingsundvej, den gamla huvudvägen innan A26 mellan Pinen och Skive byggdes. Mina förkunskaper om Roslev är faktiskt ganska små. Jag vet, att Roslev är ett stationssamhälle i Salling, och att ortens framväxt och nuvarande utseende i hög grad beror på järnvägslinjen som öppnades 1884 och lades ned 1977.

Jag kommer till Roslev från nordväst på A26 och så tar jag avtagsvägen vid Harre. När man kommer in till tätorten den vägen är den holländska väderkvarnen, Sallings enda bevarade, en av de första byggnader som man ser på höger hand. Denna första del av sträckan in till samhället är präglad av välskötta större byggnader i rött tegel. I den delen av samhället finns dels en blomsterhandel, dels en radiohandel på nordsidan. Längre mot väst ligger den ena av ortens två pizzerior. På sydsidan ligger, förutom väderkvarnen, bland annat prästgården.

Ort under nedläggning?

Lite längre in i samhället nära skolan ser man de första nedlagda butikerna och nedanför backen, efter den moderna affären Superbrugs, flera stängda affärer med stora tomma fönster. Här ser man också hus som verkar vara gamla, försummade och delvis obebodda, samt ganska nya med hyreslägenheter. Kanske är det inte så attraktivt att bo på bottenvåningen ut mot vägen som ibland är starkt trafikerad – även av tung lastbilstrafik.

På sydsidan av vägen finns det stängda bageriet. Roslev Karrosserifabrik är ännu i drift. Ett företag som bygger om bilar i en stor lokal – kanske en tidigare järnhandel? Cirkus Mascots vinterplats. Och vid ortsgränsen ligger ett före detta mejeri. Här hänger en blekt skylt och gnisslar i vinden. Dunlop. Något med bilmekaniker och däck?

På nordsidan mitt emot mejeriet ligger ”Andelsforretningen”, som i dag visst i första hand arbetar med bränslepellets och liknande. Längre in mot samhället på nordsidan präglas orten också av hel- eller halvtom bostadsbebyggelse – ofta tvåvåningshus. De har en gång i tiden varit fina hus vid vägen – och är faktiskt fortfarande attraktiva, även om de nu är ganska försummade.

De stängda affärerna och de halvtomma bostadshusen längs Sallingsundvej ger ett trist och melankoliskt intryck. Som förstagångsbesökare eller

genomresande är intrycket av Roslev trist. Vägen genom Roslev är mycket lång.

På vandring genom stationssamhället

Det är höstväder, torr, kall vind och lite sol ibland. Vi parkerar framför Roslev Kro som ligger vid Jernbanegade. Därifrån går vi. Husen vid Jernbanegade är relativt väl underhållna, några ser rätt nya ut, särskilt runt det lilla torg där vi parkerar. Krogen på västsidan och banken mot norr ser mycket nya ut, men passar ganska bra in i gatans stil annars: Stationssamhällets byggnader från omkring 1900. Helt speciell är Apotekets stora byggnad med tinnar och torn, och handelssymboler. Den är ursprungligen en köpmansgård. Vid Jernbanegade mot Sallingsundvej ligger ännu en bank, samt på hörnet en rätt stor livsmedelsaffär som heter Superbrugsen och en OK-mack.

Vi följer Jernbanegade från krogen, passerar Apoteket på vänster hand och en stor VVS-firma på höger sida. Innan slutet av gatan kommer vi till det tidigare järnvägsspåret. I dag är det en gång- och cykelväg genom Salling mellan Glyngøre och Skive. Här ligger också en liten sliten gul byggnad som närmast har ”strykjärnsform”, byggt på en slänt, så den har en extra våning på baksidan.

Vi går längs järnvägsspåret mot norr. Träd har vuxit upp som en allé på bägge sidor av spåret. Vi möter tre förmiddagsflanörer, en är ute och rastar hunden. På vänster hand mot samhället passerar vi den gamla stationsbyggnaden med tillhörande godsmagasin vid sidan av. 1887 står det på gaveln. Den ser ut att vara ombyggd till privatbostad. Längre fram längs spåret öppnas utsikten upp mot det öppna, kuperade landskapet mot öster.

Nyare kvarter

Vi svänger tillbaka till en asfalterad stig längs ett villakvarter – från 1970-talet gissar vi. Gatorna heter Rugvænget, Hvedevænget, Havrevænget och Bygvænget. På vägen tillbaka passerar vi Salling Offset och Annonceblad som håller till i en låg byggnad i gult tegel. Därefter är byggnaderna av lite äldre datum – 40- och 50-talet? Kanske statslåns- eller andelsbostäder.

På Nørregade ligger en gul äldre tvåvåningsbyggnad. En f.d. skola? Eller magasin? Nu är det lägenheter. Fler av byggnaderna häromkring liknar något från stationssamhällets storhetstid från omkring år 1900. Några är lite ”överrenoverade”. Tillbaka på Jernbanegade svänger vi ut mot Sallingsundvej. Ett 80-talshus har tidigare inrymt banken, som är flyttad till den andra sidan av torget. Ytterligare ett par hus står med tomma butiksfönster. Stängda affärer. Ingången till livsmedelsaffären vetter mot Jernbanegade. Och har därmed ”ryggen” mot huvudvägen.

Landskapsmässigt är orten spännande. Landskapet är mycket kuperat. Den äldsta delen av orten ligger på en kulle med äng och å omkring – och kyrkan ligger på den högsta punkten. Även resten av orten är präglad av rätt stora höjdskillnader, och byggnader på kanten är anpassade så att de har två våningar på den ena sidan och tre på den andra. Det är lite roligt att den allra nordligaste delen av orten heter Alperne. Flera platser har fin utsikt från orten ut mot det omgivande äng- och åkerlandskapet. Så är det vid cykelvägen på banvallen och vid Karrosserifabriken.

Institutionerna

Ungefär mitt i orten vid Sallingsundvej och Kirkebakken ligger ortens ”institutioner”.

Till vänster på Kirkebakken är först Roslevs förskola. Därefter följer fackförbundet 3F:s hus. Kyrkan uppe på toppen är romansk och har inte många utsmyckningar men har dock ett huvud på både nord och sydsidan. Kyrkan har ett torn som också är gammalt. Ingången är på nordsidan. I vapenhuset ligger flera broschyrer, bl.a. om kyrkans historia och om en lokal damkör.

Kyrkorummet är – en överraskning. Skeppet är rätt kort. En stor tillbyggnad, en sidoarm finns på sydsidan. Tornrummet är avskilt med ett förhänge. Bakom det finns orgeln. Det ger rummet en fyrkantig och avkortad form. Med sidoarmen som grund är predikstolen byggd på nordsidan av korbågen. Det är inte mycket utsmyckning i rummet, endast en dopfont i granit som är stilfull i all sin enkelhet. Det visar sig att tillbyggnaden är från 1942. Det är sent, tänker jag. Förklaringen finns i broschyren: Sydmuren behövde sättas om och det var platsbrist i kyrkan, som dessförinnan hade 90 platser. Med tillbyggnaden fick den 170. Alltså en bild av en by i tillväxt. Kyrkogården sträcker sig över en större areal mot syd.

Vid Æblevej på nordsidan av Sallingsundvej ligger Roslevs äldreboende. Vid sidan av det syns ett fyrkantigt vattentorn. Nordväst om detta område finns också villakvarter med gatunamn som Blommevænget och Møllebuen, som passar bra till de andra gatorna med namn på ”væng” som nämns tidigare. Jag kommer att tänka på något med en plantskola, en fruktplantage och en blomstergrossist som fanns en gång i tiden i Roslev.

Ungefär mellan äldrecentret, kyrkan och förskolan ligger Roslevs skola. Den ligger ut mot huvudvägen och verkar inte ha mycket gröna områden – tvärtemot är bl.a. bollplanen mycket kraftigt inhägnad.

Hallar, hälsa och hantverk

Från detta område mot syd vid Viumvej finns anläggningar och stadion mot öst och mot väst Salling Hallerne och Roslev Vandrerhjem, ett stort och mycket välskött komplex. Med god och vänlig service: I foajén finns broschyrer – framförallt om Salling och Mors. I receptionen får jag hjälp: De kopierar en karta över orten till mig. Det verkar lite kul: För vem kan gå vilse i Roslev? Jag frågar om antalet gäster här under höstlovet. Nej, det är inte så många. ”Folk åker visst till Tyskland”, säger de.

Lite längre ut på Viumvej ligger en servicestation och en verkstad. Söder om det ligger ortens industrikvarter med bl.a. träindustri. Här ligger också gatan Helsevænget med läkarhus, tandläkare, fysioterapeut och veterinärklinik.

Det är inte mycket folk på gatorna. Apoteket öppnas medan vi passerar. Vi ser några kunder vid livsmedelsaffären. Annars så ser man inte så mycket folk. Bara en dagmamma eller mormor med tre barn på Sallingsundvej. Det är höstlov och skolan är stängd – och annars arbetar folk kanske på helt annat håll? Vid senare besök är det livlig aktivitet vid livsmedelsaffären. Det är i synnerhet ungdomar som väntar på bussen vid Sallingsundvej.

Det trista intrycket från huvudgatan revideras kraftigt av promenaden genom orten. Områdena norr och söder om genomfartsvägen är välvårdade kvarter, och Jernbanegade och de närmaste områdena har en spännande historia på ett mycket påtagligt sätt. Det är bara inte så ofta som man ser den delen av Roslev, om man inte har ärende dit. Jag kände inte till Roslev så bra ändå när allt kom omkring.

Roslev i Skive kommun – kommunplanen

Roslev är i dag en tätort i Skive kommun. Den administreras utifrån. Den överordnade planeringen och det politiska styret är flyttade till instanser utanför lokalområdet. I kommunplanen 2009-21 har ramarna lagts fast. Planen är uppdelad på geografiska områden: Norra, västra och södra Salling samt Skive. Här gäller det bebyggelsen som är uppdelad i respektive ortzoncentra, byar, sommarstugeområden och anläggningar på den öppna landsbygden, bl.a. industri. Planen rymmer dels beskrivningar av de enskilda orterna och anläggningar, dels en värdering av utvecklingspotentialen.

Roslev hör enligt kommunplanen till Nordsalling. Där ligger det mitt i det centrala Salling, som landskapsmässigt beskrivs som ett frodigt och intensivt utnyttjat lantbruksområde med vida utsikter. Från platt till småkuperat. Vid Roslev nämns speciellt en av de få markanta ådalarna i

området, en utlöpare av Hinnerup å, öster om orten. Och i sydväst ligger några gravhögar.

Beskrivningen omfattar en mycket kortfattad skildring av ortens historia och nuvarande fördelar och funktioner. Den inleds med en beskrivning av ortens befolkningsutveckling. Den har de senare åren legat konstant på omkring 1 400 personer. Under huvuddelen av 1900-talet var Roslev Sallings näst största ort efter Skive. I dag har Glyngøre fler invånare. Byggnaderna i den gamla bykärnan vittnar om tiden som stationssamhälle och köpstad. Orten har fortfarande en rad centrala funktioner: Gymnasium, posthus, enskilda företag och affärer, äldreboende, förskola, idrottshall och vandrarhem.

Orten delas i planen upp i ett centralt område omkring den gamla bykärnan, ett område till företag och liknande vid Helsevænget, bostadsområden särskilt i den nordvästliga delen av orten och ett industriområde mot söder vid Viumvej. Under rubrikerna offentlig och privat service samt företag listas flera enskilda företag och serviceutbud.

Beskrivningen är mycket saklig och objektiv. Men i den faktiska kontext där den används är den dock i sig mindre partisk än den först verkar. Den måste läsas mer noggrant för att man ska se mer värdeladdade utsagor som ”Generellt består särskilt den äldre bykärnan av en rad fina hus av olika utformning, som berättar historien om hur Roslev tidigare var en särskild tätort med stor potential och tillväxt”. Det väcker frågor som: Tidigare? Är Roslev inte längre en särskild tätort med potential och tillväxt? Och i så fall: Vad bygger den värderingen på? Vem står för värderingen? Påståendet verkar stå i motsättning till en senare utsaga i beskrivningen: ”Det är inget som tyder på att Roslev lider av utflyttning eller liknande”. Det tyder ju befolkningstalets positiva utveckling inte heller på.

Beskrivningen och särskilt värderingen av orten och dess potential är särdeles viktiga för kommunplanens syfte är att lägga ramarna för den framtida utvecklingen. Överordnat värderas Nordsallings utvecklingspotential som Sallings i övrigt: ”Utvecklingen i området förväntas vara återhållsam, och som helhet tyder inget på behov för utvidgning och nyanläggning av arealer i planområdet”.

Roslev är dock en av tätorterna som är placerade i gruppen orter i tätortszonen ”byzonebyer” och där får man en del av svaret: ”Det är i orterna som ligger i tätortszonen som kommunplanen ser möjligheten till en anpassad lokal tätortstillväxt, och det är också i dessa orter som områdets totala – begränsade – utveckling kommer att äga rum”. Det framförs att tidigare kommunplaners arealutlägg är tillräckligt för att klara förväntad framtida tätortstillväxt. Dock reduceras en rad arealutlägg till bostäder och

näringsverksamhet i både Glyngøre, Durup och Roslev. ”Eftersom det är kommunens ambition att samla den lokala näringsverksamheten i större kluster i kommunen, och eftersom det inte omedelbart finns grund för utvidgning av näringslivet i Roslev, dras detta område tillbaka till landsbygdszonen.” Både med hänsyn till bostadsområden och till näringsverksamhet är det områdena söder om orten som utgår från planen. Men det finns fortfarande flera lediga och byggnadsvärda tomter i Roslev. Det anses också finnas plats nog till näringsverksamhet, trots reduceringen.

Det verkar inte finnas några planer på att utföra vare sig utbyggnad eller avveckling av de offentliga institutionerna i Roslev. Det betecknas som viktigt, att Roslev fortsatt kan ”fungera som lokalcenter och täcka lokalbefolkningens mest allmänna dagliga behov av service”. Samtidigt betonas det, att orten har ”en stor estetisk och historisk potential som en vacker köpstad med mycket ursprunglig bebyggelse och strukturer”. Många av de gamla husen ska bevaras. I den gamla bykärnan ska miljön dessutom göras bättre genom förbättring av bostäderna och eventuellt ombyggnad av överblivna företagsbyggnader till bostäder. Dessutom behålls ett område vid Viumvej som förut avsatts för offentlig verksamhet som idrott, kursverksamhet och turism.

I kommunplanen står att det finns önskemål om utökad detaljhandel i samhället, samt om renovering av en befintlig lekplats. ”I den kommande planperioden kommer det från kommunens sida, och i samarbete med lokala krafter, att utarbetas en struktur för dessa projekt”. En struktur? Flera grupper i Roslev önskar och arbetar med etablering av grönområden. Det är kommunen inte involverad i och den har inte tagit ställning till detta i utvecklingsperspektivet, understryks det. Det är dock med på listan över mål för orten.

Planens mål för orten är kort resumerat:

- Att bibehålla och understödja de senaste årens mycket stabila befolkningsutveckling och bostadsbyggande i samhället.
- Att tillmöteskomma behovet av olika typer av bostäder i samhället.
- Att skapa möjlighet för utökad detaljhandel i samhället.
- Att understödja arbetet med etablering av en ny park i samhället.
- Att understödja utvecklingen omkring det idrottsmässiga kraftcenter som är skapat.

Det ingår inte i plan och planläggning att anvisa hur det ska ske. Planläggningen handlar om de fysiska förhållandena, om användningen av areal. Invånarna, Roslevborna, är lika frånvarande i kommunplanen som de var i gatubilden vid de första besöken i samhället.

Kartor – turistbroschyrer och annan marknadsföring

I turistfoldrarna för Sallingområdet finns inte Roslev med, när det handlar om områdets sevärdheter och attraktioner. I turistbyrån i Skive ser man heller inte någon anledning till att informera om ortens speciella attraktioner eller sevärdheter. Här finns inga kritikklippor, fjordar, borgar eller nöjesparker. Däremot finns information om vandrarhem, hallarnas konferens- och festlokaler samt kök och om Roslev Kro. Cykel- och gångvägen längs den gamla Sallingjärnvägen nämns också, men inte Roslev specifikt. Man skal nog vara specifikt intresserad av järnvägshistoria och stationssamhällen för att veta att orten är värd ett besök.

Roslev har inte någon egen hemsida, som man ser att andre mindre orter har, t.ex. Knäred och Lihme. Det närmaste man kommer en sådan är Salling Hallernes hemsida. Den är mycket informativ och innefattar många fakta, men handlar naturligtvis först och främst om utbud och arrangemang i hallen.

Salling Avis, som förut hette Annoncebladet, håller till i Roslev. Denna veckotidning täcker emellertid, som namnet säger, hela Salling, inte Roslev specifikt. Tidningen har också en hemsida. Och så finns det tillgång till tidningens arkiv tillbaka till 2004, och praktisk information om tryckpriser osv. Här kan man också läsa om tryckeriet och tidningens historia. Verksamheten grundades 1949. Det är alltså historiskt betingat att den ligger just i Roslev. Varken ägare eller redaktör bor i dag i samhället.

Roslevfolk – och Sallingbor

Vilka bor här?

Vad kallas en person som bor i Roslev? En Roslevbo? Det är inte en beteckning som man hör användas så ofta. När man frågar folk i samhället om de är härifrån eller har rötter här så är svaret ja – även om man är född och uppvuxen i en grannsocken. Om man frågar om de alltid har bott här, är svaret ofta ja, men man får också ofta höra om föräldrarna eller far- eller morföräldrarna som har flyttat hit från orter lite längre bort, från Mors eller Skive.

Befolkningstalet har hållit sig stabilt men har ökat lite också under de senaste åren. Det framhålls ofta, och inte utan stolthet, att det i stort sett är det enda stället i Salling där detta är fallet. Det gäller inte kommunen som helhet. Flera unga familjer slår sig ned här. En eller båda de vuxna har ofta anknytning till platsen sedan tidigare, är själv uppvuxna här, har familj och vänner här, har gått i skola och utövat idrott i samhället. Det är inte lediga

arbeten som de kan förvänta sig att hitta här, men i gengäld framhäver både yngre och äldre följande viktiga anledningar till att flytta till orten: Det aktiva idrottslivet, de relativt billiga husen, en utmärkt infrastruktur och närheten till större orter, samt de offentliga institutionerna, inte minst skolan som har betydelse.

Vad är det för folk som bor i Roslev? Vi har inte studerat statistik om detta. Förklaringen från de intervjuade är att det i hög grad är många egna företagare. Det är många hantverkare. Det är iögonfallande. Det gäller övervägande trä och metall. Här finns en större verksamhet med möbelindustri, och här finns bl.a. firmor inom kyl- och frysteknik, bil- och traktorservice, entreprenörsfirmor, VVS, murarföretag och karosserifabrik. De flesta har från ett par och upp till 10 medarbetare.

Roslevs invånare är hantverkare och arbetare med rötterna i en lantbrukskultur, rejält folk som själva har arbetat sig upp och har ordning på saker och ting. Barnen är goda, sunda och väluppfostrade heter det från skolan. Huvuddelen av invånarna i samhället bor i eget hus. Ett av de äldre i centrum, eller i de nyare villakvarteren. Det är lägenheter, särskilt i centrum, i de äldre husen, eller i nybyggen vid Sallingsundvej. Men omfattningen är svårt att bli klok på, och även på vem det är som bor i lägenhet – eller i hyrda småhus.

Är det någon som faller utanför kategorin: ”Rejäl hantverkare”? Här som på andra platser finns nedlagda lantbruksfastigheter som hyrs av folk från andra delar av landet, berättas det. Några det kan vara svåra att få med i föreningslivet och som kanske också ofta flyttar vidare och som bara är här en kortare tid. Omfattningen är svårt att bedöma, och det är inte den bild som visas fram så ofta. Är det delar av orten som har lägre status än andra? Det kan byggnadens yttre och brist på underhåll ju tyda på. Men den som frågar behöver nog inte vara så främmande, innan man berättar öppenhjärtigt om det.

De boende i Roslev är inte ovana vid inflyttning, den är bara förknippad med något positivt, med tillväxt och framgång. Det väsentliga är tydligen inte om man är infödd sedan flera generationer, utan snarare om man stannar kvar här längre tid, hur man ”är med” och deltar i ortens liv.

Främmande med förtroende

Det syns klart att man ska vara bosatt för att bli sedd som en som hör till, vara en av Roslevborna. Många invånare har helt klart sitt arbete på helt andra platser, men de är hemma i samhället på sin fritid och deltar i olika aktiviteter på orten.

Emellertid är det också en rad personer i samhället som har mycket centrala funktioner och arbetar mycket aktivt för och med orten. Det gäller t.ex. skolchef, affärsinnehavare och Sallingbladets redaktör. De tillbringar en stor del av sin tid i Roslev, men åker hem till Fur och Himmerland när arbetsdagen är slut om det inte är särskilda kvällsarrangemang i verksamhet eller skola. De är inte Roslevbor – men kan kanske kallas ”främmande med förtroende”. De är ansedda och känner sig uppenbarligen accepterade. De har genom sitt arbete byggt upp nära bekantskap med invånarna, och de berättar att man visar överraskande stort förtroende för dem. Kanske är en del saker lättare att tala om med folk som åker hem till en helt annan plats och som inte finns i grannskapet hela tiden. De som kommer utifrån använder inte termen Roslevbor utan talar om Sallingbor. Det är i gengäld inte ett ord invånarna själva använder sig av. De som kommer utifrån säger samstämmigt att Sallingborna är gästfria. De är präglade av de gamla dygderna och bra på att samarbeta. Det finns en hög grad av frivillighet, och den lokala uppbackningen till befintliga institutioner, idrottsföreningar och lokala handlande är stor. Sallingborna är stolta över sitt eget samhälle och måna om sin heder. Man ska närma sig på rätt sätt och inte vara för smart eller klok å deras vägnar.

God mat och god ton

Här i bygden hoppar inte folk på vad som helst, verkar det som. Ett exempel från livsmedelshandlaren är berättelsen om hur han, när han kom till det nya jobbet från Ålborg, fann att bristen på ett ekologiskt varuutbud skulle åtgärdas. Det blev åtgärdat med flera hyllsektioner. Antalet har sedan minskats en del. Det är heller inte i detta område man kan få varukassar hemkörda från Årstiderne, och NOMA verkar ”lite töntigt”, säger andra. Inte för att Sallingborna inte bryr sig om ekologi och ett hållbart samhälle. Här är det verkligen inte långt till Thise Mejeri. Kanske är det bara det att man odlar grönsakerna själv och har bättre tillgång till goda råvaror i denna rika matproducerande del av landet? ”God mat” har man i varje fall inte något emot. Det finns två pizzerior i samhället. Men det finns också både krog och samlingslokaler i Hallerne, där matsedlarna erbjuder stabila och traditionellt danska rätter. Efterdyningarna efter att ett f.d. krogägarpar deltog i kocken Bo Bechs dramatiska TV-program ”Kniven på struben” har väl någorlunda lagt sig, men det hänvisas dock till det.

Sallingbornas hållning till, hur folk som kommer utifrån uppför sig eller bör uppföra sig, visar kanske på en viss tillbakadragenhet, underdrifter istället för överdrifter, man ska inte skryta. Men de kan ändå gott vara medvetna om sitt eget värde. Men det verkar också vara en viss osäkerhet förknippad med detta. Det är inte lätt att formulera sig när det gäller frågor om vad Roslevfolk är för några. Eller också är man bara lite hemmablind. En del är

självklarheter som man inte tänker på, saker som en främmande ser lättare pga. avståndet.

Flera Roslevsbor ger uttryck för att ”det händer ingenting i samhället”, ”det händer inte mycket i Roslev”. Jämfört med Glyngøre är det ingen som ”brinner” för något här. En del efterlyser mer ”kultur”. Det sägs som regel inledningsvis, men under samtals gång dyker det upp ganska många lokala arrangemang, och man säger att det är stor uppslutning till dem. Angående påståendet om att det inte riktigt händer något i Roslev, blir de intervjupersoner som arbetar i Roslev men inte bor här mycket överraskade. De är förbluffade över det påståendet. Deras intryck av invånarna är att de har ett mycket aktivt folkliv. Här är många lokala arrangemang, engagemanget inom idrotten är enormt och de upplever att det är stort intresse för de många egna arrangemangen som anordnas av skolan, livsmedelsaffären m.m., också ofta med flera hundra deltagare.

Roslevs historia – Historien om Roslev

Lokalhistorien – i gatubilden, på arkiv och i skrift

Det har inte rests minnesstenar eller liknande i Roslev. Det har visst inte hänt något av nationell betydelse här, inget slag eller annat av det slaget. Statyer eller andra minnesmonument för betydelsefulla personer ser man heller inte. På en del hus ser man i gengäld årtal, oftast från runt 1900, eller utsmyckning där det berättas om byggnadens ursprungliga användning. Flera av byggnaderna kan också i sig själva – och kanske särskilt i grupp – stå som historiska monument. Och så finns det ett par gatunamn som nog kan väcka nyfikenheten: Klokkegade, Jernbanegade etc. Det är helt säkert, att funktionen som stationssamhälle på Sallingjärnvägen och aktiviteten i samband med den, är det som de flesta vet om ortens historia. Det och så väderkvarnen, den enda bevarade holländska väderkvarnen i Salling. Den är avbildad på skyltarna vid infarterna till orten.

Det har heller inte utgivits någon ”socken- eller byhistoria” i bokform. Däremot bor det en lokalhistoriker i Roslev och han delar gärna med sig av sina kunskaper. Han har författat flera artiklar om ortens historia. 1974 var han en av de drivande krafterna för att skapa ett lokalhistoriskt arkiv för området. Det var ett par år efter kommunreformen där Roslevs kommun blev en del av Sallingsunds kommun – och kanske var det en reaktion på detta. Arkivet kom att täcka hela den nya kommunen. Det har funnits i Roslev, men har nu flyttats till Glyngøre till den gamla stationsbyggnaden som också inrymmer museum. I samband med den senaste kommunreformen och grundandet av Museum Salling blev det en del av detta. Lokalhistorikern är inte längre chef för arkivet utan förman för det.

Arkivet har insamlat en fin samling bilder, arkivalier och dokument från Roslev. Historiska vittnesbörd som knyts samman och förmedlas i artiklar och minnesskrifter som t.ex. har offentliggjorts i Jul i Salling, jubileumsskrifter och andra årsböcker. Ibland arrangeras rundturer och föredrag med historiska ämnen.

De historiska berättelserna och minnesskrifterna handlar först och främst om tiden från det att Sallingsbanan Skive-Glyngøre invigdes 1884. Roslev, mitt i Salling och mitt mellan köpstäderna Nyköbing och Skive blev stationssamhälle. Järnvägen var kvar till 1977 då Sallingsundsbron var i färd med att byggas klar – och biltrafiken helt tog över.

Roslev var dessutom sedan gammalt en by vid huvudlandsvägen mellan Sallingsund (Mors) och Skive. Detta slutade med etableringen av huvudväg A26 i samband med Sallingsundsbron på 1970-talet. Fortfarande går en viktig förbindelseväg genom orten till färjehamnarna vid Fursund och Hvalpsund. Det centrala är att Roslev under perioden från 1884 och knappt 100 år framåt var en trafikknutpunkt. Befolkningen växte starkt omkring 1900, och många nya handels- och hantverksföretag grundades här. Byn fick en ”köpstadsförordnad förbundsskola för Roslev, Rybjerg, Hjerik, Harre och Oddense socknar” 1921. Byn blev den lilla köpstaden, den näst största orten i Salling efter Skive. Perioden var präglad av inflyttning och pionjärsanda med grundande av många nya verksamheter och institutioner. Från slutet av 50-talet med särskild fart från 60-talet fram till 80-talet fick Roslev del i Sallings uppgång inom träindustrin: Möbler, kök m.m. 1966 valde DGI att placera den första och under lång tid enda idrottshallen i Sallings kommun här.

En annan viktig del av lokalhistorikerns artiklar handlar om Roslevs kommunala förhållanden, särskilt om förhållandet till Rybjerg, som från 1846 utgjorde en kommun tillsammans med Roslev. Orterna utvecklades på vitt skilda sätt, intresse motsättningarna blev mycket stora och år 1924 delades kommunen i två delar. Roslev var fram till kommunreformen på 1970 en självstyrande kommun. Härefter blev det en del av Sallingsund kommun – och rådhus och administration flyttades till Glyngøre. Sallingsunds kommun slogs ihop med övriga Sallingkommuner och bildade Skive kommun vid senaste kommunreformen.

Det hindrar inte att den dominerande historien om Roslev handlar om en ort med framsteg som ligger i centrum.

Invånarnas egen historia

Många personer är intresserade av den lokala historien och bedriver släktforskning. Släkthistorien kan i dag i stor omfattning studeras hemifrån via bl.a. arkivalier online. Man behöver inte gå till arkivet. Men i likhet med artiklarna om den lokala historien är det svårt att säga hur många som har

intresse av och särskilda kunskaper om den lokala historien. Det är inte många som spontant refererar till ortens historia som helhet.

Men de delarna av ortens historia som är sammanflätade med berättarnas personliga historia refereras det i gengäld till hela tiden. ”I mannaminne” är självklart en viktig period. De flesta kommer ihåg att det har varit många flera butiker i samhället. En del minns också tågdriften. Och många refererar till de lärare eller skolchefer som tidigare arbetat på Roslevs skola. Alla har i synnerhet en historia om sin anknytning till platsen, hur de själva och familjen hamnade här.

Och så är det företagens och organisationernas hemsidor. Huvuddelen av de ganska många företag och organisationer som har hemsida, har även en punkt som heter historia. På några stycken av dem är det omfattande och detaljerad information, men de flesta är mycket kortfattade. Gemensamt för dem är att de berättar när och av vem verksamheten grundats. Endast ett par stycken är grundade före 1950. Majoriteten drivs av familjens andra eller tredje generation. En mycket stor del är startade under senare tid – efter år 2000. Hemsidorna har nästan alltid många bilder av verksamheternas lokaler, produktionsanläggningar och produkter. Ofta också bilder av medarbetare och ofta en beskrivning av de enskilda personernas bakgrund och kunnande. Stilfärdig yrkes stolthet strålar ut från sidorna. Den dominerande personliga historien är berättelsen om att bygga upp något från grunden, att vara självständig, skapa en verksamhet.

Historien och förhållandet till omvärlden

Järnvägen är nedlagd, och de många företagen är i stort sett borta, men tiden som köpstad och knutpunkt formar nog ändå bilden av orten, dess möjligheter och funktion i folks medvetande. Roslevs invånare ser orten närmast omedvetet fortfarande som Sallings naturliga centrum. Om planerna på en pendlarbuss blir verklighet i Salling ser många Roslev som den naturliga slutstationen. För dem handlar det om att få folk till Roslev, inte så mycket om trafiken runt om i Salling. Det är ett utbrett önskemål att få fler butiker till orten igen och det arbetas det på i en särskild visionsgrupp – även om det på inga andra platser är den allmänna utvecklingen. Även i de två närliggande köpstäderna är butiksdöden utbredd. Det arbetas på att få en större lågprisaffär till orten. Förhållandet till omvärlden är fortfarande präglad av Roslevs gamla roll som centrum, som ”köpstad” och trafikknutpunkt.

Landsbygden är dock inte långt bort. Förbindelsen mellan orten och gårdarna är tät. Det är ofta släktingar som bor där. På så sätt är man trots allt Sallingbo näst efter Roslevbo. Man är öppen för nya tankar, men nyanlända ska inte bete sig som att de vet bäst. Det gillar man inte. Man är entreprenör.

Jag vet inte om någon i dag tänker på att Niels Rybjerg, som med sin familj avmålats av Niels Juel, och som funnits på en tidigare pengasedel, faktiskt kommer härifrån. En Sallingbondes dräng som arbetade sig upp till att bli en av Danmarks rikaste män på 1700-talet. Men bilden passar mycket väl in på den bild, folk i Roslev har av sig själva och andra som själv arbetar sig upp: Pionjärerna i det nya stationssamhället i tillväxt, de som satte hjulen i rullning som senare lade grunden till en rad nya verksamheter, bl.a. inom träindustrin, och väl också en rad hantverkare i dag. Fighter-anda. Potential har väl Roslev fortfarande.

Att Roslev inte längre är ett centrum inom alla områden, att tillväxten verkar ha stagnerat och man ser sig förbikörd av andra orter – särskilt Glyngøre – verkar kanske en smula irriterande. Kanske bidrar det ändå till en form av mindervärdes känsla? Det är alltid lättare att vara på väg upp och ha ledartröjan på sig. Trots tillbakagång på vissa områden är invånarna emellertid bra på att framhäva framgångshistorierna så mycket mer. Berättelsen om ortens nyaste historia, den enda som visst går att hitta nedtecknad på RIK respektive HRH 74s hemsidor. Den framhålls av såväl lokalhistoriker som nästan alla andra: Den handlar om handbollen. I januari 2012 vann det danska herrlandslaget EM-guld i Serbien, och här deltog två Roslevbröder Rene och Henrik Toft Hansen. En syster som fortfarande spelade i juniorlaget har varit med om att säkra kvinnornas uppflyttning till ligan. I mars månad kämpade handbollsklubben sig upp till division 1.

Avgränsning och omvärlden

Roslevs gränser

Vissa gränser är lätta att se. Den fysiska, den stadsliknande bebyggelse som kallas Roslev, och den äldsta administrativa: socknen. De har hållit sig konstanta länge. Andra administrativa gränser har flyttat sig flera gånger i nyare tid. Och var går gränsen för folk i övrigt – de råmärken som inte syns? Det som berättas om ortens historia kastar delvis ljus över detta. Roslevs gamla roll som Nordsallings mittpunkt, en ”köpstad” endast överträffad av Skive, uppfattningen av att vara ett centrum, en metropol, finns kvar.

Grannar och konkurrenter

Lokalhistorikern framhåller att det finns klara motsättningar till de grannorter som under olika tider har varit konkurrenter inom samma kommun som Roslev var del av. Först Rybjerg – så senast Glyngøre i Sallingsunds kommun. Glyngøre har länge varit en tätort i tillväxt och under de senaste decennierna har den gått om Roslevs invånarantal.

Glyngøre har i Roslevbornas ögon en särskild prestige. I Glyngøre är prisnivån hög. Här är det utsikt över Limfjorden, och det är ”finare” att bo här. Folk i Glyngøre är av ett annat slag än i Roslev. Befolkningens sammansättning är helt annorlunda. Det bor folk med annan social och utbildningsmässig bakgrund. Flera är högutbildade. I Roslev är man mer praktisk till sin natur än i Glyngøre. Å andra sidan är man inte så välformulerade och bra på t.ex. marknadsföring som där.

Verksamhetstyperna är också helt olika i de två områdena. Tidigare var de bästa ägorerna områden med herrgårdar, jordar med god bonitet, och av detta följde rikedom. Här kom de större gårdarna att ligga. Det är de områdena som har problem i dag. I mer magra områden som både Glyngøre och Roslev, utan tillgång till stora landområden och lantbruk, har det varit nödvändigt att klara sig på helt andra typer av verksamhet – som baseras på de resurser som fanns där. I Glyngøre var företagsamheten ursprungligen knuten till Limfjorden och senare mycket stora ”uppfinningsbaserade” verksamheter, i Roslev fick man däremot många små egna företagare som sysslade med hantverk, handel och småindustri. Det har skapat dynamik. För båda orterna betydde järnvägen mycket. Olikheten i förhållandena till de naturgivna resurserna och den långa historiska utvecklingen har skapat olika samhällstyper och platsidentiteter.

En annan mycket nyare sak som nämns som något som skiljer Roslev från grannarna, är sättet att bygga ”hallar” på. I Roslev har man valt en ekonomimodell och fått mycket ut av få medel, berättas det. På andra platser har de uppfört dyrare, mer lyxbetonade byggnader, ”kulturcenter”, som t.ex. i Spøttrup – och inte fått alls lika mycket för pengarna.

Geografiskt avgränsas Roslevs intresseområden i hög grad av kontakterna inom sport- och idrottslivet, och skolan. Folk kommer till hallarna från en radie av ca 20 km, upplyser man om. Dessutom är det samarbete med bl.a. Tøndering BMX, Breum inomhusmotocross och Nordsallings boxningsklubb. Skolan är en ”overbygningsskole” (dvs. skola med högstadium) för Glyngøre, Durup, Oddense, Hjerk, Harre, Roslev, Fursund, alltså den nordligaste delen av Salling, medan Balling täcker den sydliga delen. Emellertid är det ganska många familjer i Glyngøreområdet som skickar barnen till Dueholmskolen i Nykøbing på Mors, berättar skolchefen.

Mitt emellan – två köpstäder och kommunen

Medan det förut – och kanske fortfarande? – har varit rivalitet med andra orter i kommunen har den stora Skive kommun generellt ett positivt rykte. Busskommunikationerna är bra, service försöker man fördela lika, skolorna likaså. Frågan är hur långt detta positiva tillmöteskommande räcker? Besparingar kan ju drabba hårt vid en tidpunkt. Ett litet exempel i den

riktningen finns i äldreboendet. Om det står det i Salling Avis i november 2011: Det berättas att Roslevs äldreboende har ett köksteam med fem av de boende. De är medhjälpare, ordnar grönsaker m.m. och trivs naturligtvis med det. De hjälper och avlastar samtidigt boendets kökschef som efter nedskärningar är ensam om arbetet. Förut var det tre i köket. Frivilligheten och självhjälpen slår till igen.

Skive och Nykøbing är de närmaste köpstäderna med större utbud av affärer, och för Skives del finns tågförbindelse till resten av landet. Roslev ligger mitt emellan. Det är en viss tradition vid val av vilken ort man särskilt söker sig till. För en del har det helt klart betydelse var släkten härstammar ifrån. Man söker sig till den ort där man kanske ännu har släktingar och där man har gått i skola. Det gäller för en del Mors, och i det fallet har det också blivit lättare sedan Sallingsundsbron kom till. Men majoriteten av Roslevborna söker sig till Skive.

Nu sedan Skive blev centralort i kommunen verkar det förstärka den tendensen. Samtidigt går regiongränsen vid Sallingsund: Salling hör till Region Midtjylland, Mors till Region Nordjylland. Det betyder mycket både administrativt och praktiskt, bl.a. när det gäller val av sjukhus och liknande inom sjukvården. Också busskommunikationerna är regionernas domän. Skolan försöker att vara opartisk när det gäller val av utbildningsort, t.ex. gymnasium. Eleverna väljer nästan lika ofta Nykøbing som Skive. Också här har Skive dock kommit närmare än tidigare. När ungdomarna ska ha vidareutbildning måste de söka sig längre bort. Många nämner Århus, men det är inte den enda destinationen – Köpenhamn nämns också. Via familjens unga studerande har många i Roslev direkt och mycket personlig kontakt till landets större städer.

Den stora världen

Även om det talas mycket om att stödja de lokala affärerna, och man gärna vill ha fler, är livsmedelshandlaren inte ett dugg osäker på var den största konkurrenten finns. Det är varken i Skive eller i Nykøbing – det är i Holstebro, som bl.a. har Bilka och flera stora lågprisvaruhus.

Roslev ligger inte bara mitt emellan Skive och Nykøbing – utan även mitt emellan Viborg och Holstebro. Både med hänsyn till utbud och till arbetsplatser är detta en fördel. Infrastrukturen är god. Väg A26 går strax utanför dörren, det finns en ny färja vid Hvalpsund, från Skive finns det järnvägs- och bussförbindelser, och busskommunikationerna lokalt är bra med en buss i timmen. Roslev ligger på det sättet fortfarande i centrum.

En del väljer att stanna kvar inom kommunens gränser, också när det gäller kulturarrangemang. Vad gäller det senare verkar det nu likaså vara utbudet

som är avgörande. Roslev har för övrigt sin egen resebyrå i form av Roslev trafik/Annes Busrejsler som arrangerar både semesterresor till Medelhavsområdet och endagsturer till platser på Jylland och till Köpenhamn. Det är inte bara folk i Roslev som använder sig av den. På Mors, resten av Salling och i den närmaste omgivningen finns många utan egna transportmedel. De är inte särskilt resvana och mycket glada för denna möjlighet.

Den stora världen hör man knappast om så ofta, utom när det handlar om en sak – handboll. Landslagsspelarna från Roslev spelar utomlands. Det sågs att en av dem är på väg från AGF till Kiel, en av de stora klubbarna. Då hamnar Roslev i rampljuset, även i de rikstäckande medierna.

Bland medlemmarna i HRH 74s företagsklubb hittar man Setra, vilket gör en förvånad. Den stora svenska träindustrikoncernen har väl inte en avdelning i Roslev? Nej, men den har en säljare i Danmark och han är ordförande för klubben. En annan sponsor har kontakter ännu längre bort, nämligen Aage Østergaard Møbelindustri A/S – Oestergaard Furniture. Det företaget är hemmahörande och har produktion i Roslev, men har också joint ventures med verksamheter i Bosnien respektive Kina. Men om den typen av kontakter till omvärlden berättar man inte, om man inte frågar direkt om det.

Gemenskaper och mötesplatser

Sport och idrott

Idrottsutövande utanför Roslev med flera mils radie runt orten känner till Hallerne i Roslev och ortens handbollsspelare. Man behöver sällan komma långt in i ett samtal om Roslev innan sport- och idrottslivet, föreningarna som är knutna till det och Salling Hallerne kommer på tal. Det är en mycket central punkt. En annan yngling berättar att han av samma anledning minns sina barndomsår i samhället med en mycket stor suck: ”Jag var helt enkelt en pappskalle när det handlade om idrott. Jag kan överhuvudtaget inte spela handboll. Men min bror tyckte mycket om det. Han bor i Århus men har fortfarande kontakt med en del av dem han spelade tillsammans med i Roslev.”.

Salling Hallerne har rötter i den första egentliga hallen i Salling som byggdes 1966 av DGI, berättar föreståndaren. Hallerne är en självägande institution och Skive kommun betalar för föreningarnas användning av hallarna. Kommunen står också för skötsel av områdena utomhus. Den andra hallen är rätt ny – 2–3 år. Till den samlade man på tre veckor in 1,8 miljoner danska kronor lokalt. Man hade hoppats på att nå upp till 1,6

miljoner danska kronor. Sparekassafonden hade på förhand lovat att multiplicera beloppet med fem. I hallarna är tre personer anställda på heltid, inkl. föreståndare och matsalschef, och ett större antal på deltid, av dessa en hel del unga.

Idrottsföreningarna har ca 1 300 medlemmar totalt. Det motsvarar Roslevs totala invånartal. Några är självklart medlemmar i flera föreningar, men det är fortfarande ett högt antal. Hallerna har 2 500–3 000 besökande/användare i veckan. De används av dagbarnvårdare och skolan, av handbollsklubben och av Roslevs idrottsklubb. Det sägs att här finns inte mindre än 25 handbollslag. En särskild minigolfanläggning som är sex år är en av få anläggningar på landsnivå som är godkänd till turneringar. Dessutom används faciliteterna till senioridrott. Det finns ett särskilt fitness-rum. Lokalerna är alltid fullbokade – det finns faktiskt inte plats till att ta in nya användare. ”Därför har vi inga nya aktiviteter och arrangemang”. Fotbollsklubben har sitt eget klubbhus och banor vid sidan av hallarna.

I kombination med hallarna finns ett vandrarhem (med en gammal del från 1976 och en ny avdelning tillbyggd för 15 år sedan) och festlokaler (tre stycken med plats till 200–300 personer). Det ger möjlighet till att ge större lag mat och husrum i samband med sportarrangemang, träningsläger, konferenser, möten och kurser, mässor, familjesammankomster och det stora årliga julbordet med över 600 personer m.m. Under en tid då krogen inte gick så bra och hade flera ägarbyten, har hallarna använts i stället till arrangemang som nog annars skulle ha anordnats på krogen.

Om hallar och föreningar sammanträder naturligtvis aktiva styrelseledamöter. De har också en stor krets av sponsorer i det lokala näringslivet. Det starka idrottslivet har betydelse för en mycket större krets. Över tid etablerar barn och unga en bekantskapskrets härigenom och det ger en känsla av samhörighet. De äldre som intervjuades berättade hur de som yngre varit aktiva handbollsspelare. I dag håller de ihop i andra sammanhang, som de ”gamla” damerna som möts varje vecka till vandringsturer. Många har utan tvivel mött sin blivande äkta hälft i detta sammanhang, och man har under alla omständigheter ett stort nätverk av bekanta via idrotten. Hallerna och tillhörande faciliteter lockar folk till Roslev, inte bara från Salling utan också på landsplan.

Det kan kanske nästan bli för mycket? Vissa uttalar önskemål om mer ”kultur”, och skolan har satt igång åtgärder inom musik för att skapa utbud till dem som kanske inte är så sportintresserade. Som det uttrycks, ”om man inte är med i en idrottsförening, är man inte riktigt med”. Som skolchefen säger mer generellt: ”Det finns inte nog med utrymme i orten/inom området. Deltagande i ortens liv kommer inte av sig självt”. Det stora fokuset och den

upptagenheten när det gäller idrott och sport är en stor styrka och ger en stärkt gemenskap – som också kan verka exkluderande.

Skola – med högstadium

En annan stark och betydelsefull samlingspunkt är skolan. Roslevs skola har ett högstadium. Den nämns av fler intervjuade som en viktig tillgång för orten. Stora känslor är här som på andra platser förknippade med skolor som har föräldrastyrelser. Sammanslagningar av de gamla centralskolorna och liknande är inte lätta. Roslev har varit gynnat av att orten (och en större del av Salling) varit enat av en kombination av idrott och skola. I Salling, Skive kommun, har man samtidigt varit öppen för en form av decentralisering på skolområdet, och skolorna, delområdena har tidigt kunnat samarbeta om en ny skolstruktur. Det verkar ha medfört att det i fler orter fortfarande är en skola – men inte nödvändigtvis en skolchef. Även om det i Roslev är tradition att tänka på orten som en metropol med Roslev och omgivningarna, har man alltså just på denna punkt kunnat hålla fast vid att samarbeta istället för att konkurrera ut. Roslevs skola har tillvalsämnen inom idrott och hälsa, och här samarbetar man också med omgivningens klubbar.

Föräldrarnas uppbackning av skolan är stor – och frivillighet kommer också i hög grad in. Skolan har bl.a. god nytta av de många hantverkarna, folk med praktiskt kunnande som arbetar med att förbättra skolans faciliteter. Omkring skolan finns det en sammanhållning, som de som inte längre har barn i skolåldern nästan kan sakna. I varje fall glider man ut från den kretsen med tiden, sägs det.

Föreningar, mötesplatser och offentliga arrangemang

Det finns andra möjligheter. Bortsett från idrottsföreningen finns bl.a. den gamla medborgar- och hantverksföreningen, scouterna, hushållsföreningen, en förening för äldre, en kör, m.m. I lokalerna över förskolan i Roslevhus på Kirkebakken finns lokaler till de här föreningarna, där man bl.a. kan träffas och fika, spela kort, sjunga och ha andra arrangemang. Kyrkan och kyrkorådet står också för en del arrangemang med bl.a. föredrag och konserter.

Roslev Kro har haft en turbulent period med flera ägarbyten, nämner flera. I oktober 2011 öppnade krogen igen med nya föreståndare. Det uttrycks stor uppbackning till krogen och flera föreningsarrangemang är förlagda dit. Dessutom har krogen själv hållit särskilda arrangemang vid mårtensafton och jul.

Det finns en del fasta offentliga arrangemang i Roslev: Den årliga julparaden med start i den gamla kvarnen, byfesterna (med bl.a.

traktorpulling), cirkus, den danska midsommaren St. Hans, det stora julbordet i hallen, sammankomst med gamla elever annandag jul. Livsmedelsaffären och skolan har var för sig, och ibland gemensamt, hållit flera arrangemang med föredragshållare som är kända i hela Danmark. Superbrugsen i Roslev är en självständig lokalt ägd livsmedelsaffär. Medlemsmöten och -arrangemang är välbesökta och kan samla ett par hundra personer. Livsmedelsaffären har omkring 38 medarbetare, men bara fem bor i Roslev. Resten kommer ”utifrån”. Livsmedelsaffären är mycket aktiv och håller i flera arrangemang under året, med både provsmakningar och föredrag.

Traditionellt har det nog varit medborgar- och hantverksföreningen som har stått för nya initiativ å invånarnas vägnar. Föreningen, som grundades 1909, finns fortfarande, men utanför dess regi har under de senaste åren grundats bl.a. visionsgrupper, som arbetar med olika teman och möjligheter till att ge orten ett lyft. Särskilt aktiv verkar företagsgruppen vara, liksom en grupp som arbetar för ett nytt grönområde och som nämns ofta. Grönområden och parker i orten står på det hela taget högt på listan i Salling – nästan alla orter har eller önskar att få anlägga nya planteringar och liknande, framgår det bl.a. av tidningen Salling Avis.

Mer informellt

Som något relativt nytt har folket i samhället börjat hålla ”Running Dinner”, där en rad privata står för hus till bispisning och folk cirkulerar mellan dem för att till sist samlas på krogen. Det ger anledning till att stifta nya bekantskaper och verkar vara mycket populärt.

Alla öppna offentliga arrangemang ger självklart också anledning till informella möten folk emellan. Men hur är det till vardags. Finns det informella mötesplatser i samhället? Ställen man kan söka sig till för att träffa folk mer tillfälligt? Torget vid krogen och parken är väl möjliga mötesplatser – men under vinterhalvåret är det inte så inbjudande att slå sig ned där. Hur de används kan man inte se för närvarande. På Superbrugsen däremot – där känner man varandra. Affären är mycket väl sorterad med egen charkavdelning. Trots stor yta känns lokalen ombonad och trevlig. Här är en god atmosfär. De gånger jag har besökt butiken har kunderna varit av alla åldersgrupper, och det är så klart anledning till att prata med folk man känner medan man handlar. Här ses ofta kunderna stå vid hyllorna och prata – och det kan vara länge. Det finns inte någon ”ljugarbänk” uppställd i butiken, och det är heller inte nödvändigt.

Framtid – utveckling och visioner

I december stod det i Salling Avis, att Skive kommuns Landsbyudvalg har delat ut 1 miljon DKK till projekt i kommunen, däribland Salling Beach Arena i Roslev. Bakom projektet står en grupp från HRH 74. De har nu fått beviljat 200 000 DKK. Projektet kommer att kosta totalt ca 750 000 DKK. Pengarna ska användas till att anläggning av banor till beach-handboll, - fotboll och -volley. 2–3 banor ska placeras nära hallarna och vandrarhemmet. Det berättas att hallarna och vandrarhemmet redan har varit värdar för det danska och norska damlandslaget i beach-handboll utan att kunna ställa banor till förfogande. Det vill man alltså härmed åtgärda.

Den första veckan i januari 2012 kunde man läsa i tidningen om den arbetsgrupp under ”Visionsgruppen Roslev – ett område i förändring”, som arbetar på att locka nya företagare och uppmärksamma ortens fördelar. Visionsgruppen har även med folk från Hjerk, Harre och Rybjerg, och det är samarbete med Skive kommun. Bland andra projekt nämns park i samhället, skog, gångvägar och skolans framtidsplanering.

De två uttalandena är samstämmiga med det som invånarna lokalt nämner att det arbetas med, när man talar om framtiden och önskemål inför den. Nu märker man krisen, det är många arbetslösa och flera större verksamheter i området, speciellt möbelindustrin är på tillbakagång eller har lagts ned. Till detta kommer butiksdöden. Trävaruhandeln har flyttat – men kallar sig fortsatt ”Roslev”, och ortens klädesaffär stängs nu. Nedläggningar och besparingar har naturligtvis påverkan. Föreningar som är beroende av sponsorstöd och tidningar med intäkter från annonser drabbas av detta.

På den positiva sidan räknas att det fortfarande är många hantverkare och entreprenörer i samhället. Och det kommer fortfarande många unga till samhället, också för att bosätta sig. Man har hittills kunnat hålla kvar folk i området. Det verkar inte helt som om man verkligen tror på att utvecklingen när det gäller butiker i samhället kan vändas, men många nämner Visionsgruppens arbete för detta. Det talas inte så mycket om att etablera nya industriföretag och arbetsplatser.

Man sätter sin tillit till att högstadieskolan blir kvar här. Det stora och solida nätverk, och de bekantskapskretsar och den samhörighetskänsla som byggs upp via skola och idrottsföreningar är ett stort plus för samhället. Det håller ännu samhället levande. Men det utestänger kanske också några mindre grupper och kanske även nya idéer och tankar. Det finns inte helt plats för dessa, och de visioner och önskemål som ortens invånare uttrycker kan gott verka lite ”mossiga”. Man håller sig till de beprövade och välkända lösningarna.

Sammanfattning och perspektiv

Platserna verkar vara identiska

Sett till flera olika faktorer verkar de fyra orterna Knäred, Ullared, Lihme och Roslev vara identiska. Därför drar man gärna slutsatsen att platserna, halländska inlandsorter och jylländska landsortssamhällen, har samma identitet. Risken för att fastställa orternas identitet utifrån de yttre förhållandena ligger nära till hands.

De yttre strukturella dragen som gör att orterna liknar varandra är bland annat att de har vuxit upp kring en väg eller en vägkorsning där centrum finns. Centrum utmärker sig inte speciellt, förutom ett torg och några butiker och serviceinrättningar. Karakteristiskt för orterna är att det finns en del hyreshus i centrum. Villaområdena ligger bortom centrum, vid de vägar som går igenom orterna.

Ingen av orterna ligger långt från större orter, städer som det är relativt enkelt att ta sig till och där kan man handla och få kulturella upplevelser. Föreningslivet verkar också vara identiskt. Orterna har samma föreningstyper med fotboll eller handboll som dominerande aktivitet. Undantaget är Lihme, vars hamn vid Gyldendal nästan kan fylla denna funktion.

Näringslivsstrukturen är densamma. Orterna har några stora arbetsplatser, men domineras annars av många mindre företag och ofta en mycket entreprenörspräglad företagskultur. Det sistnämnda kommer ofta av kopplingarna till lantbrukskulturen, som präglas av självrådighet och självständighet samt av den pionjäranda som ofta uppstår kring en järnväg eller en liknande trafikknutpunkt.

Alla orter har en utbredd pendling. Här är det dock skillnad på om det rör sig om omfattande inpendling som i Sverige, eller om det i högre grad är utpendling, vilket särskilt är fallet i Lihme.

Invånarantalet på orterna är nästan lika och har varit någorlunda konstant i flera år. Den offentliga servicenivån är hög på alla orterna, och man har i någon grad en funktion som servicecentrum för mindre närliggande orter och sommarstugeområden.

Trots alla yttre likheter visar analyserna att det finns stora skillnader på ett djupare plan.

Knäredanalysen

Invånarna i Knäred talar mycket positivt om sin bostadsort. Det råder inget tvivel om att man tycker om att bo här. Attityden till den föreställda gemenskapen är mycket markant. Det betyder mycket för den enskilde att bo i Knäred. Det bidrar till att göra livet meningsfullt. Vad är det då som skapar denna gemenskap?

Det är att de flesta, om än inte alla, känner varandra. De som känner många tror att alla andra också gör det, och därmed skapas en föreställning om en utbredd gemenskap. Många på orten är släkt med varandra eller hade vänner här när de flyttade till Knäred. Familjer eller vänner som flyttar dit innebär att minnen och berättelser om orten förmedlas vidare och har goda förutsättningar för att överleva. Man kan säga att man har en kontinuerlig tradition av att föra vidare de berättelser som skapar en identitet. Dessa berättelser har ett innehåll som säger att här är det tryggt och bra att bo, och att man umgås med varandra.

I Knäred har man en mycket hög servicenivå, vilket man verkligen uppskattar. Servicenivån bidrar till att göra orten attraktiv och ett bra ställe att bo på. Vad gäller service utgör Knäred ett centrum för närliggande orter och spelar därför en viss roll i kommunens östra del. Ortens roll som servicecentrum bidrar till att stärka den kollektiva identiteten i relation till de mindre orterna runt omkring.

Knäred har flera föreningar som enligt invånarna själva har stor uppslutning och där det i nuläget ännu inte är något problem att rekrytera ledare. Det gäller idrottsföreningen, hembygdsföreningen och Friluftsförbundet. Det rör sig om ett traditionellt föreningsliv där utbudet för ungdomar är begränsat om man inte vill spela fotboll.

Andra förhållanden som skapar identitet och sammanhållning i Knäred är kopplingen till naturen som man har nära till och som man gärna vistas i. Särskilt barnen deltar aktivt i Friluftsförbundet. Man talar gärna om naturen som något speciellt, och man framhäver även detta på ortens webbplats. Naturen uppfattas som en integrerad del av orten, så att den smälter samman med naturen.

Historien spelar en stor roll för identiteten. Den kommer till uttryck i den föreställda gemenskap som skapas genom minnena om Freden i Knäred. Minnesstenen utanför orten finns kvar som det enda spåret av denna händelse som alla hänvisar till. Men få vet särskilt mycket om den. Identiteten ligger i stoltheten över att få bidra till nationens historia.

Hembygdsföreningen upplever att medlemstalet har stigit och att det kommer många på mötena som hålls en gång i månaden. Intresset är koncentrerat kring den nyare historien i anslutning till enskilda gårdar, som fysiska platser. En ny bok från föreningen berättar om vem som har bott på gårdarna. Detta intresse visar vilken betydelse släkterna som kollektiva gemenskaper har för identiteten. Samtidigt uttrycker detta Knäreds nära anknytning till och de rötter orten har i lantbruket och lantbrukskulturen.

Sett till invånarnas uppfattning av och förhållande till omvärlden spelar det mentala rummet/den mentala platsen en stor roll. Man definierar sig utifrån detta och det påverkar identiteten mycket. Fysiskt är Knäred den plats man bor på och där man har sina sociala relationer, men mentalt ”räknas” Halmstad och Markaryd till Knäred. Dessa orter uppfyller centrala behov som inte kan uppfyllas i Knäred. Kommunens huvudort, Laholm, spelar inte någon större roll i detta sammanhang. Laholm räknas inte in i den mentala omvärlden. Trots att man föreställer sig sitt närområde inom två mil känner sig en del invånare isolerade i Knäred!

I de dominerande berättelserna om ortens kollektiva identitet finns även antydningar om konkurrerande berättelser och att det försiggår ett visst exkluderande från gemenskapen. De invånare som bor i hyreshusen längs med eller i anslutning till infartsvägen från 117 och därmed nära centrum räknas inte som en del av gemenskapen. Detta är inte något man talar om. Endast ett par av dem som intervjuats nämnde att de ”främmande” personer som bor här inte ingår i gemenskapen. Här sker ett socialt exkluderande av en grupp invånare. De räknas inte med i ortens gemenskap och man tycks inte arbeta på att de ska inkluderas.

Exkluderandet tar sig uttryck i ett fysiskt problem som kan lösas genom ett arkitektoniskt lyft av ortens centrum och infartsväg där husen inte är i samma skick som vid ortens andra infartsvägar. Man kan fråga sig om en fysisk förändring av centrum skulle skapa en högre grad av inkluderande. Infarten till orten snyggas upp, men det kommer fortfarande att vara ”främmande” som bor i området. Frågan är vad man ska satsa på och vad som skulle kunna lösa ”problemet” som invånarna ser det. Denna inställning till de ”främmande” bidrar egentligen också till att exkludera centrum rent fysiskt från det område som man räknar som Knäred. I områdena runt centrum kan man säga att Knäredborna bor. I den här situationen sker skapandet av identiteten genom en ”fiendebild”. Samtidigt handlar det om att man inte kan bo på vissa ställen om man vill ingå i gemenskapen.

Det är kanske inte heller så lätt att bli en del av gemenskapen i Knäred om man flyttar dit och inte har några nära släktband. Flera har uttryckt att det är problematiskt att bli accepterad om man inte känner någon – även om man

deltar i föreningslivet. Problemet för inflyttade utan släktrationer kan vara att man inte känner till de accepterade berättelserna om Knäred, och att man inte ingår i de relationer där de berättas.

Man har dubbla känslor inför de många danskar som köper sommarstuga eller villa i Knäred. Danskarna kan sägas vara till nytta för att gemenskapens ramar kan upprätthållas och att platsen kan vara attraktiv för svenskar att flytta till. Att husen i Knäreds utkanter köps upp innebär att de inte står tomma och signalerar förfall. När de används är danskarnas ensak. Om husen i villaområdena köps upp och står tomma under längre perioder "saknar" man personer som kan "fylla ut" gemenskapen. Problemet är detsamma om de som bor i husen väljer att inte delta i områdets gemenskap. Danskarnas närvaro bidrar till att hålla liv i Konsum, som är den främsta dagliga mötesplatsen. Kanske även den enda. Invånarna saknar en mera informell mötesplats. Kommunen har anlagt ett nytt torg, men det verkar inte uppfylla den tilltänkta funktionen, kanske beroende på placeringen i centrum.

Knäreds geografiska placering bidrar till att skapa ett gemensamt sammanhang och en inlandsortsidentitet. I relation till kusten och t.ex. Mellbystrand skapas en "motberättelse" som stärker sammanhållningen. Enligt berättelserna är det på kusten som utvecklingen sker, och då på inlandets bekostnad. Det råder en oro för att man på längre sikt ska förlora kampen mot kusten. I slutändan handlar det om vilken livsstil som man ser att myndigheterna satsar på. Är det inlandskulturen eller kustkulturen? För Knäreds invånare representerar inlandsorterna den traditionella landsbygds-kulturen, med en gemensam identitet som baseras på lantbrukets värden. Kusten representerar den moderna, individuella livsstilen.

Knäred kan anses vara en typisk halländsk inlandsort med starka band till skogs- och lantbruk. Orten domineras av kulturer och gemenskaper som är sammankopplade med dessa näringar. Historiskt sett verkar samarbetet ha skapat en tradition av sammanhållning och ömsesidig hjälp. Lantbruket har inte längre samma dominerande betydelse, men näringen har skapat en tradition av en viss typ av företagande och ligger bakom etableringen av många mindre företag, vilket är kännetecknande för Knäred.

Orten har på senare tid utvecklats kring järnvägen och tågen stannar inte längre i Knäred. Befolkningen i Knäred är som regel personer med korta eller mellanlånga utbildningar. Man kan tala om en traditionell medelklass som domineras av lantbrukskulturen, men det finns även en öppenhet mot storstadens möjligheter och utbud. Kulturen och gemenskapen har en viss tendens att få en exkluderande effekt mot andra kulturer, speciellt de som kan verka främmande.

Lihmeanalysen

Alla Lihmebor anser att Lihme är en härlig plats. Samhället präglas av mycket välskötta hus och trädgårdar. Här finns det inga tomma butiksfönster eller förfallna hus. Det öppna jordbrukslandskapet når ända in till husens trädgårdar. Från en del tomter har man utsikt över det öppna landskapet till fjorden. Alla har lätt att komma ut i naturen. Det är kort avstånd till fjorden och natursköna områden. Detta är något som alla uppskattar, fast på olika sätt.

Lihme har varit ett lantbrukssamhälle så länge man kan minnas, med lantbruket som den dominerande näringen, med mejeri och andra andelsföretag och många människor i gårdar och hus. Till detta tillkom ”traditionella” näringsgrenar inom primära och sekundära sektorer baserade på lokala råvaror och resurser: fiske och tegelbruk.

Lihme är mer än bara orten Lihme. Sedan långt tillbaka i tiden har orten varit organiskt sammanflätad med lantbruksområdena och har sedan blivit ett mindre kommun- och servicecentrum. I dag betraktas resten av omlandet på ett naturligt sätt som Lihmeområde, även den långa kuststräckan med de stora områdena med sommarhus. Orten Lihme var för inte så många årtionden sedan fortfarande ett litet centrum med många affärer. På 1970-talet växte invånarantalet och nya villor byggdes, bl.a. baserat på stor träindustri i Aalbæk. Här byggdes centralskolan år 1964. I dag har orten en livsmedelsbutik och en bank kvar. Här finns nästan inga andra verksamheter förutom en frisör, en maskinstation och viss försäljning. Både livsmedelsbutiken och förskolan/skolan betraktas som mycket viktiga för ortens liv. Man vet inte riktigt hur det kommer att gå utan dessa. Invånarantalet sjunker – och det verkar som att befolkningspyramiden är skev. Det finns relativt många äldre invånare och färre yngre familjer med barn.

Historieberättandet har fram till senare tid i hög grad haft tyngdpunkten på lokalhistorien i ett traditionellt skolämne – topografi. Ett trendbrott har skett de senaste årtiondena och nu verkar tonvikten i stället nästan uteslutande ligga på det som är utmärkande för Lihme och dess omgivning, det som inte eller nästan inte har någon motsvarighet på andra platser. Dessutom används orten som ett skolexempel på ett samhälles utveckling, genom att kvarter från olika historiska perioder enkelt kan urskiljas. I dag sker utvecklingen emellertid utanför orten i natursköna områden, gärna kusten, speciellt Gyldendal.

”Landsortsgemenskapen” kan vara svår att hitta. Här finns det inte några självklara gemensamma ytor, om man inte räknar med den gröna ängen vid kyrkan – och hamnen vid Gyldendal skulle kunna utvecklas till en

gemenskapsfunktion. Idrottsplatser och liknande verkar inte användas särskilt mycket. Här finns det också förhållandevis få gemensamma rum att välja mellan: skola, församlingshus, idrottsplatser och hamn. Föräldrarna stöttar skolan, mest genom arrangemang och i mindre hög grad genom frivilligt arbete. Det finns en gemensam mötesplats för orten i skolan som man hellre använder i stället för församlingshuset, eftersom det kostar pengar. Detta märks bl.a. vid de mycket uppskattade gemensamma måltiderna, där alla slags invånare möts.

De äldre invånarna saknar de informella sammankomsterna som ägde rum förr i tiden. Kortspel och kaffe i gårdarna, inbjudningar till dylikt när man hade uppmärksammat högtidsdagar. Detta är dock lika mycket en generationsfråga som beroende på ”härkomst”.

I arbetet med visioner och utvecklingsplanering möts en del människor – kärnan verkar dock relativt liten och domineras kanske av nyinflyttade. På idrottsanläggningar och i flera föreningar verkar aktiviteten vara mycket liten. De yngre söker sig utanför orten till större idrottsklubbar. Pensionärsföreningen passar inte för alla. I visionsgruppen påpekar man att det inte finns något samarbete mellan de annars många föreningarna, speciellt inte om de större evenemangen.

Landsortsgemenskapen är en föreställd gemenskap och den finns här i minst två former: Yngre nyinflyttade söker den och har till viss grad en idylliserad uppfattning om vad den är – och i varje fall konstaterar de att den inte finns i Lihme. De äldre Lihmeborna minns tidigare gemenskaper som baserades på särskilda strukturer i samhället, som har ändrats kraftigt på mycket kort tid.

Det finns en gräns mellan inflyttade och infödda. Detta beror i hög grad på de olika gruppernas historia och på hur länge de har haft en anknytning till platsen. Klyftan påpekas starkt av de nyligen inflyttade, medan bl.a. en generation av lärare som flyttade hit på 1960-talet känner sig bättre integrerade. De ”gamla” Lihmeborna berättar inte detta självmant. Det är snarare ett konstaterande: De inflyttade är ju nu en gång inflyttade. Deras kännedom om och känsla för människorna och platsen måste ju vara annorlunda.

De inflyttade beskriver sig själva som välutbildade, som akademiker, med vid horisont och glädje över att resa ut i världen. De är välartikulerade, vana vid ny teknologi, aktiva i det lokala samhället, och de har ansökt om pengar till det. De har i hög grad flyttat till området på grund av dess läge vid fjorden, den speciella naturen och det vackra landskapet med utsikt. De beskriver de infödda som traditionella, icke-högutbildade, inte så välartikulerade, mycket bundna till platsen utan lust att resa långt. De är

dock öppna och trevliga, säger de inflyttade. Genom sin utbildningsmässiga bakgrund, förbindelserna till omvärlden, den välstrukturerade metoden för arbetet med områdets utveckling och förmågan att uttrycka sig, blir den här gruppen lätt dominerande i den bild som skapas av orten utåt.

De människor som är födda och uppvuxna i Lihme har rötter i en lantbrukskultur som har genomgått stora förändringar under de senaste generationerna. De anser att de inflyttade kan vara tillgjorda och lite löjliga i frågan om hur viktigt det är att bo på en plats med vacker natur, men de är nog så trevliga, säger de ”infödda”. En stor mängd sommarhusboende är accepterade av alla eftersom de anses bidra positivt till den lokala handeln och är en fördel för den framtida utvecklingen, framför allt för eventuella initiativ för turismen.

Många invånare pendlar från Lihme till arbetet, medan bara ett fåtal pendlar i andra riktningen. Skive är det administrativa centrumet, men liksom tidigare är det lätt att ta sig till andra större orter i mellersta och västra Jylland för inköp, arbete och utbildning. Och på grund av centraliseringen också till sjukvårdsinstitutioner eller rättsinstanser. Några större motsättningar till grannorterna i Sallingområdet och även till Skive nämns inte. Det är i högre grad östra Danmark med Köpenhamn som är skurken. Många yngre generationer av de ”infödda” har arbetat, utbildat sig, bott i större städer och återvänt hem.

De som har flyttat dit på senare tid arbetar ofta långt bort från Lihme. Under alla omständigheter – trots Lihmes närhet till de vidsträckta hedarna på Jylland – anser man att Lihme hör till lantbruksområdet Salling och Limfjordstrakten, och man skyltar med detta genom den fantastiska ”Sebedeje”-stenen i rondellen vid Kærgårdsholm.

För såväl de infödda som de inflyttade ger internet direkt kontakt med den stora världen. En möjlighet vars potential ännu så länge bara utnyttjas till en bråkdel.

Lihmes utvecklingsgrupp satsar på att kunna öka inflyttningen. Det finns inga planer om eller en tro på nya näringsverksamheter i Lihme – endast turismen får större betydelse. Det får dock inte ske på så sätt att det förstör bilden av den vackra orten. Lantbruket i sin nuvarande form med få stora enheter berörs inte av gruppen. Här finns det inte någon vision om att få en annan form av ”lantliv” som skulle kunna likna det som fanns förr i tiden.

Gränsen mellan invånare av varierande ”härkomst” med vitt skild utbildningsmässig bakgrund och fokus i relationen till området kan komma att få stor betydelse. Vem kommer att få bestämma? En stark grupp som kommer utifrån kan bevara ortens yttre utseende men samtidigt förändra allt

innehåll på ett väsentligt sätt genom att införa helt andra typer av näringar, sätt att umgås på och användning av platser som skiljer sig från det traditionella.

Kan det finnas en tillräcklig samsyn mellan olika Lihmebor i glädjen över områdets vackra natur och historiska kvaliteter? Kan den nya teknologin och de nya medier som redan används här inom flera fält göra en skillnad i det här sammanhanget? Alla invånare, oavsett härkomst och ålder, verkar vara överens om en sak: Lihme är en härlig plats! Det uttrycks bara på olika sätt och det är skillnad på hur det betonas och hur detta ska tolkas.

Ullaredanalysen

Invånarna talar positivt om att bo i Ullared. Det är en bra plats att bo på, eftersom man har många möjligheter i form av en hög servicenivå – både privat och offentlig service.

Orten ligger välplacerad och det går snabbt att ta sig till Varberg och Falkenberg. I Ullared är det möjligt att köpa allt som man behöver.

Gemenskaperna talar man om, men inte så

utbrett att det ger intrycket av att det är just dessa som skapar identiteten i Ullared.

I Ullared känner inte alla varandra på samma sätt som i Knäred. Visserligen har många flyttat till Ullared eftersom de har familjerelationer här. Detta gör det lättare att ingå i såväl konkreta som föreställda gemenskaper, men flera inflyttade anser att det är svårt att få ingå i gemenskapen. Omsorg om varandra verkar inte vara en del av kulturen.

Även om inflyttade engagerar sig i föreningslivet upplever de att det är svårt att komma in i gemenskapen. På detta sätt kan det sägas att det förekommer ett exkluderande av de inflyttade som inte har familjerelationer på orten.

Detta har inte något att göra med vilken social grupp man tillhör, utan snarare med varför man flyttar till Ullared. I fråga om exkluderande verkar de som bor i hyreshusen nära Gekås och ortens torg inte räknas som en del av gemenskapen. Om det beror på placeringen eller social status är ovisst.

De som verkar känna varandra bäst och som i störst utsträckning talar om gemenskap är ortens pensionärer. På 60- och 70-talet var de aktiva i ortens expansionsfas, i samband med den gröna vågen. De kom samtidigt till orten och kom att utgöra dess eldsjälur och blev centrala resurspersoner under ortens uppgångsperiod. Deras uppgifter verkar inte ha tagits över av andra. Av många olika orsaker har gemenskaperna och relationerna i Ullared en särskild karaktär, som gör att platsen skiljer sig från inlandsorter som t.ex. Knäred.

Det är inte relationerna och den kollektiva gemenskapen som präglar berättelserna från Ullared. Ullared karaktäriseras som en inlandsort, men frågan är om detta stämmer när det gäller ortens kultur och identitet. Ullared befinner sig geografiskt och också mentalt någonstans mellan kusten och inlandet. Orten är varken eller, men verkar befinna sig i gränslandet mellan de två ortstyperna i fråga om gemenskaperna och identiteten.

Naturen i Ullared omtalas inte som något speciellt eller något som man är stolt över. Den bara finns där. Man vistas i den, men den betyder ingenting för identiteten och anses inte vara attraktiv för andra. Man kommer inte till Ullared för naturens skull! Vare sig som turist eller som inflyttad.

Ullared bidrar på sitt sätt till nationens historia, men inte med händelser som ligger långt tillbaka i tiden. Ortens historia följer två riktmärken/indikatorer. Den ena är järnvägen. Den andra är Gekås. För dagens invånare är Gekås uppkomst och expansion det historiska riktmärket för Ullareds utveckling. Gekås betydelse för gemenskaperna och identiteten i Ullared är enorm. En ort med 1 000 invånare kan knappast undvika att påverkas av ca 4 miljoner besökare om året. De många besökarna sätter spår på orten, men det gör även Gekås som arbetsplats.

Gekås kan anses utgöra en institution på orten, eftersom man direkt och indirekt hanterar några centrala uppgifter på orten. Detta sker direkt i form av donationer till aktiviteter och föreningar samt genom etablering av infrastruktur. Indirekt i form av att det krävs en viss servicenivå på orten för de många besökarna. Tack vare Gekås behöver invånarna inte kämpa för att upprätthålla sin servicenivå eller för att få pengar till aktiviteter.

Det stora antalet besökare till Gekås betyder att det numera alltid finns människor överallt i Ullared. Man vet därför inte om det är lokalbefolkningen eller Gekåskunder som man stöter på. Det stora antalet besökare präglar gatubilden och bidrar till en känsla av flyktighet och ytlighet. Livet kring Gekås, ortens centrum och korsningen har karaktär av storstadsliv, vilket verkar kunna avläsas av relationerna och gemenskaperna i Ullared. Livet här har, enligt berättelserna, en annan puls än livet på en traditionell inlandsort.

Ullared har sedan slutet av 1800-talet präglats av handel och har varit en trafikknutpunkt, först genom att man hade två järnvägslinjer och genom den omlastning som krävdes från den smalspåriga banan till den bredspåriga. Järnvägen och handeln medförde en mängd funktioner och en utveckling som är typisk för ett stationsområde. Efter banornas nedläggning övertog

Gekås och de medföljande varuhusen och butikerna handeln. Gekås ligger där det tidigare skedde en omlastning mellan banorna.

Inte bara Gekås präglar Ullareds gemenskaper och identitet – även om mycket är avlett från varuhuset. Trafiken genom orten är enorm till följd av de två landsvägar som korsar orten. Trafiken präglar pulsen och vardagsbilden och den medför vissa störningar som med säkerhet inte gör orten attraktivare för människor att flytta dit. Ortens fysiska uttryck präglas av att den har vuxit upp först omkring en järnväg och senare kring en trafikknutpunkt.

Invånarnas nära omvärld sträcker sig mentalt till både Varberg och Falkenberg. Orterna räknas som den nära omvärlden, där man kan tillfredsställa en mängd kulturella behov. Bägge städerna ligger vid kusten, men i Ullared uttrycker man inte ett markant motsatsförhållande till kusten och ser inte en fiendebild. Kusten ses som en möjlighet. Kanske för att man inte ser att resurserna försvinner till kusten. Man har ju Gekås!

Roslevanalysen

Ingen talar om Roslev som en trevlig plats! Här finns varken särskilda attraktioner eller vacker natur på nära håll, och platsen ligger inte vid kusten. Roslev är ett tidigare stationssamhälle. Den genomgående huvudvägen är på den sydligaste delen präglad av förfallna byggnader och tomma butiker som ger en negativ bild av hur det egentligen står till med Roslev.

Bortsett från denna del av huvudvägen är orten dock välhållen. I ett kulturhistoriskt spännande område från järnvägens storhetstid finns en livsmedelsbutik, ett apotek, en restaurang och banker. Mycket offentlig service ligger nära detta centrum: barnpassning, dagis, skola med högstadium, ålderdomshem m.m. Det finns även ett par specialaffärer. Dessutom finns det välvårdade äldre och nyare villakvarter och ett lika välvårdat och stort område med vandrarhem, hallar och idrottsanläggning. Det ligger i närheten av ett område med företag, hantverk och industri samt Helsevænget med läkare, tandläkare, sjukgymnast, akupunktör och veterinär.

Gemensamma ytor på orten är antagligen torget vid restaurangen i handelsområdet, flera grönområden och stigen på den tidigare Sallingbanan. Kvarnen är en samlingspunkt vid ”traditionella” arrangemang, speciellt till jul och används som ett slags varumärke för orten.

Men det är den nyare historien som räknas. Att ingen säger att det är trevligt betyder inte att invånarna ogillar sin ort. Tvärtom. Man är faktiskt, på ett märkligt sätt, omåttligt stolt över den. Det är inte så mycket byggnadernas utsida som räknas, utan istället invånarnas. Roslev utmärker sig först och främst på ett nationellt och internationellt plan med sina många idrottsanläggningar och otroligt stora deltagande och framgång i sportsammanhang – speciellt inom handboll.

Roslev har många mötesplatser och många gemenskaper. Först och främst hallar, idrottsanläggningar och idrottsföreningar av olika slag. Majoriteten av invånarna och alla generationer möts på detta sätt. Det finns helt klart ett samband mellan deltagarna i idrotten och i företagsnätverk och t.ex. gemensamma måltider. Samma personer engagerar sig i olika sammanhang. Samtidigt är deltagandet mycket brett. Det omfattar alla generationer och skapar ovanligt starka och långvariga nätverk och förbindelser, ofta livslånga, som också får betydelse för bl.a. sysselsättning och innovation.

Skolan med högstadium är även en stark gemenskap, men ett aktivt deltagande från de vuxnas sida är helt beroende av att man har barn i skolan. Emellertid har barn och unga sedan 1920-talet här haft möjlighet att skapa samhörighet och nätverk som sträcker sig utanför skoltiden.

Dessutom finns det flera andra välfungerande institutioner, föreningar och offentliga arrangemang på orten. Många invånare är mycket aktiva och deltar i ideellt arbete.

Det skapar starka band och nätverk och många platser för gemenskap, såväl fysiska som mentala. Det kan också verka starkt exkluderande för dem som av någon anledning inte själva söker upp gemenskapen eller inte är intresserade av sport osv. Detta i så hög grad att man nästan inte kan se om några sådana grupper existerar. De minoriteter som borde finnas märks helt enkelt inte.

Invånarna i Roslev är egentligen inte lantbor och de betraktar inte sin ort som en ort på landet. De är inte heller akademiker. De är hantverkare och entreprenörer. De är ordentliga människor med ordning på saker och ting. De är i hög grad präglade av frivillighet och självrådighet.

Folk i Roslev är vana vid inflyttning i samband med tillväxtperioder, vilket ofta har varit fallet med deras egna förfäder i närhistorien. Personer som arbetar i Roslev men som inte bor där upplever att de tas emot och behandlas väl. Befolkningen verkar vara rätt homogen och det verkar inte finnas stora problem i relation till helt andra befolkningsgrupper.

Roslev var ett stationssamhälle fram till 1970-talet. En liten köpstad vars tillväxt på grund av järnvägen har gett invånarna en berättelse om den senare historien som handlar om nybyggare, grundare och pionjärer – en tradition som håller i sig. Roslev har tack vare stationen, många serviceföretag och offentlig service blivit en liten metropol och ett centrum i Sallingområdet – i varje fall enligt invånarnas egen uppfattning. Detta beror även på Hallen från 1966, Sallings första, som sedan har växt till Hallerne och flera större idrottsanläggningar.

Det finns det inga stora brytpunkter i historieberättelsen, även om stationen har lagts ned. Det är kontinuiteten som dominerar: även i dag läggs det stor vikt på entreprenörskap och på uppkomsten av enskilda företag. Relativt nya historier, där bara några få företag är grundade före 1950, många efter 2000, och där flera drivs av andra eller tredje generationen.

Invånarantalet har hållit sig stabilt, men ändå stigit lite. Nya människor flyttar till orten, även yngre familjer med barn. Detta är möjligtvis framför allt människor med familjerelationer eller med bekanta på orten från yngre år på Roslevs skola och i idrottsföreningarna. Det faktum att ortens invånarantal har ökat en aning, när ”alla andra” i bästa fall står stilla eller går tillbaka, är något som man framhäver med stolthet.

Ingen lägger stor vikt vid områdets historiska attraktioner eller natur. Det är inte så viktigt. Spåren efter järnvägens storhetstid är fina, annars finns det inte några större möjligheter. Det är bara kvarnen som är sällsynt, den enda som finns kvar i Salling. Man hänvisar dock gärna till sevärdheter på andra platser i Salling och på Mors. Det är en service gentemot de människor som övernattar och äter i Roslev.

Invånarna anser att Roslev ligger i centrum. Orten har en ”naturligt” högre status tack vare skolan med högstadium och sportanläggningarna. Relationen till andra större orter i området präglas av konkurrens eller ett motsatsförhållande snarare än av samarbete. Det gäller framför allt Glyngøre och i lägre grad Balling. Roslev ligger mitt emellan större orter och egentliga städer: Nykøbing och Skive, Holstebro och Viborg. Därmed är orten fortfarande i centrum. Det finns goda förbindelser i fråga om vägar och busslinjer. Skive har blivit kommunens administrativa centrum men verkar inte vara en plats som man hyser motvilja mot på grund av det.

Vad gäller framtiden sätter invånarna stor tillit till idrotten och investerar mycket i ständig förbättring av anläggningarna. Det satsas också på högstadieskolans fortsatta existens. Bägge delar ger orten stora fördelar, inte minst vid skapandet av nätverk och relationer som ofta är livslånga och sträcker sig över lokalsamhället.

Kombinerat med platsens initiativförmåga, entreprenörsanda, självrådighet, sammanhållning och konkurrensmentalitet, verkar det finnas goda möjligheter för att nya företag kommer att se dagens ljus.

En del ”visioner” och önskningar, till exempel vad gäller nya affärer på orten och grönområden, tyder emellertid på att det saknas en del nytänkande i relation till ortens utveckling. Exkluderande av grupper med annan bakgrund, andra behov och idéer och det faktum att omvärlden enbart ses som konkurrenter och inte samarbetspartner kan bli en akilleshäla om det visar sig att sport, hantverk och billiga tomter inte är tillräckligt i längden. Men just nu går det riktigt bra.

Ett spadtag djupare - rekommendationer

Några arbetsgruppsmöten som hölls i Roslevhallen i slutet av 2011 kan karakteriseras som Roslevbornas senaste försök att sätta ord på platsens identitet.

Mötena visade hur svår en process kan vara om man inte är van vid att arbeta med identitetsskapande berättelser. För att hjälpa de inkallade eldsjälarna med att genomföra detta arbete hade kommunen kallat in assistans från en konsultfirma. Övningen gick ut på att de invånare som deltog efter en kort instruktion skulle sätta ord på Roslevs identitet. Man måste nog dra slutsatsen att övningen inte lyckades.

Processen bidrog inte till en identitetsberättelse, utan slutade med att man satte ord på vad man hade för aktiviteter och speciella förhållanden i Roslev som bidrar till att karakterisera platsen. Några berättelser om de närvarande invånarnas identiteter i relation till Roslev uppstod aldrig. Syftet med processen verkar snarare vara inriktad på vad som kan vara attraktivt i marknadsföringssammanhang. I och med att de närvarande eldsjälarna först och främst representerade hallen, skolan och idrotten var det också upplagt för en ensidig berättelse om Roslevs identitet. Alltför många var exkluderade och kunde inte bidra till berättelsen.

Det kan finnas flera förklaringar till varför processen inte lyckades. En kan vara att identitetsbegreppet är så komplicerat att det inte är något som kan skrivas ned direkt med några få ord på en gul post-it-lapp. Denna analys visar att det krävs en längre process med begreppsförklaringar och övervägande av metoder för att hitta fram till identiteter. Samtidigt är det långt ifrån lätt att själv beskriva en identitet med några få ord. Speciellt när begreppet identitet framstår som oklart. För en åskådare på mötet verkade varken konsulterna eller invånarna helt införstådda med vad begreppet identitet betyder. Identitetsarbetet fortsatte på senare möten, där invånarna utifrån processen med konsultfirman skulle ”varudeklarera” Roslev.

En annan förklaring till att hela processen misslyckades är att invånarna inte var vana att arbeta på detta mera beskrivande och analyserande sätt. Processen upplevdes från vår sida som ett för abstrakt sätt att arbeta på. Dessa processer, har vi märkt, har till viss del lyckats bättre på platser som Rødding och Lihme. Dessa skillnader kan förklaras med olika erfarenheter med projektutveckling. I Roslev verkar man genom de aktiviteter som pågår i och kring hallen ha stor erfarenhet av att arbeta mer konkret med organisation av initiativ. I Roslev finns inte heller en grupp invånare med akademisk bakgrund som har förmågan att arbeta abstrakt och analytiskt, som det gör i Lihme. Eldsjälarna i Roslev kommer från en hantverkar- och

medelklassbakgrund och är duktiga på att organisera aktiviteter tack vare sin lokalkännedom och sina stora nätverk.

”Vi vill gärna försöka gräva ett spadtag djupare.” Uttalandet kommer från en tjänsteman i Skive kommun och berör syftet med denna rapport. Vi har tolkat det så att de beskrivningar, undersökningar, statistiska uppgifter och annat material som normalt ligger till grund för kommunernas planering inte ger en tillräcklig bild. Det är klar tonvikt på de fysiska förhållandena, på ramar, byggnader, vägar och arkitektur. Inte på de människor som det egentligen handlar om.

Verktygslådan: ”Den lille antropologen”

I det här avsnittet ger vi konkreta råd för hur man i den kommunala administrationen eller också på de mindre orterna själv kan utarbeta platsanalyser.

Utöver de konkreta platsbeskrivningarna kan analysen visa en teoretisk och metodisk väg till att ta fram platsidentitetsanalyser. Syftet är att ge tolkningsverktyg och konkreta verktyg för att skapa en annorlunda platsanalys med fokus på kollektiva identiteter och självbilder.

Analysen visar att det på de fyra platserna finns olika identiteter och att de har sitt ursprung i flera kontextberoende förhållanden. De konkreta resultaten kan användas vid planering och implementering av projekt- och utvecklingsaktiviteter. Utöver de konkreta identitetsbeskrivningarna och platsanalyserna visar analysen i stort vilka generella faktorer som skapar identiteter och hur de uttrycks. Perspektiven på de fyra platserna bidrar förhoppningsvis till att ge en allmän förståelse av vad som är identitetsskapande och för vem.

Här skulle vi vilja återvända till de begrepps- och metodgenomgångar som vi presenterade i inledningen och som ligger till grund för vår analys. Den första rekommendationen är att man läser vårt begrepps- och metodavsnitt och diskuterar de definitioner och begrepp som finns där.

Olika delar av vår analys kan användas i olika sammanhang. Allt beror på vad man vill uppnå med analysen och vilka resurser man har till sitt förfogande.

Avgränsningar och förståelse av platsen

Den första uppgiften eller övningen som man bör ta sig an är att öppet diskutera hur man i förväg föreställer sig den plats som ska analyseras. Hur

ser man på platsen, dess invånare och de identiteter som kan vara aktuella? Här är det också relevant att se på platsens fysiska uttryck och de signaler som platsen sänder ut.

I detta sammanhang är det även viktigt att diskutera eller reflektera över hur man vill avgränsa "platsen". Om man skulle dra en cirkel runt platsen, hur skulle den då gå? Här bör man fastställa om man talar om den fysiska platsen eller den mentala platsen.

I den inledande fasen kan man samla in skriftliga presentationer av platsen. Det kan vara historiska beskrivningar, artiklar, turistbroschyrer m.m.

Som kommunanställd planerare har man ofta kunskap om en plats. Denna kunskap kan vara utgångspunkten för analysen, vilket gör att man slipper börja med två tomma händer. Det är viktigt att man i administrationen, gärna med olika ämnesgrupper, diskuterar den kunskap man har och diskuterar tolkningen av de begrepp som man vill använda.

Den narrativa metoden

Den grundläggande utgångspunkten för denna analys är den narrativa metoden och man ska vara införstådd med vad det innebär att använda den. Här handlar det om att få människor att berätta och därmed skapa mening och betydelse i relation till det tema som man har valt att behandla. Det kan vara en fördel att starta med en person som har en omfattande kännedom om platsen. Därefter kan man i flera omgångar inkludera en allt större krets.

När man använder den narrativa metoden är det viktigt att lägga tid på att nå fram till de frågor som man vill ställa. De får inte vara slutna och entydiga, utan ska vara öppna och ge den som intervjuas möjligheten att reflektera över sammanhang. Det är inte konkreta svar man är ute efter. Frågornas karaktär beror naturligtvis på om det är ett särskilt tema som man vill undersöka. Man ska hjälpa den som intervjuas, så att han eller hon kan formulera sig.

Även om man som planerare har kunskap om platsen är det viktigt att man ställer frågorna som om att man inte vet något om förhållandena. Det är viktigt att ställa frågor som en främling som utför fältarbete på platsen. Här ska man också vara uppmärksam på att man i de intervjuades ögon fortfarande är en representant för kommunen. Kanske är det en bra idé att hyra in en intervjuare utifrån?

När frågorna utarbetas är det viktigt att lämna utrymme för den intervjuades historiekännedom. Det kan ske genom att man ställer frågor som låter den intervjuade förhålla sig till en utveckling över tiden. Denna tidsdimension

måste inte nödvändigtvis uttryckas i en och samma fråga, utan kan istället ingå i flera enskilda frågor eller en rad frågor.

Vem ska väljas ut till att intervjuas?

Naturligtvis ska man välja representanter för eldsjälarna, eftersom man genom en öppen intervju kan få fram åsikter och tolkningar som man inte får höra till vardags från dessa personer. Dessa berättelser får dock inte vara de enda, eftersom de alltid får plats eller tar sig plats.

Först och främst är det viktigt att man får tag i personer som tillhör olika yrkesgrupper, sociala grupper och åldersgrupper och dessutom involverar personer som normalt inte deltar vid möten för invånarna och utvecklingsaktiviteter. Kriterier för representativitet är inte avgörande i den här typen av analyser, eftersom det handlar om att beskriva kollektiva identiteter. Vår upplevelse visade att det efter hand målades upp identiska bilder av platsen, oavsett vem vi intervjuade. Man kände till sin egen berättelse, men också några av de andra. Intervjukretsen kan hela tiden utvidgas beroende på hur djupt man vill gå.

Gå på upptäcktsfärd i texten

Intervjuerna bör spelas in så att man kan lyssna på dem i sin helhet efteråt. Det är viktigt att intervjuerna inte uteslutande skrivs ned i form av markanta uttalanden. För att få ut så mycket så möjligt av den narrativa metoden är det viktigt att man lägger märke till sättet som saker sägs på och vad som inte sägs. Efter intervjun ska det vara möjligt att på ”upptäcktsfärd” eller fältarbete i texten genom att ställa frågor om det som berättas och genom att se sammanhang. Det ska vara möjligt att fundera över vad som berättas och hur det berättas.

När intervjuerna har tolkats efter flera genomlysningar eller genomläsningar kan man ställa upp hypoteser om självbild och identiteter, om detta är teman som ska behandlas.

SWOT-analysen kan användas som ett sätt att strukturera materialet på för intervjuaren själv. Den kan också användas tillsammans med utvalda grupper – men även här behövs det ofta förlösande hjälp.

Utifrån hanteringen av intervjuerna söker man efter sammanhang och försöker förstå varför det förhåller sig på detta sätt. Det går också att ställa upp kategorier över identiteter.

Vad händer sedan?

Hur ska analysen användas i det fortsatta arbetet? Här finns många vägar att gå och några få ska nämnas. Invånarna bör presenteras för de slutsatser som framkommit. Frågan är hur detta ska göras. Det traditionella sättet är att

kalla in till ett möte för invånarna. Nackdelen med att göra detta är att de som normalt inte dyker upp inte kommer att göra det nu heller och att de som dominerar på dessa möten kommer att fortsätta göra det. Ett annat sätt är att låta de personer som har intervjuats mötas och diskutera resultaten av analysen. Ett tredje sätt är att låta de olika grupperingarna/identiteterna arbeta direkt med sina egna projekt. Om utvecklingen av mindre orter inte ska bygga på traditionella uppfattningar av mindre orter som en enhet, måste flera grupper samtidigt kunna arbeta i olika riktningar.

Syftet med en platsidentitetsanalys och användningen av den handlar i slutändan om vilken syn man har på att involvera invånarna på mindre orter i aktiviteter.

Inspirationslista

Följande lista är en översikt av det material, utöver de 35 intervjuer, som har varit till inspiration för oss under utarbetning av analysen.

- Bettum, Lars C(red.): ”Sosiokulturelle stedsanalyser – Veileder, Akerhus fylkeskommune, 2007
- Christiansen, Palle O.: En livsform på tvangsauktion?, Gyldendal, 1982
- Den Jyske Historiker: ”Historiefaget efter postmodernismen”, nr.88 April 2000
- Den Jyske Historiker: ”Mikrohistorie”, Nr. 85 August 1999
- Epinion: ”Roslev og omegns identitet”. Output fra workshop, oktober 2011
- Fihl, Ester og Jens Pinholt (red.): ”Livsformer og kultur”, Akademisk Forlag, 1992
- Ginzburg, Carlo: ”Spor”, Museum Tusulanums Forlag, 1999
- Horsdal, Marianne: ”Livets fortællinger, Borgen, 1999
- Horsdal, Marianne: ”Vilje og vilkår”, Borgen, 2000
- Jacobsen, Lars Winther: “Lokale udviklingsstrategier og stedsidentitet, Institut for Geografi og Geologi – Købehavns universitet, Center for Strategisk Byforskning
- Jensen, Eric Bernard: ”Historie – livsverden og fag”. Gyldendal, 2003
- Jørgensen, Carsten Rene: “Identiteter”, Hans Reitzels Forlag, 2008
- Knudby, P. A.: Roslev Borger- og Håndværkerforening 1909-1959
- Kvale, Steinar: ”Interviews”, Hans Reitzels Forlag, 1997
- Laholm kommun: ”Lokal Utveklingsplan – Knäred 2010-2020
- Martinson, Sven: ”Knäred i nyare tid”, Knäreds kommun, 1977

- Møllgaard, Johs.: Byens sociale geografi: Studier af Skive. SBI, 1984
- Poulsen, Marianne: ”Historiebevidstheder”, Roskilde Universitetsforlag, 1999
- Roslev Skoles Elevskrift: Artikel af Per Toft Mouritsen, 1974
- Røe, Per Gunner m.fl.: ”Sandvika i støbeskeen”, NIBR-rapport 2002
- Skivebogen: Artikel af Per Toft Mouritsen, 1998
Erindringer af Fr. Kristensen, 1977
- Skiveegnens Jul: Diverse artikler og billeder vedr. Roslev og Lihme
- Skogsheim, Ragnhild m.fl.: ”Stedsanalyse for Svelvik kommunet”, NIBR-rapport 2011: 32
- Skogsheim, Ragnhild m.fl.: ”Kulturarv og stedsidentitet”, NIBR-rapport 2010: 14

